

Uznávané hodnoty a jejich hierarchie u dětí ve věku 13 – 15 let.

Bc. Ivana Zůbková

Diplomová práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Ivana ZÚBKOVÁ**
Osobní číslo: **H10730**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Uznávané hodnoty a jejich hierarchie u dětí ve věku
13 – 15 let**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti hodnotové orientace dětí.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvalitativního výzkumu formou skupinových rozhovorů.
Zpracování a analýza získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KEOGH, Barbara K. Temperament ve třídě. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1504-9.

KRAUS, B. Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

KRAUS, B., et al. Středoškolská mládež a její svět na přelomu století. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-125-1.

MOŽNÝ, I. Česká společnost, nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1.

PÁVKOVÁ, J., et al. Pedagogika volného času. 3. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.

SAK, P. Proměny české mládeže. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.

ŠVARČÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K., a kol. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Eva Machů, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

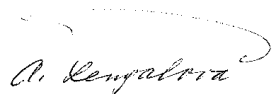
Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

27. dubna 2012

Ve Zlíně dne 17. ledna 2012

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

L.S.

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

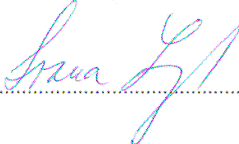
Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně
20.4.2012

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpovídá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Práce je věnována problematice uznávaných hodnot a jejich hierarchii v životě dětí ve věku 13 – 15 let. Jejím cílem je poskytnout v teoretické části základní informace o hodnotách, jejich kategoriích a funkcích, hodnotovém systému, výchově k hodnotám. Vymezuje pojmy morálka a hodnocení, které jsou úzce spojeny s pojmem hodnota. Dále charakterizuje vývojové období dětí výše uvedeného věku. V empirické části je práce zaměřena na rozbor prováděného výzkumu, vysvětluje používání výzkumných technik, prostředí a souboru. Dále zahrnuje vyhodnocení a analýzu zjištěných dat.

Klíčová slova:

Hodnoty, hodnotový žebříček, výchova k hodnotám, morálka, děti.

ABSTRACT

This thesis deals with the issue of highly regarded values and their hierarchy in the lives of children from the age of 13 to 15. The aim of the theoretical part of the paper is to give basic information about values, their division and functions; furthermore it treats the value system and the value education. It defines the terms such as morality and evaluation, which are interlinked with another term – value. Then the development stage of the 13-15-year olds is characterized. As to the practical part, it analyzes the research and describes the techniques, which were used, the environment of the research and its object. Finally, it includes the assessment and the analysis of the research data.

Key words:

Values, value ladder, value education, morality, children.

PODĚKOVÁNÍ:

Dovoluji si tímto poděkovat Mgr. Evě Machů, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, připomínky a inspirativní podněty při tvorbě diplomové práce.

MOTTO:

„Hodnota je to, o co se má člověk snažit, co stojí za to, aby se stalo předmětem chtění.“

(František Krejčí)

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 DEFINICE POJMŮ	13
1.1 HODNOTA.....	13
1.1.1 Kategorizace hodnot.....	16
1.1.2 Funkce hodnot	23
1.2 HODNOTOVÝ SYSTÉM.....	24
1.2.1 Utváření hodnotového systému.....	27
1.3 VÝCHOVA K HODNOTÁM	27
2 HODNOCENÍ	29
2.1 SLOŽKY HODNOCENÍ	30
2.1.1 Poznání.....	30
2.1.2 Emoce.....	30
2.1.3 Motivace.....	30
3 MORÁLKA	31
3.1 ETAPY VÝVOJE MORÁLKY	32
4 CHARAKTERISTIKA VÝVOJOVÉHO OBDOBÍ DĚTÍ 13-15 LET (PUBERTA)	34
4.1 TĚLESNÝ VÝVOJ	36
4.2 VÝVOJ POZNÁVACÍCH PROCESŮ	36
4.2.1 Vnímání a představy.....	37
4.2.2 Pozornost a paměť.....	37
4.2.3 Myšlení.....	38
4.3 EMOČNÍ VÝVOJ.....	38
4.4 VÝVOJ AUTOREGULAČNÍCH SCHOPNOSTÍ.....	39
II PRAKTICKÁ ČÁST	40
5 METODOLOGIE VÝZKUMU	41
5.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	41
5.2 CÍL VÝZKUMU	41
5.2.1 Základní výzkumná otázka.....	42
5.3 POJETÍ VÝZKUMU, VÝZKUMNÉ TECHNIKY.....	42
5.3.1 Dotazník (kvantitativní část výzkumu)	42
5.3.2 Ohnisková skupina (Focus Groups, kvalitativní část výzkumu).....	43
5.3.2.1 Využití metody ohniskové skupiny.....	44
5.3.2.2 Rozdělení ohniskových skupin	45
5.3.2.3 Fáze průběhu ohniskových skupin.....	45

5.4	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	47
5.5	VÝZKUMNÝ SOUBOR A PROSTŘEDÍ	48
5.6	ČASOVÝ PLÁN VÝZKUMU	49
6	VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	50
6.1	ANALÝZA KVANTITATIVNÍ ČÁSTI VÝZKUMU (DOTAZNÍKŮ)	50
6.1.1	Vyhodnocení dotazníků.....	50
6.1.2	Shrnutí výsledků dotazníků.....	60
6.2	ANALÝZA KVALITATIVNÍ ČÁSTI VÝZKUMU (OTEVŘENÉ KÓDOVÁNÍ)	63
6.2.1	Otevřené kódování	64
6.2.2	Shrnutí výsledků otevřeného kódování	78
6.3	SHRnutí VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	80
	ZÁVĚR	82
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	84
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	88
	SEZNAM OBRÁZKŮ	89
	SEZNAM TABULEK.....	90
	SEZNAM PŘÍLOH.....	91

ÚVOD

Druhá polovina 20. a začátek 21. století je pro společnost velmi typický dynamický životní styl, jenž zaznamenává rychlé změny a to jak v oblasti ekonomické, technické, vědecké, životního prostředí, tak i v oblasti společenské. Jsme doslova zahrnováni velkým množstvím informací. Díky moderním komunikačním a informačním technologiím je přijímáme bez problémů téměř z celého světa a to nepřetržitě. Každá vyspělá společnost prahne po novinkách a výjimkou nejsou ani lidé naší republiky. Ale vždy se najde skupina obyvatelstva, část společnosti, která chce být první, která se vrhá na nejnovější technické novinky intenzivněji. Jedná se především o mladé lidi, teenagery, kteří chtějí nové věci vyzkoušet, ale také se tyto prostředky obvykle naučí rychle používat a považují to zcela za samozřejmost. Proto se v této souvislosti nabízí otázka – jaké hodnoty mají dnešní děti? Co je pro ně nejdůležitější? Toto je téma mé teoretické části diplomové práce. Objasňuji v ní co to vlastně pojem hodnota znamená, jaké jsou její kategorie a funkce. Zabývám se také hodnotovým systémem a výchovou k hodnotám. K tomuto tématu nezastupitelně patří také hodnocení a morálka, která velmi ovlivňuje mladého člověka. Na závěr této části popisuji charakteristiku vývojového období zkoumaného vzorku, což jsou děti ve věku 13 – 15 let. Právě tato skupina má svá specifika v pohledu na současný přetechnizovaný svět. Doznívá u nich vývojové období puberty a to se vším co k tomu patří. Hodnoty se utvářejí od narození člověka, spoluvytvářejí budoucí život jedince.

Hodnotová orientace patří v současnosti k hodně diskutovanému tématu, zabývá se jím řada odborníků z řad psychologů, pedagogů, ale také studentů ve svých diplomových či bakalářských pracích. Mezi významné odborníky na tuto problematiku patří Petr Sak, který se zabýval výzkumem mládeže a její hodnotové orientace a to např. sociologickou analýzou postavení mládeže ve společnosti v roce 2004. Národní institut dětí a mládeže v Praze, v rámci aktivit Klíče pro život, zjišťoval hodnotovou orientaci dětí ve věku 6 – 15 let. Ale také Blahoslav Kraus se zabývá mládeží a jejími hodnotami, např. v pohledu na svět na přelomu století, kde v roce 2006 publikoval výsledky výzkumného šetření.

Současnost je typická rychlým vývojem, rychlými změnami společnosti. Žijeme tak, že si často neuvědomujeme co je pro nás prioritou, co je podstatné. Hodnoty jako je zdraví, rodina, pravda, úcta, přátelství je často zastíněno závidostí, touhou po majetku, postavení, lží, neupřímností. Uznávané hodnoty patří mezi nejdůležitější ve vztahu nejen k ostatním lidem, ale i k životnímu prostředí, určují a podněcují přímé jednání a chování mezi sebou

navzájem. Umožňují orientovat se ve světě lidí, chápat společenské poměry, být zodpovědný, umět se správně rozhodovat a jednat. A právě toto chování a rozhodování je ovlivňováno hodnotami, které uznáváme.

Diplomová práce má za cíl zjistit jaké hodnoty uznávají děti ve věku od 13 do 15 let a jaká je jejich hierarchie. Téma jsme si vybrala, protože pracuji jako pedagog volného času v domě dětí a mládeže a téměř každý den se setkávám s těmito dětmi. Zajímá mě jaké hodnoty preferují. Vždyť každá starší generace říká, že ta dnešní mládež je zkažená, nemá žádné morální ani jiné hodnoty. Ale je to skutečně pravda? Není to jen předsudek? Téma se mi zdá velmi nadčasové, protože v každé lidské společnosti je skupina dětí, která má svá specifika a je v tomto svém životním období, období dětství, velmi zranitelná a ovlivnitelná. Zajímá mě zda dnešní děti mají také takové hodnoty jako předešlé generace, mezi něž vždy patřila rodina, zdraví, přátelství, pravda, láska.

Empirická část se skládá ze dvou druhů provedených výzkumů, kvantitativního a kvalitativního zaměření. Nejprve se jedná o kvantitativní část, kde analyzuji výsledky vlastního dotazníku. V této části jsem zjistila jednotlivé druhy a hierarchii uznávaných hodnot. V druhé části, která je rozsáhlejší z hlediska obsahu, se jedná o kvalitativní výzkum jsem zjistila obsah jednotlivých hodnot. K tomu jsem si zvolila rozhovory v ohniskových skupinách s následným otevřeným kódováním.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DEFINICE POJMŮ

V první kapitole se věnuji pojmům, které uvádím ve své diplomové práci. Jedná se o pojmy jako je např. hodnota, kategorizace hodnot, funkce hodnot, hodnotový systém, utváření hodnotového systému, výchova k hodnotám,

1.1 Hodnota

Hodnota jako pojem je často užívána v komunikaci mezi lidmi navzájem. Lidé vědí co je hodnotné, co je důležité pro život, ale mnohdy neznají cokoli z teoretických úvah o hodnotách lidí. Ty nám pomáhají orientovat se v životě, rozhodovat se, projevovat se. Každý člověk uznává své vlastní hodnoty, má představu o tom co je dobré, hodnotné a důležité. Myslí si, že již samotná myšlenka je vlastně hodnota, kterou uznává. Je to velmi těžko uchopitelný pojem, nemá jen jeden význam, jednu definici, která by byla výstižná. Dalo by se říci, že je to vše co člověk považuje za důležité, co ho do jisté míry motivuje, povzbuzuje, to co člověku prospívá. Ovšem co je hodnotou pro jednoho člověka, nemusí být hodnotou pro člověka druhého. Je to ryze subjektivní názor každého jedince. Každý člověk ve svém životě si různé hodnoty přisvojuje a to postupně v jednotlivých procesech socializace a celkového sociálního zrání, kdy dochází také k ujasnění hierarchie v tomto systému. Jednotlivé hodnoty nemají stejný význam a důležitost, dochází také k jejich vývoji a významu pro každého člověka. Jde tedy o dynamický proces v průběhu života každého z nás. V přijímání hodnot každého dítěte hraje významnou roli kultura společnosti. Ta se podílí také velmi výrazně na vytváření hodnotových žebříčků (Dorotíková, 2003, s. 91 – 92). Hodnoty působí nejen motivačně na jedince, který je uznává, ale také jako ovlivňující činitel jeho chování a jednání mezi lidmi, ve skupině v rodině, atd.

Názorů na pojetí hodnot je mnoho, není jednoduché se v nich orientovat. Uvádím ve své práci několik vysvětlení tohoto výrazu a to od významných světových, ale i českých a slovenských autorů, kteří se právě touto otázkou zabývali či zabývají v rámci své publikační, vědecké či výzkumné činnosti. Vysvětlení pojmu hodnota nalzáme také v různých slovnících, encyklopediích, publikacích :

Základní blaho každé sociální skupiny vytváří uznávané hodnoty. Jedná se o duchovní, přírodní či uměle vytvořené jevy, které ovlivňují každou kulturu v dané společnosti

(Kohoutek, 1998, s. 61). Různé pojetí hodnot je také vysvětlováno jako pojetí světa, vztahů mezi jednotlivými lidmi a různými jevy, skutečnostmi. Hodnota vyjadřuje význam pro člověka z hlediska různých objektů jeho zájmu, ale také jeho význam (Filosofický slovník, 1998, s. 171).

Velký psychologický slovník (Hartl, 2010, s. 183) vymezuje pojem hodnota takto: *"hodnota VALUE 1 objektivní veličina zjištěná např. měřením → psychometrie . 2 subjektivně cena, kterou člověk přisuzuje určitému objektu, situaci, události nebo činnosti ve spojitosti s uspokojováním svých potřeb a zájmů, hodnoty se vytvářejí a rozrůžňují postupně v procesu socializace"*

Pojetí hodnoty lze vysvětlovat z hlediska subjektivního pohledu jako jisté hodnocení či míru důležitosti v životě, jenž člověk sám přisuzuje daným věcem, jevům, názorům. Hodnoty lze získat socializací a enkulturací každého jedince ve společnosti. Některé druhy hodnot uznávají jednotlivci, některé skupiny lidí a jiné celé lidské společnosti (Průcha, 2009, s. 91).

V různých významech vysvětluje pojem hodnota také sociologický slovník. To co je pro člověka žádoucí a nepostradatelné, je to vlastně jeho vědomá či nevědomá představa o životě (Jandourek, 2007, s. 97).

Označení čehokoliv je obecný pojem pro hodnotu a to jak v pojetí duchovním, tak i v materiálním (Průcha, 2009, s. 834).

Hodnoty v lidském pojetí neznamenaají jen to co považujeme za důležité, to co je vážné, nutné, ale také to, čeho si ceníme, co máme rádi, co kladně hodnotíme. Ovšem podle Řezáče (1998) je z psychologického hlediska hodnotou to, co je důležité pro jedince. Tyto objekty jeho vnímání mohou být ovšem i společností neakceptovány, mohou být považovány až za asociální, nebezpečné pro ni samotnou. Hodnota vždy vyjadřuje subjektivní vztah k určitému jevu, který je pro danou osobu důležitý, tedy alespoň ve smyslu „uznání objektu“.

Další autor, který se zabývá ve své činnosti studiem hodnot, je Panajotis Cakirpaloglu uvádí ve své publikaci „Psychologie hodnot“ (2004, s. 11), že vše, co člověk, celá společnost či skupina, preferuje nebo motivuje k činnosti - ideály, zájmy, inteligence, atd. obsahuje a zahrnuje význam hodnoty pro život.

Máme-li na mysli hodnoty, myslíme na všechno, co vlastně přináší uspokojení, co

uspokojuje naše potřeby a zájmy, nebo to co považujeme za ideál, normu, kulturní jistotu. Pojem hodnota není v dějinách filosofie jednoznačně pojmenován. Tak jako hodnocení je uváděno jako poznání základních vztahů, tak i hodnota jako pojem je zařazován do základních logických kategorií, který se neustále vyvíjí a mění. Jak uvádí P. Hahne (2007, s. 22) : *„Hodnoty jsou představy, které jsou uznávány celou společností nebo alespoň velkým počtem jejich příslušníků. Hodnoty nám chtějí a mají poskytovat orientaci.“*

Současný vysokoškolský učitel Univerzity Karlovy v Praze Aleš Gerloch (2009, s. 29) uvádí ve své publikaci, že pojem hodnota je výsledek hodnocení a to dané potřeby jedince. Zahrnuje v sobě jak prvky objektivní (potřebnost), ale také prvky subjektivní (ocenění potřeby). Mezi potřebami a hodnotami je tedy určitý vztah a to nepřímé úměrnosti.

Hodnoty a jejich hierarchie je u každého člověka jiná. Některé hodnoty mají všeobecnou platnost, jsou víceméně uznávány většinou společností, nepodléhají času, ani prostoru, kde existují. Jsou historicky podložené, spojené s vývojem lidstva. Rozdílné může být co každý z nás preferuje, jakou hodnotu staví na nejvyšší místo ve svém životě. Jedinci si tak vytváří jakousi individuální hodnotovou orientaci.

Pojmem hodnota a vším co s tímto označením souvisí se zabývá také vědní obor, který vznikl na konci 19. století. Je pojmenován jako axiologie a to podle řeckého slova axia – hodnota, logos – slovo. Axiologie je chápána filosoficky, předmětem zkoumání jsou otázky, které se týkají vzniku, fungování a proměn morálních, estetických, ekonomických, náboženských a politických hodnot.

Problematikou hodnot se zabývá v učebnici Einführung in die Sociologie (Úvod do sociologie) také Heinz Abels (2009, s. 15-16), která je zaměřena na lidi ve společnosti. Uvádí zde, že hodnoty vydávají jakýsi obecný rámec pro myšlení a jednání, které jsou mírnější než normy. Normy jsou pravidla, která dohlíží na dodržování určitého pozitivního chování ve společnosti. Činí tak pomocí pozitivních a negativních sankcí, chválením a trestáním.

Hodnoty mají také velký význam pro pedagogy, kteří pracují s dětmi, mládeží či dospělými. K hodnotám, které jsou obecné pro naši společnost patří mír, zdraví, materiální zabezpečení, svoboda, volný čas aj. (Čap, Mareš, 2001, s. 150). Také další významný současný vysokoškolský pedagog Musil uvádí ve své publikaci Úvod do sociální

psychologie (1996, s. 31): „*Hodnotami rozumíme vlastnosti objektu nebo činnosti, uspokojující potřeby. Zájmy se ztrácejí, když jejich objekty už nemají podmíněný vztah k hodnotám.*“

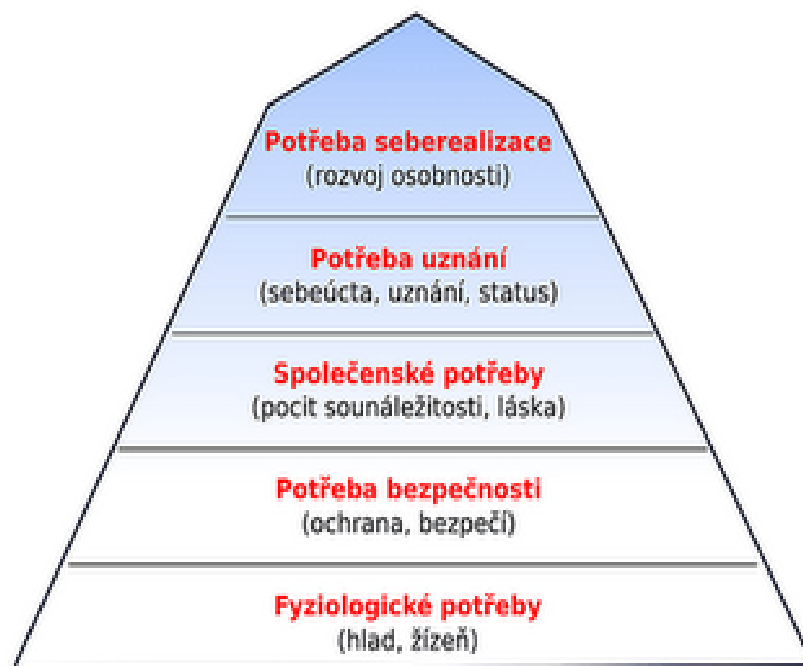
1.1.1 Kategorizace hodnot

Tak jak nelze jednoznačně vysvětlit pojem hodnota, tak nelze jednoznačně vysvětlit její zařazení do různých kategorií, její pojetí druhů hodnot. Proto uvádím několik pohledů na tuto problematiku od různých autorů. Často se setkáváme s jejich pokusy tento pojem třídit a kategorizovat. Rozdíly v jejich pojetí jsou opravdu dosti patrné a velké, někteří autoři se zabývají rozdělováním hodnot z hlediska potřeb pro daného člověka. Jiní z hlediska jejich rozdělení na přírodní, civilizační či uměle vytvořené. Další autoři vychází ze starověkých vysvětlení světa. Dále je rozdělení hodnot podle toho zda se jedná o hodnoty pro jednotlivce, či o hodnoty, které uznává skupina či celá společnost.

Hodnoty, které uznáváme závisí na našem věku, na rodině, na prostředí, ve kterém žijeme, pracujeme, učíme se, zda žijeme s rodiči, zda máme zájmy a jaké. To vše může ovlivňovat našeho hodnoty. Máme hodnoty, které nám zaručují život – zdraví, jídlo, pití, bezpečí. Druhé hodnoty se mohou rozvíjet až je dosáhneme. Dále se hodnoty mohou dělit na ty, které potřebujeme osobně, k soukromému životu, ke svému rozhodování a chování, prostě takové, které se bezprostředně dotýkají našeho života ve společnosti jiných osob (svoboda, bezpečí).

S tímto tvrzením úzce souvisí teorie potřeb, kterou rozpracoval americký psycholog Abraham Harold Maslow, jeden ze zakladatelů humanistického směru v psychologii. Často je uváděna tato teorie jako hierarchie lidských potřeb, obvykle zobrazována ve tvaru pyramidy. Podle této teorie má každý člověk pět základních životních potřeb (uváděno od nejnižší až po vývojově nejvyšší a to vždy směrem nahoru) . Uspořádání potřeb podle jejich hierarchie (důležitosti pro každého člověka) je dáno jejich naléhavostí.

Obecně tedy lze konstatovat, že vývojově vyšší potřeby jsou uspokojovány až tehdy, kdy jsou uspokojeny potřeby vývojově nižší (Nakonečný. 1998, s. 469).

Obr. 1 Maslowova hierarchická teorie potřeb

Třídění hodnot patří k základní axiologické problematice a zabývali se jí již filosofové jak I. Kant, který tvrdil, že hodnotíme trojím způsobem a to co se mi líbí, co je mi příjemné, co je relativní vzhledem k nějakému cíli a co se mi líbí absolutně je mravně dobré.

Současným významným autorem, který se zabývá výzkumy hodnotové orientace je Shalom H. Schwarz, který navazuje na Rokeache . Jeho pojetí uvádí Dvořáková (2008, s. 43) následujícím způsobem: „žádoucí cíle lišící se ve své důležitosti, které slouží jako vůdčí principy v životě lidí. Klíčovým obsahovým aspektem, který rozlišuje mezi hodnotami, je typ motivačního cíle, který vyjadřují.“ Autorka dále uvádí, že podle Schwarze existují tři univerzální požadavky na lidskou existenci a jsou to biologické hodnoty, potřeba sociální interakce a potřeba skupinového fungování.

Klasifikace hodnot podle dimenzí, ve kterých jedinec prožívá sám sebe i svět uvádí autorka Kučerová (1996, s. 72 - 73) takto:

► přírodní hodnoty

- hodnoty vitální, životní – jedná se o hodnoty, které odpovídají přírodní a existencionální podmíněnosti života jedince jako je zdraví, zdatnost, svěžest, tělesné blaho, jednota s přírodou,...

- hodnoty sociální – vztah k druhým lidem, k sobě samému mezi nimi, člověk vždy touží po sounáležitosti k ostatním lidem ve společnosti, družnosti, lásce, ocenění, úspěchu,...

► civilizační hodnoty

- uvádí je jako podmínku a zároveň výsledek společenské organizace, komunikace navzájem, výroby a směny a také jako společenské poznání (kolektivní zkušenost, věda).

► duchovní hodnoty

- jedná se v lidské společnosti o kulturu, uvádí hledat podstatu, smysl lidského života, pravdu, dobro, krásu, svobodu. Tyto hodnoty se utváří jako morálka, mravnost, umění, sebereflexe, životní názor, náboženství, sebeuvědomování, sebehodnocení, atd.

Pojetí klasifikace hodnot uvádí Nakonečný (1999) z pohledu základního rozdělení na:

- hodnoty obecné

znamenají obecně vyjádření smyslu života (štěstí, svoboda, moudrost,...)

- hodnoty instrumentální

jedná se o takové hodnoty, které napomáhají naplňovat smysl života a obecné hodnoty člověka.

Průcha (2009, s. 835) ve své encyklopedii uvádí také hodnotovou orientaci podle Kozielického a to takto:

- dionýské hodnoty – konzumace, komfort, luxus, příživnictví,
- herkulovské hodnoty – ovládání druhých lidí či skupin, tužba po vládnutí, slávě, uznání,
- apollonské hodnoty – rozvoj vědy a umění, tvořivost, kreativita,
- prometheovské hodnoty – boj za spravedlnost, boj proti zlu, krutosti, násilnostem, nespravedlnosti,
- sokratovské hodnoty – sebepoznání, sebehodnocení, poznání sebe sama, často jsou propojovány s hodnotami apollonskými.

Gerloch (2009, s. 29) rozděluje hodnoty na dva druhy:

- materiální – vzduch, voda, potraviny

- duchovní – svoboda, rovnost, spravedlnost, bezpečí

Pojetí hodnot, jejich dělení se často ve svých publikacích věnuje Rudolf Kohoutek, který uvádí dělení ve své publikaci *Základy sociální psychologie* (1998, s. 63) takto:

- autotelické hodnoty – hodnoty směřující ke své vlastní osobě
- heterotelické hodnoty – hodnoty, které se zaměřují na ostatní lidi a na jejich blaho
- hypertelické hodnoty – hodnoty nadosobní

Dále v této knize uvádí dělení hodnot, které provedl Viktor Frankl, který je vysvětluje, že naplněním hodnot se uskutečňují lidské potřeby. Dělení uvádí následující:

- hodnoty tvůrčí – tvorba hodnot prací a to buď materiální nebo duchovní
- hodnoty zážitkové – četba, prožívání lásky, atd.
- hodnoty postojové – bolest, utrpení – jejich snášení
- hodnoty náboženské – tyto hodnoty mají svůj velký význam pro lidi, kteří věří v Boha, vychází tím z víry ve vyšší moc, posmrtný život, atd.

Také Musil (1996, s. 31 - 32) uvádí ve své publikaci klasifikaci hodnot podle různých hledisek se zaměřením na aspekt rozumový (mravnost, správnost, pravda,..), aspekt teleologický (účelnost), aspekt citový, estetičnost, aspekt ideologický (v totalitních systémech). Dále lze dělit hodnoty na žádoucí a nežádoucí, absolutní a relativní, přímé a nepřímé, vrozené a získané. Dále uvádí, že obsahovou kategorizaci hodnot stanovil také Messer a to na hodnoty hedonické (příjemné, nepříjemné), ekonomické, estetické, etické, religiózní a logické.

Velmi zajímavé pojetí hodnot a hodnotové orientace uvádí ve své publikaci Vážanský (2001, s. 49), který říká, že tato orientace představuje jakousi vůdčí linii, která usměrňuje chování daného jedince či jeho racionální uvažování. Z níže uvedené tabulky je patrné, že se jedná o dvě různé skupiny hodnot. Na jedné straně jde o povinnost a na straně druhé jde o rozvoj sebe sama.

Obě tyto skupiny se dostávají do roviny se zřetelem ke společnosti a k individuálnímu pojetí Já. Hodnoty vlastní osoby jsou hlavními nositeli aktuálních hodnotových změn a převládá tak stav jejich vzestupu na úkol hodnot povinnosti a akceptace.

Vážanský toto pojetí chápe z hlediska volného času dětí a mládeže.

	Povinnosti akceptace	Rozvoj sebe sama
Zřetel ke společnosti	<ul style="list-style-type: none"> - disciplína - poslušnost - výkon - pořádek - plnění povinností - věrnost - podřízenost - pracovitost - skromnost 	Idealistická kvalita společnosti: <ul style="list-style-type: none"> - emancipace (od autorit) - přímé jednání - rovnost - demokracie - participace - autonomie
Zřetel k individuálnímu Já	<ul style="list-style-type: none"> - sebeovládání - přesnost - ochota přizpůsobení - poddajnost - zdrženlivost 	Dosažení blaženosti: <ul style="list-style-type: none"> - požitek - dobrodružství - napětí - změna - rozvoj emocionálních potřeb Individualismus: <ul style="list-style-type: none"> - kreativita - bezprostřednost - seberealizace - volnost - samostatnost

Tab. č. 1 – Proměna hodnot (Vážanský, 2001)

Další dělení hodnot se věnuje Rosenzweig ve své publikaci pro učitele občanské výchovy (1991, s. 16 - 23) a uvádí jejich dělení na čtyři části:

- hodnoty primárně životní – jedná se o instrumentální hodnoty, které mají člověku napomáhat k poznávání nových, zajímavých věcí, upevňovat jeho zdraví, nabízet estetické prožitky, vést jedince k zamyšlení nad sebe samým

- hodnoty kulturní – jedná se o přírodniny, či výtvořeny lidí, jenž jsou významné pro historii, literaturu, umění či vědu. Jedná se tedy o výchovu, která má vést každého člověka ke kulturním hodnotám.
- hodnoty občanského života – jedná se o základní práva osob, kdy se autor odkazuje na Všeobecnou deklaraci lidských práv. jde o lidské hodnoty, které umožňují každému důstojný a svobodný život v dané společnosti. Bez všeobecně platných zákonů a norem by demokracie ve společnosti nebyla možná. Každý člověk by si měl uvědomit, že musí uznávat a chránit práva dalších lidí, měl by být tolerantní, empatický. K této hodnotě zařazuje také zachování míru, boj proti hladu, nemocem, národní nesnášenlivosti, ochraně životního prostředí.
- hodnoty individuální – jedná se o vztah sám k sobě, k druhým lidem, se kterými žije. Jedná se o mravní hodnoty, které jsou nejdůležitější v životě člověka. K hodnotám mezilidským zařazuje porozumění, pochopení, toleranci, lidskost, atd.

Problematikou klasifikace hodnot se zabýval také Dragomir Pantiće, který je uspořádal s použitím obecných teoretických a metodologických kritérií. Jak uvádí Cakirpaloglu (2004, s. 357 - 362), teoretická kritéria vytváří velkou skupinu, přičemž uvádí tři dimenze a to objektivnost-subjektivnost, specifická-obecnost, relativnost-univerzálnost. A k těmto uvádí následující dělení:

- ▶ kdo je nositelem hodnot – hodnoty individuální, skupinové, univerzální
- ▶ původ hodnot – individuální a institucionální
- ▶ vztah k přirozenosti člověka a živočichů – považuje hodnoty za vlastnosti lidské přirozenosti, někteří autoři připouští, že i zvířata mohou vlastnit některé prvky z lidských hodnot
- ▶ role hodnoty – Aristoteles rozlišoval na hodnoty – prostředky a hodnoty – cíle. Tyto role hodnot jsou dále rozpracovávány různými odborníky.
- ▶ pozice v hierarchii – nejčastěji tvoří systém vertikálního uspořádání hodnot – Maslowova hierarchie potřeb.
- ▶ stupeň obecnosti – podle tohoto kritéria jsou některé hodnoty jen specifickými, předpokladem každé volby je hladina aktivace jedince.

- ▶ podstata hodnoty – dělíme na očekávané (normativní standardy chování) a na hodnoty směřující k naplnění existence. Normativní standardy těsně souvisí se sociální prospěšností pro danou společnost, ke kolektivu.
- ▶ funkce lidských hodnot – toto kritérium rozlišuje hodnoty, které jsou adaptující (zajišťují přizpůsobení se v nových podmínkách), ochranné – ego ochrana, poznávací – zájmy, záliby a sebeaktualizující – jedná se o hodnoty růstu.
- ▶ obsah hodnoty – z tohoto hlediska je dělíme na normativní (orientační činitele chování), na hodnoty zdůrazňující individuální a sociálně žádoucnost a na preference působící selektivně na chování jedince.
- ▶ oblast směřování hodnot – posuzuje hodnoty podle typu dobra a z toho vyplývající kategorie morálních, estetických, náboženských a jiných hodnot.
- ▶ intenzita projevu hodnoty – hodnoty dělí na explicitní a implicitní (jsou určeny kvalitou interakce mezi člověkem a společností, zkušenostmi,...), manifestní a latentní (sociální zaměřenost nebo očekávání veřejné odezvy vůči projevu jedince, pojem latentní je skrytý, utajený význam hodnoty), aktuální a potenciální (rozhodující je časový rozměr hodnoty).
- ▶ stupeň vědomosti – hodnota je jako vědomá či nevědomá. Vědomé hodnoty převyšují nad nevědomými, jsou důkazem cílevědomé aktivity. Nevědomé hodnoty se vyskytují častěji u dětí, protože jsou ještě nevyvinuté osobnosti.
- ▶ stupeň zakotvenosti – odlišujeme povrchovou nebo deklarovanou hodnotu .
- ▶ umístění hodnot – rozlišuje subjektivní (vnitřní původ) a objektivní (vnější vlastnosti) hodnoty.
- ▶ stupeň vzdálenosti hodnoty od osoby – rozlišuje konkrétní (převládá citový vztah k blízkým osobám, objektům, pojmům) a abstraktní (vzdálené cíle a obsahy) hodnoty.
- ▶ modalita účinku – toto kritérium rozlišuje pozitivní v negativní, progresivní v regresivní, potenciální v aktuální hodnoty.
- ▶ časová dimenze – hodnoty dělí na minulé, současné a budoucí.
- ▶ způsob přístupu ke skutečnosti – ontologické, teleologické a nomologické vlastnosti jevů, ke kterým jsou přiřazeny hodnoty.

- ▶ deduktivní v. induktivní přístup – deduktivní – hodnoty jsou dispozice, které se projevují v chování a induktivní přístup je tvoření úsudků o předmětu zkoumání, vychází z pozorování.
- ▶ způsob operacionalizace hodnot – rozlišuje pozici a funkce hodnot ve výzkumném procesu.
- ▶ velikost hodnoty – hodnoty dle předem určené míry nebo stupnice, z nichž má vždy jeden větší hodnotu než druhý.
- ▶ intenzita hodnoty – toto kritérium je zaměřeno na určení výše hodnoty.

Uvedený výčet způsobů pojetí kategorizace hodnot není zcela vyčerpáný, úplný a konečný. Dalo by se uvést další možné členění a to z dalších různých pohledů třídění, od jiných autorů. To, co je ovšem podstatné je, že každý jedinec si vytváří zcela sám vlastní hodnotový systém, který je hierarchicky uspořádaný. Na toto jednání má nepochybně vliv jeho věk, prostředí ve kterém se nachází, ve kterém žije, rodina, vzdělání, získané zkušenosti , atd.

Někdy dochází také ke ztrátám hodnot v životě, což může vést např. i duševnímu onemocnění, které vede člověka až k suicidálnímu jednání. Stává se to tehdy, když člověk ztratí hodnotu, kterou do té doby považoval za zcela základní a nenahraditelnou.

1.1.2 Funkce hodnot

Velmi důležité je také objasnit funkci hodnot. Funkce hodnot rozdělil McGuire na individuální a sociální:

- individuální
 - adaptace člověka na fyzické a sociální podmínky , reagují na nové podmínky, hodnoty, které do této skupiny patří člověk získává v průběhu socializace, jsou to určité standardy nebo vzory chování, který člověk prezentuje své chování, rozhodování, jednání.
 - překonávání vlastní existence jedince – sebepojetí, sebehodnocení, seberegulace, logické myšlení , vlastní bytí, smysl života člověk vytváří přes duchovní hodnoty

- sociální

- funkce sociální integrace – tato oblast souvisí úzce s procesy udržení skupiny a celé společnosti, jde o sociální kohezi, stabilitu, efektivitu, sociální kontrola, prevence deviantního chování, atd.

- funkce sociální racionalizace – hraje významnou roli v dynamice společnosti, slouží k ospravedlnění společenských zájmů pro určitý obsah nebo cíl. Racionalizace transformuje dílčí zájmy různých vrstev, skupin, složek společnosti v hodnotový obsah, který má být přijatelný pro větší počet jedinců uvnitř zájmově heterogenní společnosti. Tak vznikají společenské hodnoty, které pokud se ideově propojí vzniká ideologický systém hodnot.

Obě výše uvedené funkce hodnot se navzájem prolínají, ovlivňují a doplňují. Hodnoty jednotlivců, ale i společnosti se mění, vyvíjejí vzhledem k jednání lidí (Cakirpaloglu, 2004, s. 402 – 405).

1.2 Hodnotový systém

Jak uvádí Kraus (2006, s. 59): „*Hodnotový systém může být u někoho relativně stabilní, ale určité životní události, a u mládeže především, jej mohou podstatně měnit. Z našeho hlediska je důležité, že přijímání hodnot do hodnotové struktury každého jedince podléhá věkovým zvláštnostem.*“

Hodnoty s nimiž se jedinec ztotožňuje a vyznává je tvoří jeho hodnotový systém. Je to uspořádání jednotlivých položek do jakéhosi žebříčku, do systému. V zásadě se dělí na hodnoty materiální a duchovní. Je to důležitý prvek, který nám ukazuje zaměření člověka, je významný pro motivaci a projevy chování každého z nás. Můžeme také mluvit o hodnotovém systému jak jedince, tak i celé společnosti. Rozhoduje o vztahu jedince k druhým lidem.

Pedagogický slovník (2009, s. 92) vysvětluje pojem hodnotový systém (hodnotová orientace) takto: „*Hierarchicky uspořádaný soubor hodnot, který odráží reálné pořadí (důležitost) hodnot sdílených určitou skupinou populace v určitém období.*“

Hodnotovou orientací se zabýval ve svých výzkumech P. Sak, který ve své publikaci Proměny české mládeže (2000, s. 81) uvádí sedm hodnotových orientací: globální (vyjadřuje zájmy lidí – zdraví, bezpečí ve světě, zdravé životní prostředí), reprodukční

(jedná se zejména o rodinu a děti). hédonistická (zaměření na zájmy, koníčky, záliby, přátelství). profesně-rozvojová (vzdělání, zaměstnání), liberální (zaměření na svobodu, demokracii), materiálně-egoistická a sociálně-hodnotová (člověk má být užitečný druhým lidem, společnosti, veřejně prospěšné práce, společenská aktivita). Gordon vymezil šest kritických mezilidských hodnot, obsahuje vztah člověka k druhým lidem a naopak:

- podpora – touha nebo přání setkávat se s ohleduplností, porozuměním, povzbuzením, laskavostí, shovívavostí,
- konformita – sociálně korektní jednání, chování, dodržování určitých pravidel, dělat to co je obecně považováno za správné, vhodné,
- uznání – obdiv, vyhledávání, důležitost sebe sama, úcta, chvála,
- nezávislost – mít právo dělat to, co sám člověk uzná za vhodné, samostatně se rozhodovat, jednat dle vlastního rozumu,
- benevolence – jednat ve prospěch druhých lidí, dělit se s ostatními, pomáhat,
- vůdcovství – starat se o druhé lidi, mít autoritu a respekt, být ve vedoucím postavení, mít moc (Mikšík, 2001, s. 78).

Autor také uvádí hodnoty, které jsou při očekávání či vyžadování: jedná se o porozumění, uznávání, nezávislost, dominantnost, být konformní, řídit se konvencí, směřovat k altruismu.

Eduard Spranger vysvětluje hodnotovou orientaci jako ideální osobnostní vzorce typické pro každého jedince. Osobnost je tedy charakterizována tím, ke kterému typu směřuje. Typy upravil Mikšík na teoretický, ekonomický, estetický, sociální, politický a náboženský. Tyto typy jsou uvedeny v následující tabulce takto (Mikšík, 2001, s. 76):

TYP	HODNOTA	CHARAKTERISTIKA	CÍL
teoretický	poznání	Individualista, který se zaměřuje na abstraktní poznání předmětů a jevů. Svět je podle něj systémem obecných podstat, vztahů a závislostí. Jeho poznání, rozlišování, třídění je neosobní, neprožitkové, necitové.	poznání pravdy
ekonomický	užitečnost	Ve všem hledá užitkové hodnoty, svůj prospěch. Vše je prostředkem na udržení své existence a příjemné uspořádání života. Hodnoty vidí ve vnějším efektu, prožitku,	obhajoba své vlastní existence
estetický	krása	Je založený citově, život vidí a prožívá po svém, jako hru obrazů, často odtržené od skutečné reality.	hledání harmonie
sociální	láska	Zaměřuje se na lidi, je ochoten jim vždy pomoci. Lehko se vžívá do situace jiných, v jeho životních a sociálních vztazích dominuje sympatie, antipatie, láska a nenávisť.	konání dobra
politický	moc	Usiluje o moc, převládá snaha o ovládnutí druhých. Vše podřizuje potřebě dominovat, vládnout. Je blažený, když jsou na něm druzí závislí, zdůrazňuje sebe sama, nesnáší konkurenci.	ovládání druhých
náboženský (ideový)	jednota	Je lhostejný k materiálním hodnotám, vše podřizuje vyšším cílům, je zaměřený na utváření nejvyšších hodnot a pojetí smyslu života.	překračování sebe sama

Tab. 2 – Hodnotové orientace podle Sprangera (Mikšík, 2001)

Slovenský vysokoškolský pedagog Vladimír Brožík (1985, s. 241) o hodnotové orientaci říká, že : „ *Hodnotová orientácia nie je iba činnosťou vedomia, nemožno ju redukovat' ani len na vedomie zmyslu určitých činností, ale je to sama tvorivá činnosť svojho druhu, činnosť, ktorou sa človek orientuje.*“

1.2.1 Utváření hodnotového systému

Hodnotový systém se dlouhodobě vyvíjí a mění. Do individuálních hodnot člověka se promítají rozdíly jako je pohlaví, věk, zkušenosti, rodinné zázemí, vzdělání, zaměstnání, atd. Rozhodující činitelé při vytváření hodnotového systému jedince materiální podmínky života, vlivy sociálních a výchovných institucí (rodina, škola,..) a vlivy politicko-ekonomické oblasti dané společnosti (Sak, 2000, s. 38 – 39). Společnost působí na vytváření hodnot člověka a zároveň i on svou aktivní činností tento systém vytváří. Každá společnost, která si klade za cíl výchovně vzdělávací aktivity pro dospívající mládež, se snaží určité hodnoty na tuto skupinu přenést. Ne vždy jde, ale o hodnoty, které jsou správné. V některých společnostech jsou hodnoty v rozporu s obecně platnými ideály humanity. Jde o takové společnosti, kde se hlásá nadřazená rasa na druhou, podporuje se třídní nesnášenlivost, není umožněno výběr a vyznání víry, atd. Z historie známe řadu takových hodnotových modelů. Na druhou stranu se často stává, že se někdy zcela rezignuje před jakýmkoliv předáváním hodnot mladé generaci. Takto se často chovají lidé v dnešní době, kdy jsou pod vlivem a silným tlakem různých reklam, médií, povrchnosti. Člověk se tak dostává do jakéhosi tlaku tím, co je momentálně moderní, co je in. Ve složitých životních situacích dospívajícího člověka se utváří jejich hodnotový systém (Sak, 2004, s. 9).

1.3 Výchova k hodnotám

Výchova k hodnotám je jedním z důležitých úkolů nejen školy, ale především úkol každé rodiny. Výchova by neměla probíhat cíleně se zaměřením pouze na jednu hodnotu, ale komplexně, průběžně a kontinuálně v rámci celé výchovy dítěte, v rámci socializace člověka ve společnosti. Rodiče i když se nesnaží nějak své děti vychovávat k hodnotám, přesto se tak děje. Předávají tak při výchově nevědomky hodnoty, které dítě více či méně v pozdějším věku uznává. Jde především o období předškolního věku, kdy rodiče tráví se

svými potomky nejvíce času. Hodnoty děti pochyťtí také od svých vrstevníků, z televize, ale nejvíce od svých rodičů, přímo v rodině (Eyre, 2007, s. 10).

Také náš významný pedagog Průcha uvádí, že v současné době přibývá k rodičům, k rodině další množství odborníků, kteří se zabývají včasným a systematickým ovlivňováním hodnot u mladé generace. Mezi první významné představitele ve světě patří Kluckhohna, Rogerse, u nás především prof. Kučerová. Výchova k hodnotám nemá v našem výchovně vzdělávacím systému tradici, hovoří se o nich jen v rámci občanské, multikulturní, etické, estetické výchově. Častěji se setkáváme s morální výchovou. Hodnoty jsou tak vykládány jako ty ideální vlastnosti a kvality každé osobnosti. Jde o respekt, toleranci, odpovědnost, spravedlnost, laskavost, čestnost, pravdomluvnost, atd. Průcha (2009) uvádí pět základních přístupů při výchově k hodnotám podle Superka, Ahrense a Hedstroma:

- ▶ vštěpování hodnot – přijetí žáky určitých norem, standardů a jejich identifikace s nimi,
- ▶ podněcování morálního vývoje – akceptace morálních hodnot – slušnost, spravedlnost, rovnost, lidská důstojnost,
- ▶ analýza hodnot – racionální myšlení a vědecké zkoumání hodnot, vedení žáků k věcné argumentaci,
- ▶ vyjasňování hodnot – vytváření si vlastního hodnotového systému zapojením jak emocionální, tak racionální stránky osobnosti,
- ▶ aktivní učení – poskytnout vychovávaným příležitost jednat podle jejich hodnot, aktivní zapojení žáků do různých projektů a programů.

Dalším významným českým sociologem, který se zabývá životem v české společnosti je Ivo Možný (2002, s. 25), jenž ve své knize uvádí, že: „*Člověk prý vynalezl rodinu, když zjistil, že nikomu se nedá věřit. Je to už velmi dávno, ale od té doby nikdo nic lepšího nevymyslel – ani postmoderní doba ne.*“ Z jeho knihy lze vyčíst celou řadu hodnot, které jsou všeobecně uznávané ve společnosti, také uvádí, že v rámci uznávaných životních hodnot se opakovaně na prvním místě ocitá zdraví, rodina a to jako základní a nejvyšší hodnota člověka.

2 HODNOCENÍ

V této kapitole se věnuji vysvětlení pojmu hodnocení. Tento pojem velmi úzce souvisí s hodnotami, které člověk uznává ve svém životě. Je to vlastně jakýsi lidský vztah k okolí, který získává formou poznání během života. Hodnocení hraje v lidském životě nenahraditelnou roli. Každý den, každou hodinu, minutu se k něčemu rozhodujeme a musíme si vybrat jak se rozhodneme. K tomu nám pomáhají naše hodnoty, náš hodnotový systém, který má velký vliv na náš život. Jak uvádí Kučerová (1996, s. 60) : „*Hodnotit znamená volit mezi kvalitami, dávat přednost a odmítat na základě určitých kritérií, standardů a vzorců.*“ Hodnocení se nikdy neobejde bez stanovení a formulace vzoru, ideálu, modelu, zrcadla, které odpovídá na celkové hodnocení takových projevů. Jak uvádí ve své publikaci Prudký (2009, s. 19 - 20) ne každé hodnocení vede ke stanovení hodnot, ale každé hodnocení je v určité míře vázáno na hodnoty, které přijal daný člověk za své. Toto je dostačující argument pro přijetí hodnocení jako východiska pro určitý přístup k hodnotám. Z toho vyplývá, že hodnoty můžeme poznávat ve vztahu k cílové podobě a také samy o sobě jako objekt poznání, který vychází ze skutečnosti a změn jako východiska.

Hodnocení je složitý proces subjektu vůči objektu hodnocení, je to lidský vztah k něčemu, je to komplexní proces, který má určité funkce:

- evidence vnějších změn
- evidence významu změny
- určení hodnoty pro zjištěnou změnu

Hodnocení lze dělit na logické a nelogické, adekvátní nebo neadekvátní. Významnou roli zde hrají emoce, které se velmi výrazně podílí na hodnocení. Tendence vlivu emocí je jasná již v dětském věku, kde na proces hodnocení působí nejen citové, zkušenostní, ale i sociální faktory. Zásady podle Osgooda jsou kladné motivy a postoje, které zvyšují poznávání. Jsou to opět kladné motivy, hodnoty a postoje, jenž zvýrazňují charakteristiky jednotlivých objektů – barva, dojem, velikost a potom se jedná o nepříjemné motivy, které snižují citlivost poznání. Tím ovšem klesá subjektivní evidence objektů a jejich znaků - strach, frustrace (Cakirpaloglu, 2004, s. 348).

2.1 Složky hodnocení

Jak jsem již uvedla hodnocení je velmi složitý proces, který obsahuje vztah subjektu k objektu, který je pro něj významný. Důležité je propojení tří složek bytí - poznání, cítění a motivace člověka. Z toho vyplývají aspekty hodnocení.

2.1.1 Poznání

Je to předpoklad pro lidské hodnocení, tato kognitivní složka se skládá z vědomostí a pojetí osoby o objektu, který je předmětem hodnocení daného jednotlivce. Také je důležité vlastní pojetí hodnot a jejich hierarchie, jak jej daný člověk chápe. Kognitivní úsudky jsou jen částí hodnocení opírající se o logiku myšlení nebo společenské normy chování.

2.1.2 Emoce

Emocionální prožitek patří mezi nejdůležitější prvky ve vztazích subjektu k objektu hodnocení, významnou roli zde hraje také náklonnost – určuje vztah k člověku, ke skupině.

2.1.3 Motivace

Jde o konativní složku hodnocení, která vede k naplnění určité hodnoty jedince nebo společnosti. Jde o vyjádření subjektu vlastní aktivní vztah vůči prožívané skutečnosti. Jedná se o určité tendence k jednání (manifestní x latentní, verbální x neverbální, vědomé x nevědomé, sociální x asociální, atd.).

Hodnocení nám vyjadřuje jaký vztah má člověk k prožívané realitě.

3 MORÁLKA

Pojem morálka v našem životě velmi úzce souvisí s hodnotami každého člověka. Hodnoty, které uznáváme ve svém životě, vychází z morálního jednání. Morálka je tedy základním kamenem pro hodnoty všech lidí. Slovo morálka, mravnost, pochází z latinského *mores* – mravy. Jak uvádí další publikace *Filosofický slovník* (1976, s. 304) morálka je: „jedna z forem společenského vědomí, sociální instituce, která usměrňuje chování lidí bez výjimky ve všech oblastech společenského života.“

Tento pojem (morálka) také není vnímán jednotně. Je velmi úzce spjat s pojmem hodnota. Často je popisován jako soubor norem, idejí, principů určitého požadovaného chování, které usměrňují vztahy mezi jednotlivci, nebo mezi jednotlivci a skupinami. Pojem se také vysvětluje jako to co je dobré, morální, ctnostné, charakterní, jakési pravidlo či vzorec jednání.

Vliv vnějších sil na chování člověka je relativní nebo minimalizované jeho svobodným rozhodnutím, které zároveň zdůrazňuje velký význam vnitřních, volných procesů, které souvisí s pocity radosti, či naplňování vnitřních potřeb každého člověka. V užší slova smyslu můžeme chápat morálku také jako jakýsi mravní kodex jedince. S pojmem morálka úzce souvisí pojem etika (z řeckého *ethos* – mrav), je to disciplína, která se zabývá morálním jednáním (Cakirpolaglu, 2004, s. 296 – 306).

Předmětem činnosti morálky je zkoumat hodnoty, které řídí chování a jednání lidských jedinců v určitých situacích. Tehdy, kdy se sám člověk rozhoduje. Je to pohled na hodnoty z hlediska dobra a zla. Morálkou a jejím vývojem se zabýval výzkumný projekt NIDM Praha pod názvem *Hodnotové orientace dětí ve věku 6 – 15 let*. Autoři uvádí, že vývoj osobnostní morálky člověka byla již Fredova teorie členění mentálního aparátu na ID, Ego a Superego.

Dalším psychologem, který se zabýval zkoumáním dětského myšlení, chování, jednání byl Jean Piaget, který určil kognitivní morální vývoj dítěte a to jako heterogenní morálku, tzn. že chování dítěte podléhá vnější kontrole a sankcím (příkazy, zákazy, tresty), vlastní jednání je dle toho jak se k němu staví dospělí. A druhou morálku autonomní (7-9 let), kdy dítě již hodnotí to co je dobré či zlé bez ohledu na dospělé.

3.1 Etapy vývoje morálky

Mezi další neméně významné psychology, kteří se zabývali problémem morálky patří Lawrence Kohlberg, jenž úzce navazuje na Piageta. Tento Američan zastával názor, že kognitivní vývoj je nezbytný pro morální vývoj každého jedince. Stanovil šest etap vývoje morálky, vždy vycházel z jednání jednotlivce.

Dělení jednotlivých stádií je následující:

► prekonvenční úroveň – (2 - 7 let)

- orientace na trest a poslušnost
- pragmatická morálka – za správné je považováno chování, které uspokojuje vlastní potřeby

► konvenční úroveň morálky (7 - 11 let)

- orientace na souhlas ostatních lidí, to co ostatní považují za správné, snaží se dodržovat cíle, které stanovil někdo jiný
- orientace na právo a pořádek – respektování zákonů, pravidel, autorit

► postkonvenční úroveň morálky – této úrovni dosáhne jen někteří z dospělé populace

- orientace chování jedince na zákonné chování a sociální úmluvy
- orientace na všeobecně platné etické principy – univerzální principy spravedlnosti, rovnost, vzájemnost.

Je nutné si uvědomit, že některé hodnoty jsou pro nás velmi důležité, a že mají jakousi hierarchii. Také je nutné si uvědomit kritéria dobra, chovat se podle nich, být prospěšní ostatním lidem a celé společnosti. Morálka tak určuje vztahy mezi lidmi navzájem, ale též vztahy k přírodnímu prostředí, ke zvířatům, k celému světu. Je to vlastně jakási skupina morálních pravidel, norem, činů, ideálů, chování. Člověk se každodenně mnohokrát rozhoduje o svém jednání či chování. Záleží na každém z nás jaké to rozhodnutí bude, zda zvítězí dobro či zlo. Právě když se člověk musí rozhodovat zcela sám, objevuje se morálka. Člověk volí styl jednání a tím se objevuje mravní otázka. Jak uvádí Kučerová (1996, s. 87): *„Etické je takové pojetí života, v němž mají místo všechny hodnoty, avšak nikoli v chaotickém a nahodilém shluku, v libovolné aglomeraci svévole a bezzásadovosti, v trpném přijímání toho, co kdy život dá, ale v soustavě, v hierarchii, v uvědoměném tvaru*

a řádu, který usiluje vnést do mnohosti prvků své existence z hlediska potřeb lidského kulturního života a rozvoje.“

Lidé uspokojují své potřeby vždy v nějakém prostředí, v prostředí ve kterém žijí, pracují, hrají si. Prostor je velmi významně ovlivňuje i v jejich mravních projevech. Vztahy mezi lidmi patří vedle hmotných statků do prostředí, které nás obklopuje. Je zde tedy i duchovní systém, jako je věda, kultura, umění, morálka, aj. To jsou podněty, které rozvíjí současně osobnost člověka (Kraus, 2001, s. 99).

4 CHARAKTERISTIKA VÝVOJOVÉHO OBDOBÍ DĚTÍ 13-15 LET (PUBERTA)

V této kapitole se budu zabývat charakteristikou vývojového období u dětí ve věku 13 – 15 let, na které jsem se zaměřila ve své diplomové práci jako na cílovou skupinu. Uvádím základní informace, aby bylo možné posoudit objektivně změny, které zákonitě v této životní etapě u dětí nastávají. Život každého člověka je rozdělen souboru do vývojových fází, který se skládá z určitých předpokládaných úseků. Přitom tyto úseky na sebe navazují, částečně se i překrývají a vždy musíme mít na zřeteli, že různé vnější vlivy a procesy mohou více či méně působit na individuální průběh, jenž může být odlišný od obecných představ. Životní období se dělí dle výrazných změn na :

- ▶ prenatální
- ▶ rané dětství (kojenec, nemluvně, batole, od narození do 3 let věku dítěte)
- ▶ předškolní věk (3 – 6 let)
- ▶ mladší školní věk (6 – 10 let)
- ▶ střední a starší školní věk, mládí, adolescence (11 – 20 let)
- ▶ dospělost – mladá (20 – 30 let), střední (30 – 40 let) a pozdní (40 – 65 let)
- ▶ stáří (od 65 let), (Čáp, 2001, s. 213).

Ve své diplomové práci se zabývám cílovou skupinou dětí ve věku 13 – 15 let, které dle Vágnerové (2005, s. 321) patří do období dospívání – adolescence. Je to období, které je z celého života nejbouřlivější. Je to období mezi dětským věkem a dospělostí. Tělesná proměna, kdy dominuje pohlavní dospívání, dokáže vychýlit duševní vývoj jedince. Toto stádium, které je vymezené 11 – 15 rokem se nazývá období puberty nebo dospívání. Jde o tělesný a duševní vývoj a to do ukončení pohlavní zralosti člověka, přičemž ovšem přihlížíme k výrazným rozdílům mezi chlapci a děvčaty. V tomto věkovém období také rozlišujeme tzv. prepubertu, která je vlastně jakousi přípravnou fází puberty. Jak uvádí Fürst (1997, s. 149): „Časový úsek mezi prvním výskytem sekundárních pohlavních znaků a počátkem fungování pohlavních orgánů označujeme jako prepubertu. K těžkostem dochází především tehdy, když tělesně předčasně vyvinutý mladý člověk je přeceňován, především rodiči, v možnostech svých výkonů, neboť mezi tělesným a duševně-duchovním vývojem existuje diskrepance.“

Dělením životních období se zabýval již Aristoteles (384 – 322 př.n.l.), který navrhl periodizaci po 7 letech. Tzn. že třetí periodizace od 14 – 21 let, kdy měl být ukončen vývoj tělesný i pohlavní. Dále se měl již věnovat studiu abstraktních věd (matematika, hudba, astronomie). Také britský filosof J. Locke (1632 – 1704) se zabýval tímto věkem, kdy jeho „tabula rasa“ – vztah narozeného dítěte a velkému vlivu prostředí a výchovy na něj je znám, psychický rozvoj chápe jako plynulý od narození a kulminuje právě v tomto období dospívání. Ovšem jako první autor, který chápe nutnost jakéhosi přemostění mezi dětským věkem a dospělým je považován J. J. Rousseau (1712 – 1778). Jeho přirozená výchova – návrat k přírodě se opírala o jednotlivé životní etapy. Vývoj rozdělil do 5 etap, kdy věk 12 – 15 let označil jako „věk rozumu“. V tomto období se prohlubuje sebeuvědomění, nastává emocionální dozrávání, projevuje se zájem o druhé lidi. Člověk si začíná uvědomovat, že žije i pro druhé lidi. Musíme si uvědomit, že tak dochází k vzájemnému ovlivňování chování dětí navzájem. Jak uvádí Keogh (2007, s. 19): *„Chování a vývoj dětí jsou zjevně ovlivněny podmínkami prostředí, ale tyto podmínky nepůsobí na nepopsanou tabuli dětské mysli (tabula rasa). Děti si do školy přinášejí jedinečné intelektové nadání, fyzické schopnosti a jazykové dovednosti.“* Právě v této době, kdy děti dospívají se mohou výrazně lišit způsoby chování, jednání a uvědomování si vzájemných rozdílů. Vývojové změny jsou především biologické, kognitivní, emocionální a psychosociálního charakteru. Všechny jsou vzájemně provázány. Především biologické změny výrazně působí na konkrétní vlivy ostatních změn člověka. Dochází tak k různým interpretacím jejich významu pro děti. Především výrazně působí v období adolescence (Macek, 2003, s. 43). V tomto vývojovém období je nutné, aby si rodiče uvědomili, že musí nebo mohou očekávat následující chování svých dětí:

- kamarádi, přátelé nabývají na významu, rodiče jsou méně důležití
- je to zajímavé období při utváření vlastní identity
- odmítání dospělých, kontroly
- vzpurné chování, narušení vzájemné komunikace
- nebezpečné, riskantní chování
- narůstá potřeba vůdce, rádce (Carr-Gregg, 2010, s. 35-36).

V následujících podkapitolách se zabývám rozborem jednotlivých vývojových etap, které úzce souvisí s hodnotami člověka. Tyto etapy tak mohou výrazně ovlivňovat hodnotový systém a hierarchii uznávaných hodnot právě těchto dětí.

4.1 Tělesný vývoj

Pohlavní dozrávání i tělesný růst jsou výsledkem střídavého procesu podněcování a utlumování aktivity žláz s vnitřní sekrecí. Pohlavní dospívání je také často spojováno s novým začleněním mladých lidí do společnosti. V tomto období dochází k výrazným somatickým změnám jako je:

- prudký růst postavy (u dívek v období 11-12 let, u chlapců o dva roky později)
- změna proporcí postavy (rozšíření ramen, boků, objevuje se podkožní tuk, končetiny rostou rychleji než trup, růst ňader u dívek, vývoj ochlupení)
- změna sekundárních pohlavních znaků (růst vaječníků u dívek, u chlapců varlat)
- funkce pohlavních orgánů (menstruace, poluce)
- změna v motorice (rychlý růst)

U dívek obvykle dochází k dřívějším somatickým změnám než u chlapců, kteří z toho mohou být frustrováni. Výrazné somatické změny nastávají u dívek s první menstruací a u chlapců s noční polucí a trvají až k dosažení reprodukční schopnosti, což v našich podmínkách je zhruba mezi 13 – 15 rokem věku. V tomto období jsou děti více labilní, náladové, unavitelné a podrážděné. S tímto úsekem života dětí úzce souvisí problém tzv. dysmorfofobie, což je strach z vlastního vzhledu, z toho jak vlastně nyní vypadám a jak mne budou ostatní vnímat. Nyní si děti v tomto věku musí uvědomit, že své tělo mají vnímat jako určitou hodnotu, o kterou se musí starat. V tomto jim může pomáhat zdravý životní styl, životospráva, sport, volnočasové aktivity, atd. (Helus, 2004, s. 211).

4.2 Vývoj poznávacích procesů

Jak uvádí Kuric (2001, s. 96): „*Somatické a fyziologické změny v pubertě jsou provázeny i dalekosáhlými změnami psychickými a sociálními. Nelze je však považovat jen za důsledky anatomických, biologických a fyziologických změn, ale je třeba je považovat za specifické přínosy psychické puberty.*“ Veškeré změny objasňují pubescentovi životní

hodnoty, obzor, jistoty. Získává širší přehled a informace o životě, uvědomuje si svou osobnost, své názory, formuluje své požadavky. Velmi rychle se mění, často bývá podrážděný, je velmi citlivý a zranitelný. Pubescent začíná myslet o myšlení, je to něco nového, uvažuje nejen o svých činech, ale i o svých úsudcích. Začíná uvažovat abstraktně a to často i o tom, co v reálném světě neexistuje. Jsou velmi silně emočně prožívány různé životní situace, které mohou silně ovlivňovat následné hodnocení. Pubescent se začíná osamostatňovat od rodiny, v této době hraje velmi významnou roli vrstevnická skupina, s jejímiž názory se ztotožňuje.

4.2.1 Vnímání a představy

Vnímání dochází do takového stupně, že je srovnatelné s vnímáním u dospělého. Pubescent velmi dobře vnímá polohu, čas, prostor, váhu, rozlišuje velmi jemné rozdíly sluchových, čichových i zrakových vjemů. Představy se v tomto období vyjasňují, ztrácí se prvky náhodnosti a celkově se ustalují. Představy dosahují úrovně, které směřují k dospělosti.

4.2.2 Pozornost a paměť

Pozornost se zdokonaluje ve stálosti. Uplatňují se zde minulé zkušenosti, zdokonalené procesy analýzy a syntézy při vnímání. Zvyšuje se její kvalita i rychlost. Dospívající dovedou již daleko lépe ovládat svou pozornost než v období svého dětství. Zlepšuje se také schopnost dělit pozornost. Dospívající začínají chápat jakým rychlým způsobem se lze něco naučit, co podporuje jejich soustředění na práci.

Paměť se v tomto období také vyvíjí velmi intenzívně a to zejména po kvalitativní stránce, to se projevuje především při abstraktním druhu učiva. Dovedou si již rozvrhnout učivo na časové úseky, rozděleno je na menší části, ale zvýrazňují nejdůležitější informace. Používají selektivní opakování učení se, kdy se obvykle zaměřují na to nejtěžší učivo. V tomto období se rozvíjí metapaměť, což je vlastně znalost o svých vlastních možnostech v paměťových schopnostech v daném období jedince. Uvědomují si, že se musí učit déle, protože rozsah učiva je náročnější. V tomto období je trvalejší rovněž zapamatování si naučené látky mechanickou metodou.

4.2.3 Myšlení

Myšlení se velmi rychle vyvíjí po stránce kvalitativní. Objevuje se zevšeobecnování, logické myšlení, abstrakce. Logické myšlení ovlivňuje školní vyučování. V tomto období nastává, že se osvojují formální či interpretační procesy, logika se vytváří na abstraktní úrovni, tvoří se úsudky, vztahy mezi pojmy, vyvozují se závěry ze všeobecných jevů. Jedná se o stádium formálních logických operací dle Piageta. Typické znaky způsobu myšlení podle Keatinga jsou :

- dospívající připouští variabilitu různých možností, různé pohledy na problém
- dospívající dovede uvažovat systematictěji, práce s informacemi, ověřování hypotéz
- dospívající dovedou experimentovat s vlastními úvahami, kombinace, flexibilita myšlení
- osvojují si postupně abstraktní způsob myšlení

Vágnerová dále uvádí, že se rozvíjí:

- induktivní myšlení, dovedou své poznatky zobecňovat.
- kombinační myšlení – úspěšné řešení slovních úloh
- schopnost akceptovat hypotetický problém
- schopnost interpretace pozorované výsledky v kontextu, méně lpí na reálné situaci (Vágnerová, 2005, s. 332).

Jak uvádí Říčan (2004, s. 174): „*Zajímavým novým jevem je myšlení o myšlení. Pubescent uvažuje nejen o skutečnosti, ale i o svých úsudcích.*“ V tomto období si také ujasňují postoj k základním psychickým potřebám jako je potřeba bezpečí, jistoty, seberealizace, budoucnost. Dospívající bývají také velmi kritičtí ke svému okolí, zejména k rodičům. Často chtějí polemizovat, snaží se dokázat co vše zvládnou, jak jsou důležití. Jsou často přecitlivělí a velmi vztahovační. Na druhou stranu jsou velmi kreativní, mají bohatou fantazii. Často se mění i postoje a to jak k sobě samému, tak i ke svému okolí, ke světu, ke svým vrstevníkům.

4.3 Emoční vývoj

Dospívání je spojeno s velkými výkyvy v emoční sféře., nasávají změny v oblasti citového prožívání. Dospívající jsou rozladění, labilní, reagují přecitlivěji, mají v sobě emoční

zmatek. Emoce jsou nepřiměřené, citové prožitky často krátkodobé a navíc velmi proměnlivé. Jedinci samy často nevědí proč se tak chovají, proč tak reagují a jednají. Nejsou schopni vysvětlit příčinu svého jednání. Změna určitého prožitku může působit tak, že nastává větší impulsivnost a nedostatek sebeovládání. Rodiče často mají pocit, že jejich děti jsou rozmazlené, nedovedou se slušně chovat a obtěžují svými požadavky ostatní lidi. Dospívající se snaží najít svou vlastní identitu, kterou spojují s vlastním významem pro druhé. Je to velmi dynamický a rozporuplný proces. Emoce jsou považovány za základní prostředek hodnocení, sebehodnocení, ale v tomto období přináší důležitou zkušenost, se kterou se dospívající musí vyrovnávat. S nepříjemnými situacemi, pocity se vyrovnávají různými způsoby, mezi které patří také obranné strategie jako je mechanismus kyvadla, kdy se vrací k dětskému, infantilnímu chování. Další strategií je regrese, návrat zpět, ústup a to do té doby než se se situací vyrovná. A v neposlední řadě sem patří únik do fantazie, umožní dospívajícím se odpoutat od reality, vše je odvislé od jeho vůle. Vůle se v tomto období velmi výrazně vyvíjí a upevňuje.

4.4 Vývoj autoregulačních schopností

Do této oblasti patří vývoj sebekontroly a vytrvalosti. Dospívající dovedou vytěsnit vlivy, které je ruší, které jsou zaměřeny proti nim. Začíná také narůstat zodpovědnost za vlastní chování, jednání. Nastává také období, kdy dochází s sebeovládání, zvládnání zátěžových situací. S věkem roste také potlačování vlastních negativních emocí.

V tomto období hraje velmi významnou roli také správné a kvalitní využívání volného času. Nové přístupy v pedagogice volného času, nové trendové aktivity mohou velmi výrazně ovlivnit také hodnoty mladého člověka. Mezi významné a přitažlivé aktivity patří animace – nedirektivní a akční metody povzbuzující k hledání vlastní cesty životem, hledání autonomie. Dále sem patří výchova zážitkem, prožitkem – vlastní zkušenosti z dané aktivity. Volný čas a jeho naplnění je velmi výraznou složkou, která motivuje, obohacuje, pomáhá utvářet hodnotovou orientaci v dospělém životě. Naučit děti racionálně využívat a naplňovat volný čas je jedním z nejdůležitějších úkolů výchovy, samozřejmě i výchovy mimo vyučování (Pávková, 2008, s. 77 – 79).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE VÝZKUMU

Ve své diplomové práci, v její empirické části, se zabývám zjišťováním názorů na uznávané hodnoty a její hierarchii u dětí ve věku 13 – 15 let. Vzhled k tomu, že se chci v této problematice dostat co nejvíce do její hloubky, rozhodla jsem se v průběhu práce pro použití smíšeného výzkumu, s převažujícími prvky kvalitativního zaměření. Oba druhy výzkumu se tak mohou vzájemně doplňovat. Velkou výhodou tohoto typu výzkumu je dále to, že data získaná v rámci kvantitativního zaměření slouží ke zvýšení přesnosti a tak zesílí jejich význam i v rámci kvalitativního zaměření. Dosáhneme tak tedy zvýšení obecnosti platnosti výsledků výzkumu.

U kvantitativního směru jsem vyhodnocovala dotazníky. V rámci kvantitativního směru jsem zjišťovala, jaké druhy hodnot děti znají a jaká je jejich hierarchie. Na zjištění obsahu jednotlivých hodnot jsem použila kvalitativní výzkum s použitím metody ohniskových skupin.

U kvalitativního směru výzkumu jsem použila jako design otevřené kódování s následnou technikou vyložení karet.

V níže uvedených kapitolách popisuji vlastní výzkumné šetření.

5.1 Výzkumný problém

Výzkumný problém diplomové práce je zjistit, jaké hodnoty uznávají dnešní děti ve věku 13 – 15 let a jaká je jejich hierarchie. Výzkumný problém definuje samotnou podstatu výzkumu, zároveň vyžaduje konkretizaci v podobě stanovení cíle výzkumu a jednotlivých výzkumných otázek, které uvádím níže. Výzkumný problém tak ovlivňuje vznik cíle výzkumu. Jde o řešení popisného výzkumného problému.

5.2 Cíl výzkumu

Stěžejním cílem výzkumného šetření je zjistit, jaké hodnoty uznávají dnešní děti a jaká je jejich hierarchie.

Díličními cíli bylo zjištění, jaké hodnoty děti znají, co si pod tímto pojmem hodnota představují a jaká je jejich uznávaná hierarchie. Vzhledem k tomu, že jsem použila smíšený druh výzkumu, stanovila jsem si základní výzkumnou otázku a na ní jsem hledala odpověď.

5.2.1 Základní výzkumná otázka

Základní výzkumnou otázkou je: Jaké jsou uznávané hodnoty u dětí ve věku od 13 – 15 let a jaká je jejich hierarchie?

- **výzkumná dílčí otázka ke kvantitativnímu výzkumu :**

- Jaká je u dětí hierarchie uznávaných hodnot?

- **výzkumná dílčí otázka ke kvalitativnímu výzkumu :**

- Jaké hodnoty děti znají a jaký je jejich obsah?

5.3 Pojetí výzkumu, výzkumné techniky

Výzkum jsem prováděla jako smíšený, ovšem s převažujícími kvalitativními prvky. Jde o kombinovanou formu kvalitativního a kvantitativního zaměření. Použila jsem k tomu metodu dotazníku, jde o jednu z forem kvantitativního výzkumu a ohniskových skupin, což je jedna z forem kvalitativního výzkumu. K volbě těchto metod jsem přistoupila z toho důvodu, že jsem chtěla získat data kvalitně, ale zároveň i v dostatečném množství. Oba přístupy se navzájem doplňují, lze s nimi pracovat průběžně a lze z nich vycházet v analýze získaných dat.

5.3.1 Dotazník (kvantitativní část výzkumu)

Ke zjištění potřebných dat výzkumu jsem zvolila dotazník vlastní konstrukce (viz. příloha P IV). Jde o informace k rozhovorům, které jsem prováděla pomocí ohniskových skupin. Dotazník má celkem 13 položek, ve kterých jsem se zaměřila na zjišťování důležitosti předložených hodnot v životě dětí. Jedná se o uzavřené otázky. Srozumitelnost a správnou formulaci otázek jsem si ověřila předvýzkumem. V úvodu dotazníku je vysvětlen účel a cíl dotazování. V další části jsou formální otázky se zaměřením na zjištění pohlaví a věku respondentů. Dotazník byl rozdán v rámci ohniskových skupin (úvodní část), kde byla prováděna další část výzkumu. Otázky jsou číslovány, týkají se uznávaných hodnot dětí. Respondenti měli za úkol označit křížkem důležitost předkládaných hodnot pomocí pěti stupňové škály. Škála měla následující rozmezí – zcela nedůležité, spíše nedůležité, neutrální, spíše důležité, velmi důležité. Dotazník byl zpracován pomocí procentuelního zastoupení v jednotlivých hodnotách a vyjádřen v grafické úpravě. Po vyplnění dotazníku nastala diskuse formou ohniskových skupin, která byla nahrávána na diktafon.

5.3.2 Ohnisková skupina (Focus Groups, kvalitativní část výzkumu))

Kvalitativní metoda ohnisková skupina je jakousi formou skupinového rozhovoru. Jak uvádí Morgan (2001, s. 13): „*Jako forma kvalitativního výzkumu jsou ohniskové skupiny především skupinovým rozhovorem – nikoli ovšem ve smyslu výměny otázek badatele a odpovědi respondenta. Namísto toho se v tomto typu výzkumu spoléhá na interakci uvnitř skupiny, jež je vyvolána tématy, která jsou předkládána badatelem a obvykle i moderátorem v jedné osobě.*“ Jedná se o relativně mladou výzkumnou metodu, v současné době se velmi často vyskytuje právě v oblasti zkoumání na společenskovední úrovni.

Mezi další faktory patří i schopnost společenských věd adaptovat tuto techniku pro svoje vlastní výzkumné účely. Tato situace nastává v minulém století (20. století) v 80. – 90. letech. Mezi významné výzkumníky patří Goldman, MacDonald, Greenbaum, Krueger, Steward, Morgan a další. Jak uvádí Morgan (2001, s. 30) přítomnost badatele jako moderátora, výzkumníka znamená, že získané údaje se budou vztahovat k pólům diskuse, které určuje a zveřejní na začátku on sám. Je to jakýsi kompromis mezi zúčastněným pozorováním a individuálním rozhovorem. Je velmi důležité si uvědomit, zda tato metoda je vhodná pro daný typ výzkumu a také jak skupina bude reagovat, spolupracovat, jak bude probíhat vzájemná interakce. V rámci ohniskové skupiny hraje významnou roli moderátor – výzkumník, který řídí skupinu, organizuje jí a je zodpovědný za celý průběh. Musí účastníky podněcovat, povzbuzovat a také jim pomáhat v zapojení se do diskuse, dbá na dodržování pravidel diskuse. Musí umět zaujmout a získat nové účastníky, vhodně je povzbuzuje, využívá přirozené autority a vytváří přátelskou, klidnou a tvůrčí atmosféru ve skupině.

Rozhovory jsem natáčela na diktafon, použila jsem digitální typ Olympus. Celý přepis rozhovor obou ohniskových skupin je uložen v příloze diplomové práce. Použití videokamery jsem zavrhla, protože může působit rušivě zvláště v případě věkové skupiny dětí, která je uváděna v rámci tohoto výzkumu.

U dětí je vždy nutný písemný souhlas rodičů s účastí na rozhovorech. Toto písemné prohlášení se ukládá a popř. použije v případě nejasností u výzkumníka. Tento písemný souhlas jsem si také vyžádala od rodičů dětí, které se účastnily ohniskových skupin a její

vzor je součástí přílohy diplomové práce. Vyplněné originály mám uložené u sebe doma, lze do nich nahlédnout.

5.3.2.1 Využití metody ohniskové skupiny

Ohniskovou skupinu lze využít jako samostatnou metodu sběru dat, nebo jako doplňkovou metodu či jako součást multimetodické studie. Já jsem si vybrala formu jako doplňkovou metodu – diskuse ve skupině sloužila jako zdroj údajů, byla doplněna o dotazníky. Tak jako i jiné metody kvalitativního výzkumu má ohnisková skupina své výhody a nevýhody. O výhodách a limitech se zmiňuje je Švaříček a kol. ve své publikaci (2007, s. 191), kde je zobrazuje v tabulce. Všechny výhody i nevýhody patřily i do mého výzkumu. Snažila jsem se z nich poučit a vycházet z nich při získání kvalitních dat. Získaná data jsem dále analyzovala pomocí otevřeného kódování.

Dále uvádím v tabulce výhody a limity ohniskových skupin v rámci mého výzkumu.

Výhody
Výhodný sběr dat z hlediska nákladů (hodně informací od více informantů), spolehlivá data za rozumné náklady .
Interakce mezi účastníky zvyšuje kvalitu získaných dat (konfrontace názorů, rovnováha názorů, vzájemná kontrola což způsobuje věrohodnost získaných dat.
Ohniskové skupiny jsou zábavnější pro účastníky výzkumu.
Snadný přehled o rozsahu sdílených pohledů a vyhodnotitelnost získaných dat.
Limity
Počet otázek je omezen vzhledem k času, složení účastníků.
Značné nároky na moderátora.
Může nastat situace, kdy někteří si uvědomí, že jejich názor není sdílen skupinou a mohou se tak distancovat od interakce, raději mlčí.
Ohnisková skupina lépe funguje tak, kde účastníci pocházejí ze stejného prostředí (škola, DDM), ale neznají se důvěrně.
Kontroverzní a osobní témata nemají naději na úspěch.
Tato metoda je vhodná pro identifikaci významných a majoritních témat, nehodí se pro mikroanalýzu složitějších problémů.
Mohou se odehrávat mimo přirozené prostředí.

Tab. 3 – Výhody a limity ohniskové skupiny (Švaříček, 2007)

5.3.2.2 Rozdělení ohniskových skupin

Ve svém výzkumu jsem použila rozhovory ze dvou ohniskových skupin. Ohniskové skupiny mají tři podoby a to podle míry strukturace, se kterou úzce souvisí vedení – moderování skupiny. Jde o strukturovanou, polostrukturovanou a nestrukturovanou ohniskovou skupinu. Já jsem použila polostrukturovanou formu skupiny. Mimo zakotvených tématických okruhů má okruhy i dalších otázek. Pořadí a znění otázek není závazné a záleží na průběhu a vývoji ve skupině, co se jeví jako vhodnější pro danou situaci. V průběhu jsem střídala otázky a doplňovala je tak, jak to vyhovovalo skupině, aby to bylo co nejpřínosnější pro samotný výzkum. V tomto případě byla důležitá velmi intenzivní příprava, kdy jsem si musela uvědomit, kdy je nutné vstoupit do rozhovoru a kdy ne. Výhodou tohoto typu rozhovoru byla lepší možnost udržet úroveň diskuse o jednotlivých tématech, přitom docházelo i na dostatečný prostor v individuálním projevu účastníků. Tuto situaci jsem aktuálně a kreativně měnila. Byl to jakýsi kompromis mezi požadavky, které jsou kladeny na strukturovanou (standardizace, srovnatelnost,...) a nestrukturovanou (individuální vyjádření má větší prostor, široká a bohatá interakce) skupinu. Tento typ jsem použila ve výzkumu v rámci své diplomové práce, protože se mi jevil jako nejvýhodnější vzhledem k věkové skupině, se kterou jsem pracovala. Šlo mi o to, aby děti toto téma zaujalo.

5.3.2.3 Fáze průběhu ohniskových skupin

Fáze průběhu rozhovorů v ohniskových skupinách jsem si rozdělila následovně - zahájení, úvodní diskuse a motivace, jádro diskuse a ukončení diskuse. Uvedené rozdělení je dle Miovského (2006, s. 183 – 185), který jej uvádí ve své publikaci, a podle kterého jsem svou empirickou část diplomové práce prováděla.

► Zahájení ohniskové skupiny

Na začátku diskuse jsem se snažila ve skupině navodit příjemnou, veselou, bezprostřední, bezpečnou a nerušenou atmosféru. Je nutné také vhodně posadit účastníky, tak aby se cítili dobře. Na úvod jsem se představila jako moderátor a sdělila dětem co je cílem tohoto rozhovoru. Nejprve jsem všem dětem rozdala připravené dotazníky, které vyplňovaly samostatně. Poté následovala diskuse. Na začátku jsem kladla otázky, které startovaly interakci mezi účastníky. Účastníci se také velmi krátce představili. Ve skupině jsme si povídali o hodnotách, co vlastně si děti pod tímto pojmem představují, co je obsahem

uznávaných hodnot, ale také jaké je jejich pořadí od nejvíce uznávaných po méně uznávané hodnoty v jejich životě. Zahajovací věty se nesly v tomto duchu. Tímto se účastníci velmi rychle zapojili do diskuse. Na začátku rozhovoru jsem všechny seznámila s pravidly, které je nutné dodržovat, abychom zajistili klidný a zároveň aktivní průběh diskuse. Zde uvádím následující pravidla:

- hovoří vždy jeden člověk
- neprobíhají žádné rozhovory mezi ostatními, vedle se sousedem, ve skupinkách, atd.
- diskuse se účastní všichni přítomní
- nikdo nemá dominantní postavení
- každý má právo říci svůj názor
- každý má právo se neúčastnit rozhovoru pokud mu to není příjemné
- nikdo nesmí být nucen do rozhovoru
- každý má právo se vyjádřit k názoru jiného, nesmí ho odsuzovat, kritizovat
- každý má práva nepokračovat ve své odpovědi
- každý má právo ukončit svou účast ve skupině
- informace, které se účastníci dozví navzájem patří pouze jim a nikomu jinému
- účastníci se oslovují jménem, nepoužívají nadávky, posměšky, ...
- záznam, který je pořízen z ohniskové skupiny slouží pouze a výhradně výzkumným účelům, není k dispozici žádné třetí osobě.

Úvod je vždy velmi důležitý, aby se tzv. „prolomily ledy“ a mohla nastat samotná diskuse v rámci ohniskové skupiny. Otázky se orientují na dané téma a vrhají tak skupinu přímo do diskuse. Rozhovory jsou si dále rozdělila následovně:

► Úvodní diskuse a motivace účastníků

Další diskuse se již vedla polostrukturovanou formu ohniskové skupiny a používala jsem věty, které skupinu blíže posunovaly k cíli diplomové práce. Tím je zjistit jaké uznávané hodnoty a jejich hierarchii u dětí ve věku 13 – 15 let jsou. V průběhu nastala také situace, kdy jsem musela vstupovat méně či více do rozhovoru, a to především proto, aby se zachovalo ohnisko rozhovoru a neodcházelo se mimo téma. Stalo se také, že byla nutná

vyšší míra mojí zapojenosti , protože diskuse vážla, a proto jsem někdy musela již stanovit závěr k dané oblasti a diskusi tak ukončit s jasným závěrem.

► Jádru diskuse

Jádrem byla samotná interakce mezi účastníky ohniskové skupiny, která měla své vlny. Probíhaly samozřejmě nestejně, někdy byla reakce dětí velmi rychlá, otevřená a někdy jsem musela k diskusi napomáhat i já . Stalo se také, že někteří účastníci byli více dominantní ve svých projevech a tak jsem musela ostatní vyzývat k diskusi. Dbala jsem na dodržování pravidel tak, abych byla zcela nezaujatá a řídila celou skupinu odborně. Snažila jsem se tedy o to, aby rozhovory byly plynulé, příjemné a zapojovaly se do nich všichni. Ve druhé ohniskové skupině tomu nebylo tak v případě jednoho chlapce, který reagoval spíše neverbálně, gesty a mimikou v obličeji, ale vždy souhlasně.

Musela jsem hlídat také časovou dotaci tak, abych nenarušovala výuku ve druhé ohniskové skupině. Časová dotace byla vždy sdělena na začátku diskuse a všichni účastníci ji akceptovali. Upozorňovala jsem také účastníky kolik nám ještě zbývá času. Tato část diskuse byla časově nejdelším úsekem.

► Ukončení ohniskové skupiny

Závěrečná část byla relativně krátká, nerozváděla jsem v ní již žádná další hlavní témata a nezačínala jsem diskusi. Dala jsem prostor všem informantům se na závěr vyjádřit k danému tématu, co je zaujalo, jaký mají pocit. Na samotný závěr jsem všem účastníkům poděkovala za jejich čas a energii.

5.4 Způsob zpracování dat

V rámci kvantitativní části výzkumu jsem zpracovávala data získaná z dotazníků. Zde byla uvedena pětistupňová škála hodnocení. Data jsem dále zpracovala pomocí procentuelního vyjádření, které je prezentováno ve formě grafického znázornění. Ke každému výsledku uvádím slovní komentář.

U kvalitativní části výzkumu jsem zpracovávala informace získané v rozhovorech v rámci ohniskových skupin. Ty byly zaznamenány na diktafon. Následně jsem je přepisovala do textové podoby. Pro zpracování jsem použila otevřené kódování.

Pro pedagogické, sociologické, psychologické šetření je vhodná smíšená forma výzkumu. Lze tak lépe pochopit výzkumný problém, než kdyby bylo prováděno šetření pouze jedním způsobem. Z tohoto důvodu jsem zvolila tuto formu výzkumu. Smíšeným výzkumem jsem tak získala množství dat, které jsem analyzovala a to rozbořem dotazníků a analýzou rozhovorů v rámci ohniskových skupin. Smíšený výzkum byl proveden tedy různým druhem sběru dat a jejich následnou analýzou.

5.5 Výzkumný soubor a prostředí

Výběr informantů je dostupný. Subjekty výzkumu jsem si vybírala podle znaků, které byly důležité pro předmět zkoumání. Tím jsou uznávané hodnoty dětí ve věku 13 – 15 let. Aby byl dosažen potřebný výběr účastníků, byl tedy zaměřen na děti dle dosaženého věku. Jako prostředí, kde byl uskutečněn první rozhovor jsem si zvolila DDM Uh. Hradiště, konkrétně kroužek instruktorů, který navštěvují děti v požadovaném věku. V tomto zařízení pracuji, proto tato volba. Dále byla zvolena ZŠ Velehrad, která spolupracuje s DDM.

Jak jsem již uvedla, měla jsem k dispozici souhlasné stanovisko od jejich rodičů a zároveň jsme se domluvili na zachování anonymity tím, že budu používat při analýze pouze křestní jména dětí. Byly ustanoveny dvě ohniskové skupiny, v první skupině bylo celkem 8 informantů a ve druhé 6. Při strukturování obou ohniskových skupin jsem se zejména zaměřila na různorodost informantů a to tak, aby byly patrné názory všech věkových kategorií. Toto považuji za dostačující počet, protože děti se nestyděly před sebou mluvit otevřeně o svých hodnotách, navzájem probíhala interakce mezi nimi navzájem. Zároveň oběma skupinám byl předložen dotazník a to vždy před zahájením rozhovorů. Na začátku obou rozhovorů jsem velmi důsledně seznámila informanty s pravidly, která je potřeba dodržovat při tomto typu rozhovoru (viz. str. 46). Jednotlivá pravidla jsem vysvětlila tak, aby je všichni zúčastnění pochopili a zodpověděla všechny položené dotazy. Nebylo však jednoduché vysvětlit dětem o co se jedná. Musela jsem jim říci nejen pravidla, ale také se zmínit o hodnotách v životě každého člověka. Snažila jsem se o to, abych je v žádném případě neovlivňovala v jejich názorech, ale spíše je jen vedla a dodržovala téma zadaného rozhovoru tak, abychom neodcházeli k jiným oblastem. Měla jsem obavu, abychom udrželi prezentaci názorů na dané téma tak, abych získala kvalitní data podle teoretických zásad, které určuje metodologie výzkumu. Mohu ovšem sdělit, že jsem byla mile překvapena

sdílností dětí v průběhu obou rozhovorů, i když ne všichni se vyjadřovaly k tématům rovnoměrně.

Obě skupiny rozhovorů probíhaly v knihovnách školských zařízení, kde účastníci seděli v kruhu na pohodlných polstrovaných židlích. Tak bylo vytvořeno prostředí rovnocenné, které je vhodné pro vlastní diskusi. Všem jsem nabídla malé občerstvení.

Rozhovory jsem realizovala sama v obou skupinách, bez pomocníka. Vše jsem si nahrávala na diktafon a následně převáděla v co nejkratším čase doslovnou transkripci mluveného slova. I když nemám zkušenost provádět tento typ výzkumu, mám zkušenosti s činností s dětmi této věkové kategorie, a proto se mi podařilo vytvořit v obou skupinách atmosféru důvěry, přirozenosti a bezpečnosti. Rozhovory probíhaly v první skupině 42 minut, ve druhé 49 minut. Vždy se jednalo přibližně o dotaci vyučovací hodiny, což považuji za dostatečný čas i vzhledem k soustředěnosti dětí.

5.6 Časový plán výzkumu

V níže uvedené tabulce uvádím svůj časový plán výzkumu, který jsem si připravila a snažila jsem se jej dodržet.

Časový plán výzkumu	
červen – září 2011	Příprava plánu výzkumu, studium literatury, rešerše
říjen – prosinec 2011	Výběr výzkumného vzorku, příprava dotazníku, příprava témat pro ohniskové skupiny
leden 2012	Příprava a realizace výzkumu (dotazníky, rozhovory)
únor 2012	Transkripce rozhovorů, jejich analýza, otevřené kódování, zpracování dotazníků
březen - duben 2012	Vyhodnocení výzkumu, závěrečná zpráva

Tab. 4 – Časový plán výzkumu

6 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Na začátku výzkumu jsem si vymezila problematiku, na kterou jsem hledala odpovědi. Stanovila jsem si hlavní výzkumnou otázku a dílčí výzkumné otázky. Nejprve jsem zvolila kvalitativní výzkum. Ovšem při samotné práci jsem jej rozšířila na smíšený, ale s převažujícími prvky kvalitativního výzkumu, který je doplněn o dotazník (kvantitativní zaměření). Na počátku výzkumu jsem se zabývala studiem literatury k dané problematice. Vymezila jsem si základní soubor informantů a techniku jejich výběru. Připravila jsem si dotazník a základní témata, která jsem použila v rámci rozhovorů v ohniskových skupinách. Na závěr jsem zpracovala výsledky výzkumného šetření, které jsem vypracovala dle Hendla (2005, s. 315) a Švaříčka, Šed'ové (2007, s. 226).. Časový plán výzkumu uvádím v tabulce na předchozí straně.

6.1 Analýza kvantitativní části výzkumu (dotazníků)

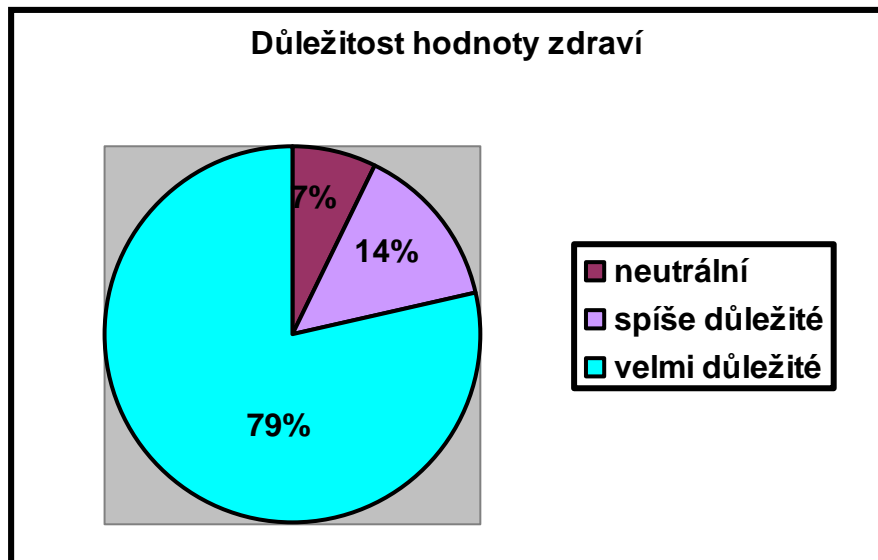
Dotazníky vlastní konstrukce jsou rozdána členům obou ohniskových skupin, abych tak získala relevantní data pro zpracování výsledků výzkumu. Dotazník obsahoval 13 položek, šlo o uznávané hodnoty lidí. Při sestavení tohoto seznamu jsem vycházela z závěrů výzkumů, které byly zrealizovány v posledních 10 letech. Dále jsem dbala na věkové zvláštnosti dětí, kterých se výzkum týkal. Proto jsem některé hodnoty neuváděla, protože nejsou v tomto vývojovém období (13 – 15 let) aktuální (např. plat, úspěšnost v zaměstnání, soukromé podnikání, politická angažovanost, zajímavá práce, společenská prestiž, atd.). Především jsem se opírala o závěry práce Petra Saka a Karolíny Sakové, kteří prováděli sociologickou analýzu postavení mládeže ve společnosti (2004). Dále z analýzy B. Krause, který prováděl výzkum na středoškolské mládeži (2006).

6.1.1 Vyhodnocení dotazníků

Analýzou dotazníků se zjistilo jaké hodnoty děti uznávají a také jaká je jejich hierarchie v jejich životě. Všechny dotazníky byly vyplněny správně a tudíž se žádný nemusel vyřazovat z výzkumu.

Jako první byla uvedena hodnota – zdraví. Hodnotu zdraví uvedlo všech 14 respondentů buď jako neutrální, spíše důležitou nebo velmi důležitou ve škále důležitosti. Žádný respondent neuvedl, že zdraví je pro něj zcela nedůležité či spíše nedůležité. Pouze 7%

dotazovaných uvedlo, že zdraví je pro hodnota, která má váhu neutrální. Z dotazovaných dále uvedlo 14 %, že je zdraví pro ně spíše důležité a celý 79 % , že je pro ně velmi důležité.

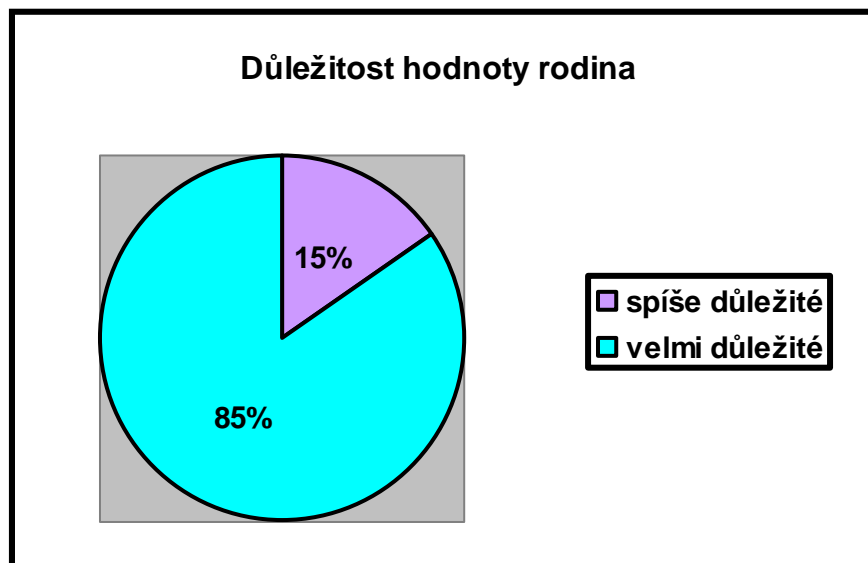

Obr. 2 Důležitost hodnoty zdraví

Komentář:

Z výše uvedených dat lze tedy konstatovat, že zdraví je připisována jedna z nejvyšších hodnot u všech respondentů. Uvědomují si, že zdraví je naprosto prvotní, je předpokladem všech ostatních aktivit a základního pocitu spokojenosti. Bez něj se ztrácí význam dalších věcí, materiální a finanční zabezpečení nemá takovou pozici důležitosti, na různých životních událostech se nelze podílet a aktivně se jich účastnit. Tato hodnota patří mezi tři nejvíce uznávané hodnoty v celém žebříčku, zaujímá druhé místo.

Jako další bod v dotazníku byla uvedena hodnota – rodina. Ve společnosti se často udává, že rodina prožívá krizi, ale podle výsledků, které jsem získala z dotazníků tomu tak není. Na tuto položku odpověděli všichni respondenti a to jen ve dvou nejvyšších odpovědích. Z celkového počtu čtrnácti již pět odpovědělo, že rodina je pro ně spíše důležité a devět, že je velmi důležitá.

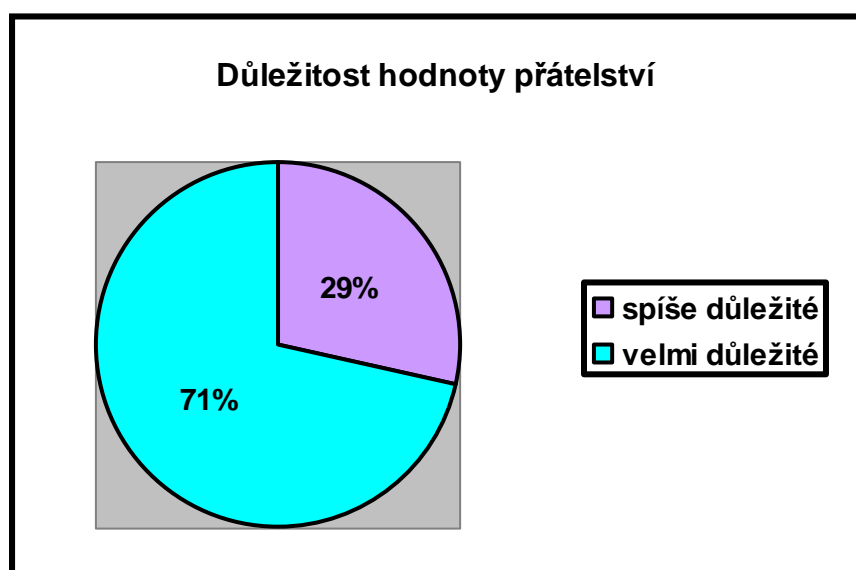

Obr. 3 Důležitost hodnoty rodina

Komentář:

Z vyhodnocení dotazníku je zřejmé, že rodina hraje v životě dětí nejdůležitější roli, vlastně téměř nezastupitelnou roli. Z celkového počtu je pro ně z 85 % velmi důležitá a u 15 % dětí spíše důležitá. Je zřejmé, že děti přikládají rodině, rodičům, prarodičům zcela výjimečnou důležitost. Rodina patří na první místo v žebříčku uznávaných hodnot u dětí.

Hodnota přátelství opět patří mezi tři nejvíce preferované mezi dětmi. Všichni respondenti ji označují jako spíše nebo velmi důležitou.

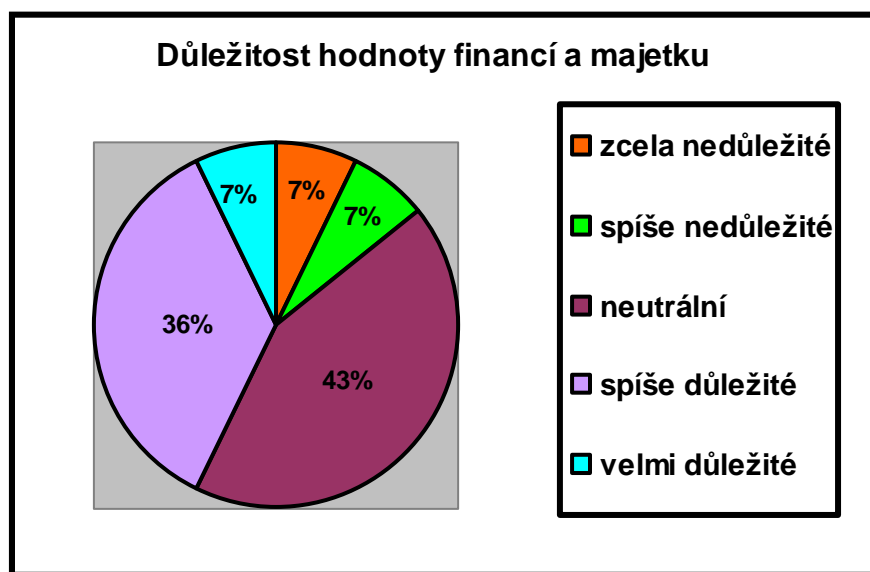

Obr. 4 Důležitost hodnoty přátelství

Komentář:

Přátelství, kamarádství hraje velmi výraznou roli v životě dětí a mladistvých. Mladí lidé potřebují mít pocit sounáležitosti, zejména tehdy, kdy samy prožívají velké změny ve svém životě (puberta, atd.). Přátelství jim přináší pocit opory, potřebnosti, důvěry, pochopení. Hodnota přátelství byla označena v dotaznících u všech respondentů jako spíše či velmi důležitá. Ze všech dotazníků ji uvedlo 71% jako velmi důležitou a 29% jako spíše důležitou. Přátelství se v žebříčku uznávaných hodnot umístilo na čtvrtém místě .

Další hodnota finance a majetek byla nabízena jako čtvrtá v pořadí hodnot. Všichni respondenti ji označili a to od zcela či spíše nedůležitou, neutrální, ale také jako spíše či velmi důležitou hodnotu.

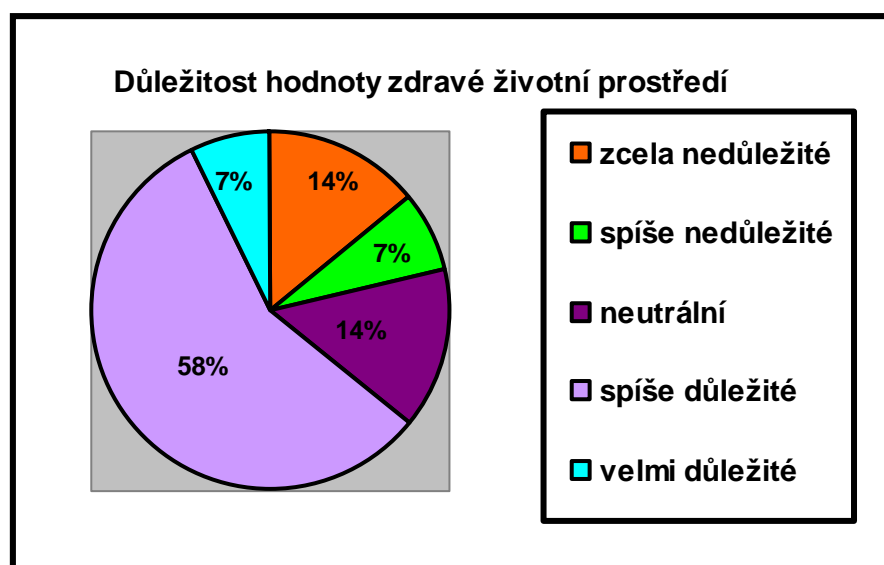

Obr. 5 Důležitost hodnoty financí a majetku

Komentář:

Význam hodnoty financí a majetku je velmi rozkolísaný, protože pro některé je zcela nebo spíše nedůležitá, či velmi nedůležitá. Jde vždy jen o 7% respondentů v každé označené potřebnosti. Ale pro 43% dětí má zcela neutrální postavení. Jako spíše důležitou ji označilo 36% respondentů. Z výše uvedeného grafu vyplývá, že finanční zabezpečení a majetek nehraje významnou roli v žebříčku uznávaných hodnot dětí. Řadí se na poslední příčku v žebříčku.

Jako pátá v pořadí nabízených hodnot je uvedena v dotazníku jako zdravé životní prostředí. U respondentů jsem předpokládala, vzhledem k jejich věku, že již mají určité znalosti z oblasti enviromentální výchovy a jsou tedy schopni si pod tímto pojmem představit jednotlivé aktivity, věci, pojmy, akce, atd.

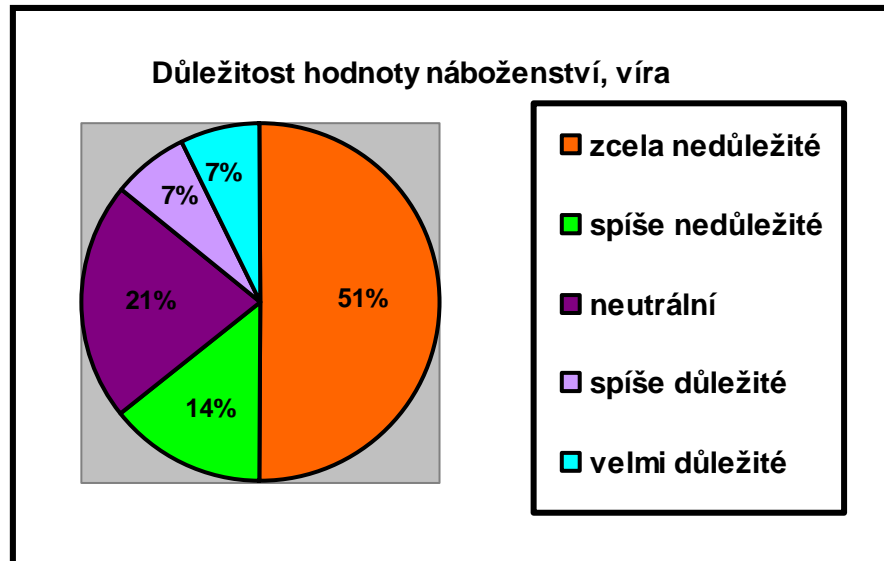

Obr. 6 Důležitost hodnoty zdravé životní prostředí

Komentář:

Z grafu vyplývá, že životní prostředí je pro respondenty z 58% spíše důležité jako uznávaná hodnota. Pro 7% z nich je buď spíše nedůležité či velmi důležité, pro 14% je to hodnota neutrální či zcela nedůležitá. Rozpětí názorů na pojetí životního prostředí se v tomto věku dětí velmi odlišuje, ale není pro ně neznámé a pro více než polovinu dotazovaných je to závažné téma. Přesto se tato hodnota umístila spolu s ostatními na posledním místě.

Náboženství, víra byla uvedena v dotazníku jako další uznávaná hodnota. Z výsledků, které jsem zpracovala z dotazníků vyplývá, že tato hodnota zaujímá jedno z posledních míst v žebříčku. Náboženství či víra nepatří mezi témata, o která se dnešní mládež nějak výrazně zajímá. Jde tedy více méně vždy o rodinnou tradici, která není u všech dětí stejná a také se to potvrdilo v rozhovorech. Tady došlo k tomu, že jedna ohnisková skupina dětí o této hodnotě vůbec nevedla svůj rozhovor, vůbec o tom nepřemýšleli.

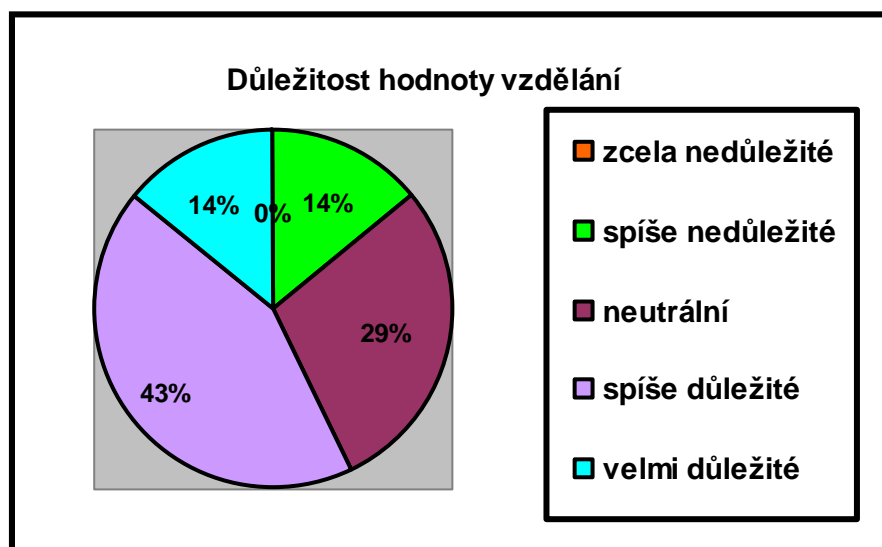

Obr. 7 Důležitost hodnoty náboženství, víra

Komentář:

Grafické znázornění výsledků ukazuje, že pro 51% dětí je náboženství a víra zcela nedůležitou hodnotou. Pro dalších 14% je to spíše nedůležitá hodnota a pro dalších 21% má neutrální význam. Z toho vyplývá, že tento pojem je pro respondenty nezajímavý a nezabývajíce jím. Patří na poslední místo v žebříčku hodnot s ostatními hodnotami.

Další nabízená hodnota vzdělání je považována u většiny respondentů za spíše důležitou či neutrální. Vzdělání hraje významnou roli v dalším životě dětí, toto téma se rozebíralo v rámci ohniskových skupin bohatou diskusí jednotlivých informantů.

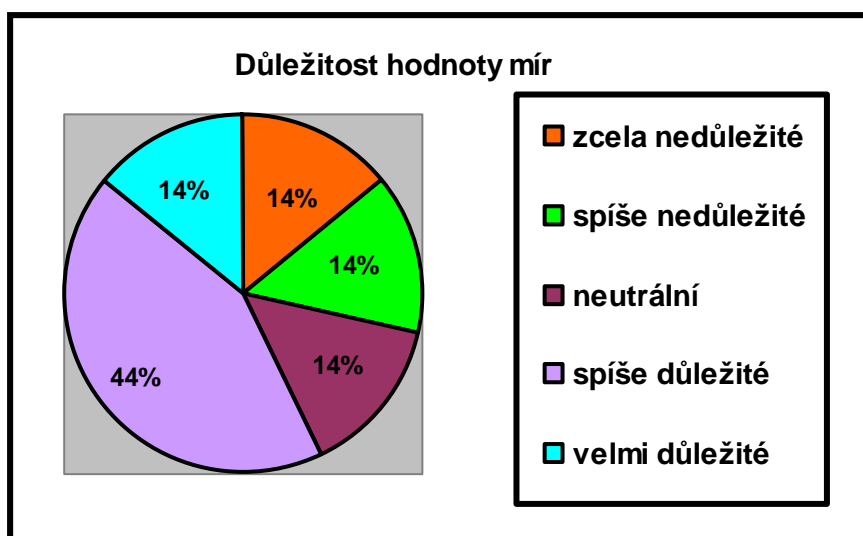

Obr. 8 Důležitost hodnoty vzdělání

Komentář:

Ze zpracování dotazníků vyplývá, že ani jedno dítě neuvedlo, že je pro něj vzdělání zcela nedůležité. Jako neutrální ve svém hodnotovém žebříčku jej uvedlo 29%, jako spíše důležité 43% a jako velmi důležité jen 14% dotazovaných. Lze pochopit, že ve věku respondentů je škola, vzdělání až na předposledním místě v žebříčku uznávaných hodnot.

Jako osmá hodnota je uveden mír. Co si pod tímto pojmem děti představují jsme dále rozvíjeli v rozhovorech v ohniskových skupinách. Děti mají všeobecný, globální přehled a dokáží si uvědomit vážnost tohoto problému.

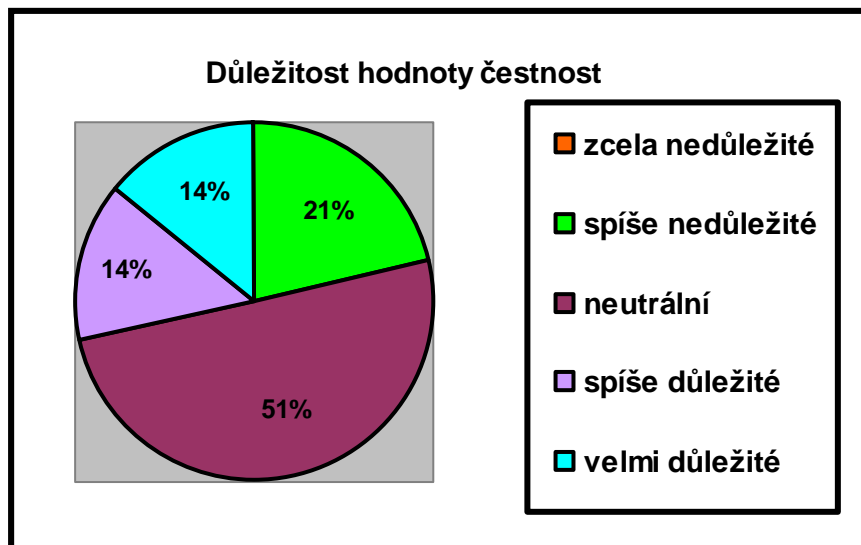

Obr. 9 Důležitost hodnoty mír

Komentář:

Z uvedeného grafu vyplývá, že všichni respondenti si uvědomují hodnotu míru. Nezaujímá však v hodnotovém žebříčku ta nejdůležitější místa. Rozdělení je zcela rovnoměrné v pojetí zcela či spíše nedůležité, neutrální a velmi důležité. Ovšem 44% respondentů uvádí, že je pro ně hodnota spíše důležitá. Více je toto téma rozebíráno v ohniskových skupinách. Hodnota získala spolu s ostatními předposlední místo v žebříčku.

Hodnota čestnost je uvedena jako další v dotazníku. Z uvedeného grafu vyplývá, že žádný respondent ji neuvedl jako zcela nedůležitou. Ovšem hraje zde roli ve větší míře jako neutrální postoj k tomuto pojmu.

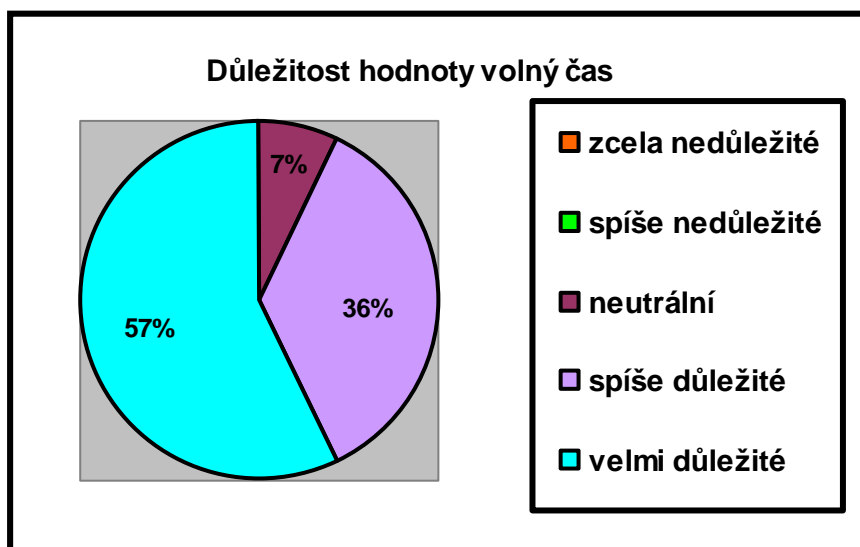

Obr. 10 Důležitost hodnoty čestnost

Komentář:

Z uvedeného grafu vyplývá, že celých 51% respondentů označuje čestnost jako neutrální svůj postoj. Jako zcela nedůležitou ji neoznačil ani jeden respondent. Je zde zřejmé, že děti v této věkové kategorii si ještě neuvědomují přesné pojetí pojmu. I když v navazujících rozhovorech lze vyzorovat, že mají povědomí o této hodnotě v životě, ale nedokáží jej přesně definovat. Tato hodnota získala předposlední místo spolu s ostatními v žebříčku.

Další hodnotou, kterou měly děti označit podle důležitosti je jejich volný čas. Tato veličina je nesmírně důležitá právě ve věku respondentů. Volný čas má různé formy – relaxační, rekreační, sociální, preventivní, ale především je to čas, který mohou trávit podle vlastního rozhodnutí. Činnost, kterou v tomto čase vykonávají je především zájmová, ale také zájmově vzdělávací. Jde o tu část dne, kdy se jedná o mimoškolní aktivity, která zůstane pro zabezpečení individuálních, školních, rodinných a biologických potřeb každého z nás. Volný čas dětí má svá specifika. Utváří se hodnotový systém a žebříček hodnot jedince. A právě aktivní využívání volného času vede k osvojování sociokulturních norem a hodnot. V tomto věku se děti také zajímají o mnoho různých aktivit, činností, věcí a rozvíjí se tak jejich osobnost. Téma volného času se věnovaly také obě ohniskové skupině v rámci své interakce a tato hodnota je pro děti velmi důležitá, zvláště v návaznosti na přátele a kamarády.

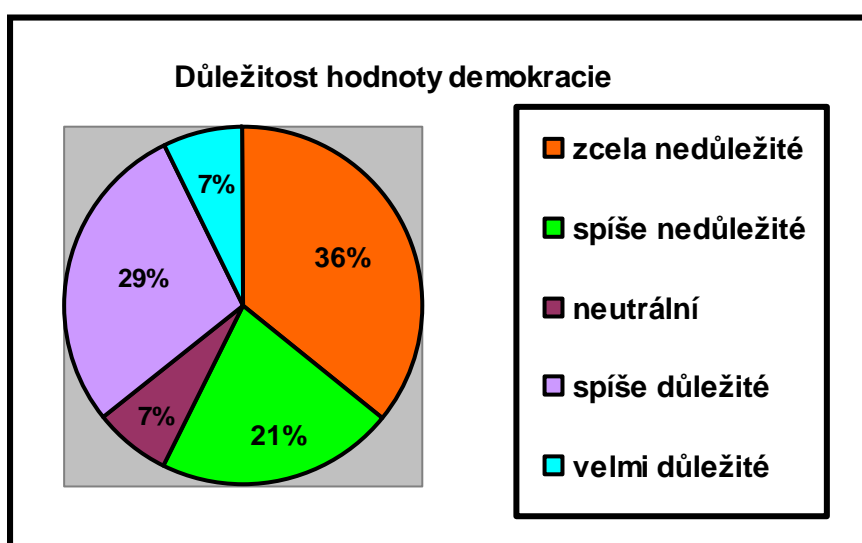

Obr. 11 Důležitost hodnoty volný čas

Komentář:

Volný čas považuje 57% dotazovaných za velmi důležitou hodnotu. Ani jeden respondent nevedl, že je pro něj zcela nebo spíše nedůležitá. Z toho vyplývá, že hodnota volného času je důležitá pro většinu respondentů. V žebříčku hodnot se dostává na páté místo nejvýznamnějších hodnot u dětí.

Demokracie je následující hodnota, kterou označili respondenti podle důležitosti jako svou uznávanou hodnotu.

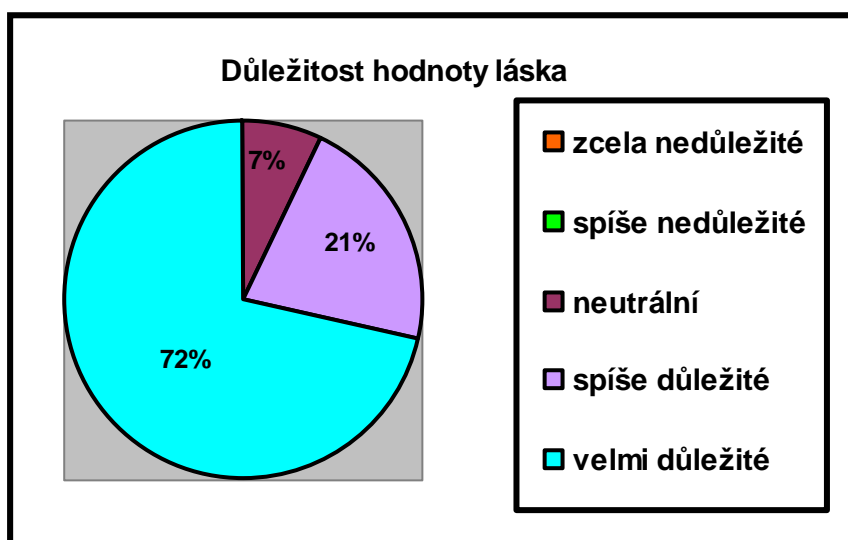

Obr. 12 Důležitost hodnoty demokracie

Komentář:

Demokracie podle dětí nepatří mezi jejich nejuznávanější hodnoty. Dokonce 36% z nich udává demokracii jako zcela nedůležitou, 29% dětí jako spíše důležitou a jen pro 7% z nich má velmi důležité postavení v žebříčku uznávaných hodnot. Řadí se tak na její konec.

Předposlední nabízenou hodnotu jsem uvedla – láska. Pojem začíná být právě pro děti ve věku 13 – 15 let velmi zajímavým tématem. Tyto děti ještě obvykle nemají žádný partnerský vztah, ale hodnotu lásky vidí především ve vztahu k budoucnosti.

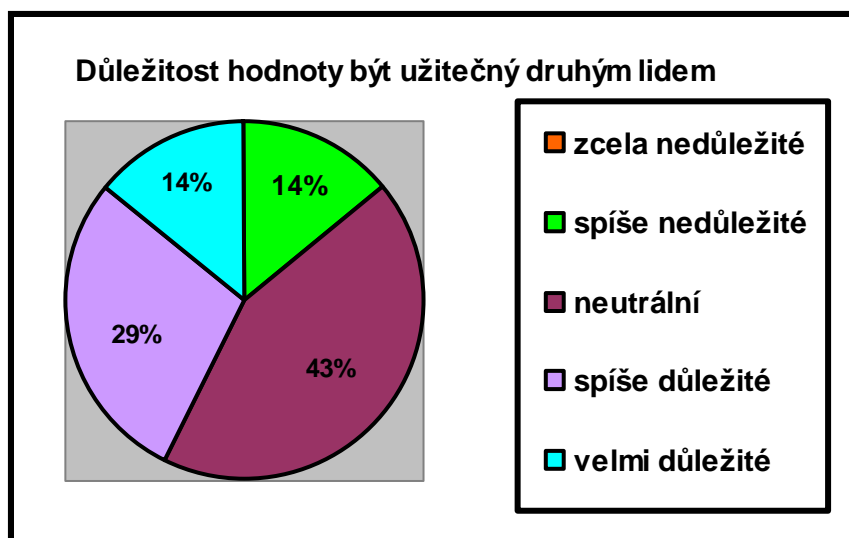

Obr. 13 Důležitost hodnoty láska

Komentář:

Láska je velmi důležitá hodnota. Jako velmi důležitou hodnotu ji uvádí 72% respondentů, jako spíše důležitou 21% a neutrální 7% dětí. Ani jeden z nich ji neuvedl jako zcela či spíše nedůležitou. V žebříčku hodnot se tato hodnota umístila na třetím místě.

Jako poslední byla uvedena hodnota být užitečným druhým lidem. Pod tímto pojmem si mohli respondenti představit celou řadu situací, aktivit, činností. Mnozí si ji představují jako pomoc v rodině, kamarádům, přátelům, ve škole učitelům, ale také jako charitu .

Obr. 14 Důležitost hodnoty být užitečný druhým lidem

Komentář:

Být užitečný druhým lidem je pro respondenty nejvíce ceněno jako neutrální a to 43%. Jako spíše důležité tuto hodnotu uvedlo 29% a jako velmi důležité 14% respondentů. Ani jeden z nich ji neuvedl jako zcela nedůležitou, přesto se v žebříčku hodnot umístila na předposledním místě spolu s ostatními.

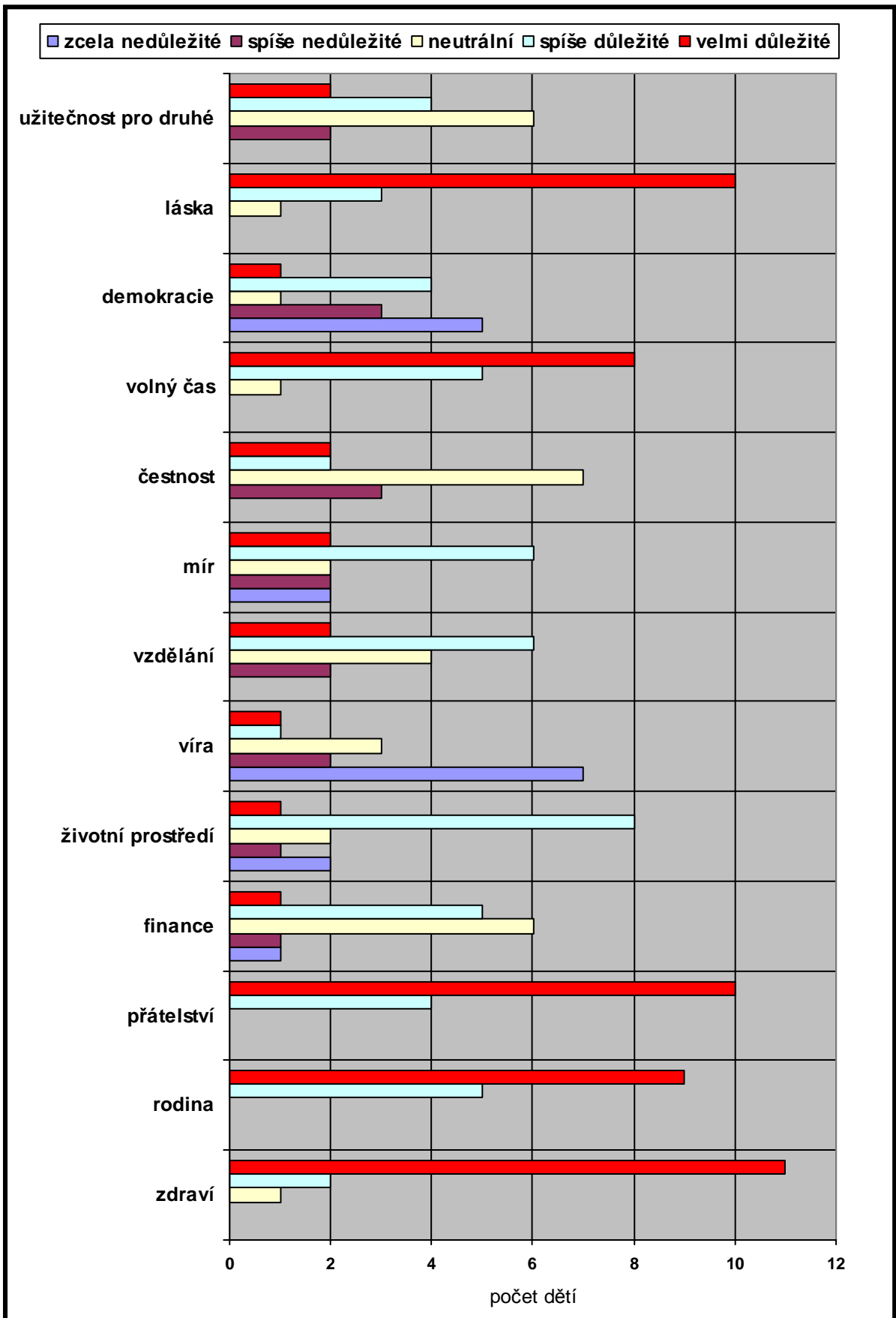
6.1.2 Shrnutí výsledků dotazníků

V první části empirického šetření jsem se zabývala otázkou hodnot z kvantitativního pohledu u dětí ve věku 13 – 15 let. Zjišťovala jsem pořadí předložených hodnot z hlediska jejich důležitosti pro respondenty. K tomu jsem použila dotazník vlastní konstrukce, jenž obsahoval 13 položek, k nimž se respondenti vyjadřovali pomocí pětistupňové škály. Z četnosti jednotlivých hodnocení, pro každou uváděnou hodnotu, jsem vytvořila grafy s procentuelním vyjádřením, jaké hodnoty upřednostňují dnešní děti ve věku 13 – 15 let, a které naopak jsou na okraji jejich zájmu či je vůbec neuznávají. V dotazníku bylo uvedeno 13 hodnot, jedná se o následující - zdraví, rodina, přátelství, finance a majetek, zdravé životní prostředí, náboženství, vzdělání, mír, čestnost, volný čas, demokracie, láska a být užitečný druhým lidem.

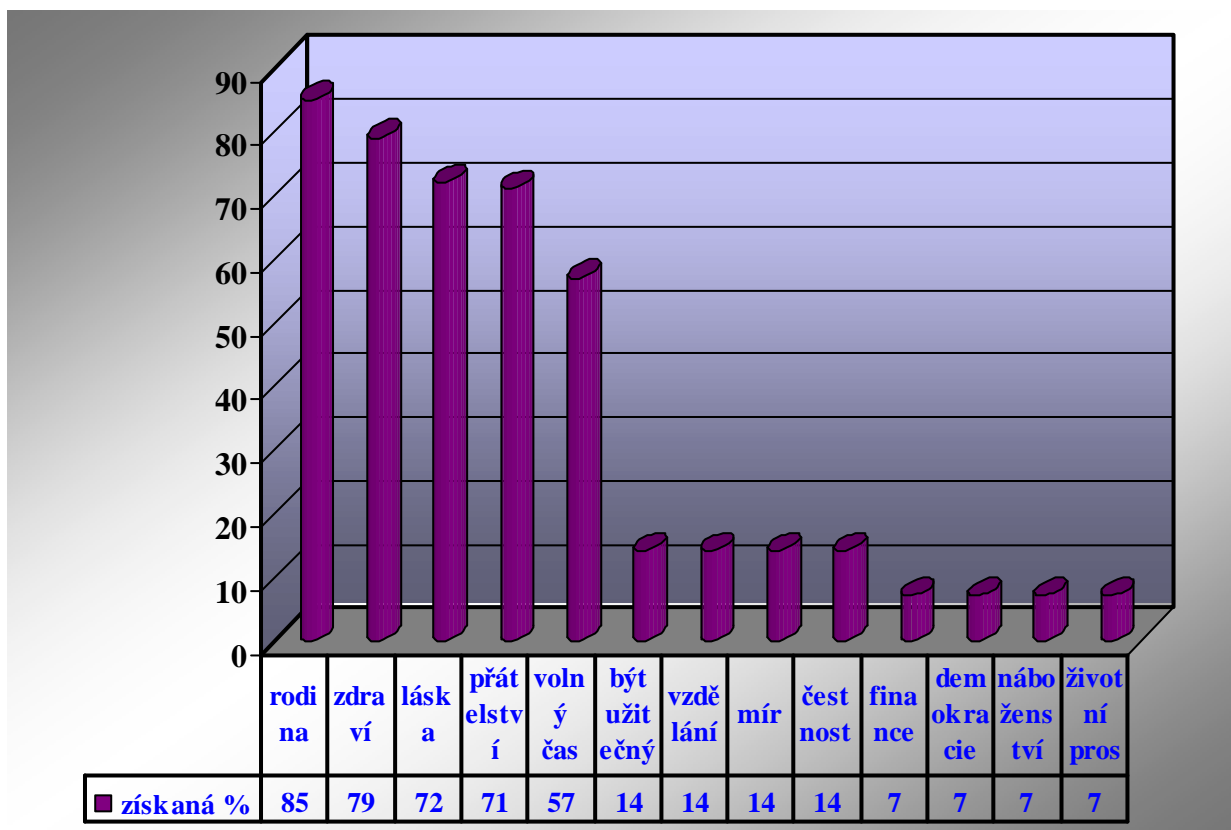
V pořadí uznávaných hodnot, tedy pro respondenty jsou velmi důležité, se na prvním místě umístila rodina. Ze všech odevzdaných dotazníků ji preferuje 85% . Na druhém místě se umístila hodnota zdraví, tu preferuje 79% respondentů. Na třetím místě se umístila hodnota

láska, kterou považuje 72% respondentů za velmi důležitou. Na čtvrtém místě se umístilo přátelství, které uznává 71% jako jednu z důležitých hodnot ve svém životě. Páté místo v pomyslném žebříčku získala hodnota volný čas, pro kterou se vyjádřilo 57% respondentů. Na dalších místech se již umístilo několik hodnot se společným procentem důležitosti. Na šesté místo se tak dostaly hodnoty - vzdělání, mír, čestnost a být užitečný druhým lidem, které jako velmi důležité považuje 14% respondentů. Na posledním sedmém místě se umístilo také několik hodnot a to finance a majetek, zdravé životní prostředí, náboženství a demokracie. Tyto hodnoty jsou velmi důležité pouze pro 7% respondentů. Z výše uvedených výsledků se potvrdilo, že všechny hodnoty jsou dětem známe, že si dovedou představit jejich důležitost pro život. Jak se dalo předpokládat hodnoty jako je rodina, zdraví, přátelství a láska jsou pro tuto věkovou skupinu dětí velmi důležité, nezastupitelné a potřebné pro jejich zázemí. Samozřejmě, že se potvrdilo to, že kamarádi a přátelé hrají velmi výraznou roli v životě dětí, protože děti potřebují mít svou pozici v kolektivu vrstevníků.

Výsledky výzkumu shrnuji v grafu na str. 62, který demonstruje důležitost jednotlivých hodnot pro respondenty. Lze z něj vyčíst, jak která hodnota je důležitá v rámci škálového hodnocení. Na další straně 63 je uveden žebříček uznávaných hodnot podle důležitosti u dětí ve věku 13 – 15 let.

Obr. 15 Přehled uznávaných hodnot dle dotazníků

Obr. č. 16 Žebříček uznávaných hodnot

6.2 Analýza kvalitativní části výzkumu (otevřené kódování)

Jako důležitou výzkumnou metodu jsem otevřené kódování. Tato dále rozkrývá získaná data k jejich interpretaci. Výsledkem je tedy teoretické vyjádření zkoumaného problému nebo skupina volně vztažných pojmů k dané problematice. Tato teorie je pružná, srozumitelná, jasná, obecná a tvořivá.

Získaná data během rozhovorů, tedy v realitě, jsem zobecňovala. Data jsem dále otevřeně kódovala. Jde o teoretické kódování, které analyzuje získaná data, jenž jsou konceptuálně označeny. Nashromážděná data jsem nejprve rozdělila na pojmy (významové jednotky) a přiřadila jim odpovídající kódy. Kódy jsem tužkou napsala do přepsaného textu rozhovorů (nad slova, věty). Se vzniklými kódy, které jsem si přepsala na papírové čtverečky, jsem operativně pracovala a hledala mezi nimi souvislosti. Ty jsem dále seskupila podle jejich podobnosti. Tak jsem vytvořila kategorie. Dále jsem, ale kategorie ještě více rozebrala na nižší celky, tzv. subkategorie, které jdou více do hloubky problematiky. Kategorií jsem vytvořila celkem devět, k některým z nich pak jednu či více subkategorií. Tento proces se

označuje jako kategorizace. Cílem je tedy tématicky rozkrýt získaný text. Jednotlivá tvrzení doplňují také signifikantními výrazy informantů z obou ohniskových skupin.

Zde uvádím seznam vytvořených kategorií a jejich subkategorií:

- hodnota – rodina (subkategorie – rodina je bezpečné prostředí, v rodině je důvěra, tolerance, láska)
- hodnota – kamarádi, přátelé (subkategorie – není stanovena)
- hodnota – volný čas (subkategorie – pojetí volnosti v činnosti, vzájemná komunikace)
- hodnota – vzdělání, škola (subkategorie – příprava na budoucí život, bezpečné prostředí)
- hodnota – zdraví (subkategorie – není stanovena)
- hodnota – svoboda, mír (subkategorie – pohled jako na globální problém, pojetí demokracie a čestnosti)
- hodnota – hmotné zabezpečení, peníze (subkategorie – zabezpečení a rozvoj jedince, působí formou charity)
- hodnota – náboženství (subkategorie – vlastní víra, globální náhled na náboženství)
- hodnota – životní prostředí (subkategorie – pozitivní působení na zdraví, globální pohled)

6.2.1 Otevřené kódování

Kategorie: HODNOTA - RODINA

kódy - pojmy: důležitost, domov, podpora, není sám, bezpečné místo, mají mě rádi, láska, vzdělání, trpělivost, pevný vztah, tolerance, návyky, základ společnosti, důvěra, široké příbuzenstvo, dobrá výchova, kamarádské vztahy, vzory

subkategorie: rodina je bezpečné prostředí

vlastnost	dimenzionální rozsah
podpora	očekávaný
bezpečné místo	zásadní

trpělivost	nezbytný
láska	oceňovaný
nedostatek času rodičů	nežádoucí

Informanti ve svých názorech uvádí rodinu jako jednu z nejdůležitějších hodnot ve svém životě. Znamená pro ně prostředí, kde se rádi vrátí, ve kterém se cítí bezpečně a spokojeně. Jak uvádí: „*Vlastně domov, kde když dojdu i když jsou na mě naštvaní, jsou na mě milí, uvítají mě...*“ (I/Karolína). Je to pro ně domov, kde mají své blízké, kteří jim pomáhají řešit různé problémy a těžkosti. „*Mají mě rádi taková jaká jsem a to za všech okolností.*“ (I/Vendula). Nejsou na své problémy a starosti samy, mají se o koho opřít. To potvrzuje následující vyjádření informanta: „*No zkrátka a dobře, že člověk není sám.*“ (I/Marian) a další informantka to potvrzuje: „*Neměli bychom se bát tam jít, když mám špatnou známku, rodina nás má ráda i tak. Na tom vůbec nezáleží jaké máme známky, hlavně, že máme tu rodinu.*“ (II/Martina). Svých rodičů si váží především za to, jak se k nim chovají, jak je vychovávají a dokáží jim zabezpečit hezké dětství. Jsou jim oporou a mají s nimi trpělivost. „*Taky za trpělivost, že si na nás udělají čas, ...*“ (I/Lenka). Rodina pro ně znamená také místo, kde je podporováno jejich vzdělávání, učení, využití volného času.

subkategorie: v rodině je důvěra, tolerance, láska

vlastnost	dimenzionální rozsah
důvěra	preferovaný
vzor	očekávaný
nepochopení	odsuzovaný

Důvodem proč je pro informanty rodina velmi důležitá je také to, že zde zažívají každodenní důvěru, toleranci, lásku od rodičů. Zvláště v době dospívání jsou tyto vztahy mezi dětmi a rodiči nesmírně důležité, nejen z hlediska budování a posilování hodnot člověka, ale také pro další jejich život. Jak uvádí: „*... rodina je vlastně místo, kde bychom*

si měli všichni věřit a mluvit o všem otevřeně ...“ (II/Lukáš). Jde vždy o vzor, ideál, který si dále nesou do budoucnosti. Rodiče se tak pro mnohé z nich stávají vzorem pro jejich chování, jednání, vystupování. To dokládá následující tvrzení: „ ... *chtěla bych být taky někdy jako on ..*“ (II/Barbora) a „ .. *ona když přijde domů tak unavená, ale má vždycky na nás čas.*“ (II/Lýdie). Nepochopení rodičů považují za zásadní problém a někdy to řeší právě svými kamarády, kterým se svěřují mnohdy více než vlastním rodičům.

Kategorie: HODNOTA – KAMARÁDI, PŘÁTELE

kódy - pojmy: důvěra, tolerance, podpora, společné trávení volného času, nenahraditelnost, noví známí, pomoc, stejné starosti, kritika, spolehnutí, jako rodina, vzájemná komunikace, pochopení, pravdomluvnost, důvěrnost sdělení

vlastnost	dimenzionální rozsah
nezastupitelnost	zásadní
důvěrnost vztahu	očekávaný
vzájemné chápání	oceňovaný
volnočasové aktivity	preferovaný
netolerance spolužáků	odsuzovaný

V období puberty mají kamarádi a přátelé větší subjektivní význam než rodiče, či učitelé. Jak uvádí v rozhovorech: „ ... *jím svěřím i to co neřeknu rodičům*“ (II/Barbora) a „ ... *líp se říká kamarádům, než rodičům, protože vás víc vnímají ...*“ (I/Marian). Kamarádi je obklopují jak ve škole, tak i v době jejich volného času. Často s nimi tráví větší část dne, jsou pro ně naprosto nenahraditelní a nezastupitelní. Pod pojmem kamarád si představují ty, kteří je vyslechnou, pomohou, poradí, nebo jen tak spolu tráví čas bez nějakého bližšího cíle. Dovedou je pochopit a rozumí jejich problémům. „*Určitě se mu svěřit, můžu mu povykládat o všem, můžu mu brečet na rameni, on mě pomůže.*“ (II/Barbora). Toto potvrzují informanti v rozhovorech: „ ... *když se chci odreagovat, vypovídat...*“ (I/Natálie) a dále „ ... *jsou všichni stejně staří, vrstevníci, tak nás víc chápou ...*“ (I/Júlie). Jsou k nim tolerantní, mají na ně dostatek času a předpokládají, že je nikdy nezklamou. To

potvrzují následovně „*To je ten komu můžu věřit*“ (II/Martina), „... *třeba někdy se i pohádáme, tak si dokážeme odpustit*“ (II/Barbora), „... *kamarádi nás vždy podpoří.*“ (II/Lukáš). Často mají strach z toho, že až opustí základní školu nenajdou si tak kvalitní kamarády jako mají nyní. Takto to uvádí: „... *co jsem našla tady na základce, tak takové kamarádky už nikdy nenajdu.*“ (II/Barbora). Kamarádi je nezradí, velmi jim důvěřují a svěřují jim své tužby, přání, tajemství. Opravdoví kamarádi jsou pro ně velmi důležití. Na svých kamarádech si váží pravdomluvnosti, tolerance, to, že je vždy vyslechnou. Kamarády považují za tak důležité, že se jim svěřují i s problémy, které jim nepomohli vyřešit rodiče. To dokládají následující odpovědi: „... *kamarádi nás vždy podpoří.*“ (II/Lukáš) a „... *někdy nás vyslechnou a pomohou ...*“ (II/Adéla). Informanti uvádí, že kamarádi jsou také pro ně velmi důležití z hlediska využívání volného času. Často se jedná o spolužáky, se kterými navštěvují různé zájmové kroužky. Jak uvádí: „... *strašně ráda, že mám kamarádky, spolužačky, s nimi trávím hodně času, i v kroužkách...*“ (II/Adéla). Zájmové aktivity se profilují na základě získávaných informací z různých médií, z internetu, facebooku atd. V rámci aktivit na PC je pro ně velmi důležitý fenomén facebook, který jim umožňuje komunikovat i s kamarády, rodinami, kteří jsou ve vzdálenějším místě. Setkávají se tak virtuálně s ostatními vrstevníky. Velmi často řeší své problémy právě tímto způsobem komunikace. Mnohdy také nastává situace, kdy dochází k netoleranci některých spolužáků a to především ve spojitosti se šikanou ve školách. Často se tento problém vyskytuje na větších školách, kdežto na vesnických školách se problém obvykle vyřeší v rámci skupiny. Toto tvrzení potvrzují informanti takto: „*A tady taky prakticky není žádná šikana, protože loni sem přišel jeden spolužák a říkal, že je to tady lepší, že ho na minulé škole mlátili víc.*“ (II/Lukáš), „*Tady se nevyplatí šikanovat, protože každý každého zná a o něm víme všechno a na něho by se velice brzo přišlo, to nemá ani cenu.*“ (II/Lýdie), „*Ve velkých školách, kde je tisíc děcek, tam se to ztratí. A mají tam daleko větší možnost dojít k takovým aktivitám, nějakému ponižování, šikaně.*“ (II/Lukáš) a „*Někdy je ale důležité, i když se dodatečně třeba po 14 dnech za to omluvíte. No zrovna před 14 dny jsme měli u nás ve třídě případ, že se pohádali, provztekali a oni jim poplivali aktovky. No a oni se pak omluvili, i když to bylo dodatečně. To bylo od nich hezké.*“ (II/Lýdie). Vzhledem k obrovským změnám, ke kterým dochází právě v jejich věku je zřejmé, že pocit sounáležitosti a stejný dorozumívající prvek s vrstevníky hraje v životě dospívající mládeže rozhodující roli.

Kategorie: HODNOTA – VOLNÝ ČAS

kódy - pojmy: kamarádi, zábava, odpoutání se od rodiny, užívání si, odreagování, odpočinek, pocit sounáležitosti s kamarády, zamyšlení se nad sebou, mohu dělat co chci a s kým chci, dělat co mě baví, moderní technika, komunikace s přáteli

subkategorie: souvislost s vrstevnickými skupinami

vlastnost	dimenzionální rozsah
zábava	očekávaný
kamarádi	oceňovaný

Využívání volného času informantů je velmi úzce spojeno s vrstevníky, se spolužáky. Tvrzení: „ ... *tak s kamarády ze školy* ...“ (I/Karolína) . Uvádí jako velmi důležitou hodnotu kamarádi – spolužáci, kterou propojují se svým volným časem. To uvádí: „ ... *jedu do výtvary, tam mám taky dost kamarádů* ... „ (II/Adéla). Čas, který spolu prožívají v rámci mimoškolní činnosti považují za důležitý pro jejich budoucnost. Uvádí, že si váží svých kamarádů, vrstevníků. Informanti si velmi dobře uvědomují významnost svého volného času v kontextu s minulou dobou, ale i v návaznosti na volný čas jejich rodičů. Mezi své kamarády také zahrnují starší sourozence, které považují za důležitou součást svého volného času.

subkategorie: pojetí volnosti v činnostech

vlastnost	dimenzionální rozsah
volnost rozhodnutí	očekávaný
uspokojení	oceňovaný

Volný čas znamená mnoho činností či nečinností v pojetí informantů. Je pro ně velmi důležitý, protože jim pomáhá uvědomovat si co je pro ně zajímavé, ale také důležité a hodnotné. V první řadě pro ně ovšem znamená naprostou svobodnou volnost ve volbě,

více se odpoutávají od rodiny a často si užívají nicnedělání. To potvrzují ve svých odpovědích: „ ... *to co nás baví...* „ (I/Marian), „ ... *chceš se odpoutat od rodiny ...*“ (I/Karolína), „ ... *zamyslet se co dělám dobře, co dělám špatně ...*“ (II/Lukáš), „ ... *volný čas trávím čtením ...*“ (II/Lýdie). Mohou čas trávit s kým chtějí. „ ... *ta doba, kterou můžu strávit s tím co mám ráda a koho mám ráda.*“ (II/Barbora). Uvědomují si, že tato doba je uspokojuje, naplňuje a přináší příjemné pocity. Jak uvádí: „ ... *můžu dělat co chci, co mě baví a užít si to.*“ (II/Štěpán). Volný čas také považují za čas, kdy se vlastně zabývají sami sebou, přemýšlí o svých názorech, pocitech.

subkategorie: vede ke vzájemné komunikaci

vlastnost	dimenzionální rozsah
vzájemné rozhovory	očekávaný
virtuální komunikace	preferované

Aktivní využívání volného času vede k rozvoji vzájemné komunikace. V rozhovorech mluví s kamarády, otevřeně si říkají pravdu, jsou k sobě kritičtí. Uvádí: „... *říkají pravdu ...*“ (I/Júlie). Mezi kamarády se mluví otevřeněji než např. s rodiči o problémech, těžkostech. To také potvrzuje: „ ... *o tom se říká líp kamarádům ...*“ (I/Marian). Na rozhovory využívají především čas, kdy jdou do školy nebo v době vyučování. Uvádí: „... *když jdeme do školy tak si povykládáme, ten čas pak rychleji uteče...* „ (I/Marian). V současné době jde nejen o přímé rozhovory mezi dětmi navzájem, ale především o využívání osobních počítačů, především formou facebooku a mobilních telefonů (SMS zpráv). Internet se tak stal zdrojem informací, zábavy, ale také komunikačním nástrojem pro vytváření sociálních sítí. To potvrzuje: „ ... *jakési možnosti se spojit s přáteli...* „ (II/Lukáš). Komunikace mezi dětmi navzájem hraje významnou roli, bohužel v současné době se preferují sociální sítě a často se tak odbourávají právě přímé rozhovory .

Kategorie: HODNOTA – VZDĚLÁNÍ, ŠKOLA

kódy - pojmy: příprava na budoucnost, kamarádství, zábava, trpělivost učitelů, možnost rozvoje osobnosti, individuální přístup, rodina, možnosti, ne šikana, tolerance,

komunikace, nové kontakty, pocit jistoty, pocit sebevědomí, rozvoj talentu, přátelské ovlivňování, kolektiv, negativní ovlivňování atmosféry

subkategorie: příprava na budoucí život

vlastnost	dimenzionální rozsah
znalosti	očekávaný
tolerance učitele	preferované
nedobrovolné vězení	odsuzované
rozvoj osobnosti	vítaný

Všichni informanti navštěvují základní školu, kterou považují za základ pro své další studium a pro svou budoucí práci. To dokládá: „... připravují nás na další školu ...“ (I/Karolína), „... pomůže nám se někam dostat ...“ (I/Tereza), „ ...v budoucnu, abychom se mohli někde uplatnit. „ (II/Lukáš), „ Souhlasím s Lukášem, to co se ve škole nenaučíme, to už horko těžko doháníme ... „ (II/Lýdie). Ještě neberou moc vážně důležitost školy pro jejich další život. Prostředí školy považují za místo, kde mají své kamarády a přátele. Jak uvádí: „ ...taky nové přátele ...“ (I/Júlie) a „Trávíme tu půlku svého dne, máme tu své přátele.“ (II/Barbora). Také si, ale uvědomují, že je to pro ně jakási povinnost, někdy ji považují za obtěžující: Lýdie: „Můžu upřímně? No takové menší vězení, ale naučíme se tam . To jako něco za něco.“. Často uvádí, že si váží svých učitelů za jejich toleranci, trpělivost, kterou s nimi mají. Uvádí např.: Barbora: „No já obdivuji učitele, protože s náma mají strašnou trpělivost, protože to co my někdy děláme!“. To, že vzdělání, škola není pro informanty až tak důležité odpovídá faktu, že informanti jsou ve věku, kdy dochází v procesu rozhodování jaký další stupeň vzdělávání vybrat, popřípadě se již připravují na přijímací zkoušky na střední školy nebo učiliště. Mají jistě velmi dobré povědomí a informace o tom, jak je další vzdělávání důležité v jejich budoucím životě.

subkategorie: bezpečné prostředí

vlastnost	dimenzionální rozsah
jistota bezpečí	očekávaný
šikana	odsuzovaný

Škola je považována za místo, kde se nejen žákům poskytuje vzdělání, ale také místo, kde se cítí bezpečně. Jak uvádí informanti: „*Klidný pocit, máme jistotu.*“ (I/Marian), „... *jsme jak velká rodina...*“ (I/Tereza), „... *je to tady bezpečnější ... nic se prakticky nemůže stát ...*“ (II/Lukáš) a „*Všichni se znají.*“ (II/Adéla). Nepocítují žádné projevy šikany, spíše považují svou školu za svou druhou rodinu, kde se všichni dobře znají. „*Je tady v uvozovkách taková rodina.*“ (II/Štěpán), „... *není tu prakticky žádná šikana ...*“ (II/Lukáš). Informanti uvádí také, že škola pro ně znamená také místo, kde se může rozvíjet jejich talent, nadání, vlastností. Uvádí: „*Rozvíjíme tu svůj talent, na co jsme dobří.*“ (I/Kristýna). Ve vesnických školách často informanti kvitují individuální přístup učitelů k žákům, ale také to, že se mohou učit některé odborné předměty v přírodě. To dokládají takto: „*Individuální přístup*“ (II/Lukáš) a „... *můžeme se učit v přírodě ...*“ (II/Barbora).

Kategorie: HODNOTA – ZDRAVÍ

kódy - pojmy: bez něho bychom si moc neužili, důležitost léčení, šťastný život, nelze slovy vyjádřit důležitost, různorodost pojetí tohoto pocitu, kamarádi, rodina, zvířecí mazlíčci, postižení

vlastnost	dimenzionální rozsah
podmíněnost	nutný
nemoc, handicap	neakceptující

Zdraví a štěstí je připisována informanty vysoká hodnota. Uvědomují si, že zdraví je základním předpokladem pro další aktivity v životě člověka, pro jeho spokojené a klidné žití. Uvádí: „... *bez zdraví bysme si asi těch všech ostatních věcí moc neužili ...*“ (II/Adéla). Bez zdraví a štěstí ztrácí mnoho věcí svůj význam. Jako např.: „... *nejsme*

omezování nějakým postižením ...“ (I/Vendula). Velmi výrazně si uvědomují tuto hodnotu v rámci své rodiny, přátel, kamarádů. Zdraví samozřejmě si přejí především pro své blízké a samy sebe, jak to potvrzují ve svých odpovědích: „ ... mám na mysli našich blízkých, rodina, přátele a případně i nějakí známí, hlavně všechny lidi co známe.“ (I/Marian), „ ... těch co si vážíme a máme je rádi.“ (I/Natálie) a také „ ...je to také hodně spojené s těma kamarádama a s rodinou ...“ (II/Barbora). Uvědomují si, že materiální zabezpečení nenahradí zdraví, štěstí, lásku. Jak uvádí informanti zdraví se řadí mezi hodnoty, které jsou pro ně nejdůležitější. Informanti si většinou představují hodnotu zdraví jen jako nepřítomnost nemoci či nějakého handicapu. Nedávají si do souvislosti ještě zdraví fyzické nebo psychickou pohodu a vyrovnanost.

Kategorie: HODNOTA – SVOBODA, MÍR

kódy - pojmy: klid, mír mezi přáteli, svoboda názorů, demokracie, čestnost, pravda, odkaz, ohleduplnost, světový mír, tolerance, svoboda, nabídka, nasycenost trhu, možnosti

subkategorie: pohled jako na globální problém

vlastnost	dimenzionální rozsah
celkový klid	požadovaný

Informanti velmi dobře chápou pojmy demokracie, svoboda, mír, bezpečí. Vyjadřují to svým pojetím a převodem na vztahy s kamarády, jak dokládají: „Žádné spory, klid.“ (I/Tereza), „Aby byl mír i mezi kamarádama...“ (I/Karolína). Mají svůj trochu ještě naivní pohled na svět, který je mnohdy velmi výrazně ovlivněn médii. Orientují se i v pojmech globalizace, evropský rozměr a pozice naší republiky v rámci Evropské unie. Toto potvrzují i ve svých odpovědích: „... že by měl být mír ne jako v Japonsku, v Koreji, ...“ (II/Barbora) a „... že bysme měli mít světový mír ...“ (II/Barbora). Uvědomují si, že stav ve světě sami nemohou ovlivnit, ale přesto je pro ně důležitou hodnotou v životě. Jsou schopni ze získaných informací si ujasnit, že život v míru je pro člověka velmi důležité.

subkategorie: pojetí demokracie a čestnosti

vlastnost	dimenzionální rozsah
svoboda názorů	požadovaný
pomluvy	nežádoucí
život v demokracii	oceňovaný

Pojetí demokracie, čestnosti, ale také pravdomluvnosti informanti dobře chápou, rozumí jim a jsou s nimi ztotožněni. Uvědomují si, že žijí v době, kdy se lze svobodně a beztrestně vyjadřovat ve svých názorech na společnost. Jak uvádí: „... že nejsem omezována ostatními za své názory, nebo to co máme říkat.“ (I/Júlie). Čestné jednání a pravdomluvnost preferují také u svých kamarádů a přátel. Uvádí: „ ... čestnost, žádné pomluvy, bláboly ...“ (I/Júlie), „ ... ve společnosti je určitě čestnost nutná ...“ (I/Júlie). Nechtějí zažívat žádné pomluvy, klepy a lži. Zjistila jsem také, že čestnost v jednání mají propojeno také s kamarády a přáteli. Orientují se také v období totalitního režimu v našem státě, který sami sice nezažili, ale mají mnoho informací a vzpomínek na tuto dobu od svých rodičů či prarodičů. „No svoboda přinesla mnoho naší republice. To odtržení od totalitního režimu.“ (II/Lukáš). Sami si život v období totalitního režimu nedovedou vůbec představit a ani by v této době nechtěli žít. Uvádí: „ Já si myslím, že bysme měli být rádi, že žijeme vlastně v této době, protože si vůbec nedokážeme uvědomit jak to bylo dřív. Možná jen tak z těch povídaní, ale nedokážeme si to představit, ani to nemůžeme. Fakt jsme si to nezažili.“ (II/Martina). Uvědomují si jaké možnosti se jim naskýtají, když žijí v demokraticky uspořádané zemi.

Kategorie: HODNOTA – HMOTNÉ ZABEZPEČENÍ, PENÍZE

kódy - pojmy: zajištění rodiny, štěstí, světová krize, nutnost, korupce, charita, ohleduplnost, živobytí, nenahradí přátelství, zkušenosti, nabízí odreagování, kulturní život, rozvoj osobnosti

subkategorie: vede k zabezpečení a rozvoji jedince

vlastnost	dimenzionální rozsah
nutnost	očekávaný
nezávislost	oceňovaný
nenahraditelnost	odsuzovaný

Z rozhovorů vyplývá, že informanti si uvědomují hodnotu peněz a hmotného zabezpečení rodiny. To potvrzují takto: „... peníze jako to nejnnutnější, aby se mohl případně vzdělávat, když chodí do školy, aby mohl se stravovat, měl kde bydlet a žít nějakým slušným civilizovaným životem bez omezení.“ (I/Marian), „Když máte peníze tak se můžete postarat o svoji rodinu.“ (II/Lýdie). Jsou přesvědčeni o tom, že bez finančního zabezpečení by si nemohli dovolit např. aktivity, které provádí ve svém volném čase nebo se vzdělávat. Uvádí: „ Peníze nám dávají i zkušenosti, jako že třeba půjdeme do divadla a budu znát nějakou hru a pak napíšu dobře test ve škole. Nebo když jsem na táboře a spolupracuju s kolektivem, budu se umět vyjadřovat mezi lidma.“ (I/Vendula), „Nabízí také odreagování v kroužcích, ...“ (I/Tereza), „Nějak si ten život zpestřit, aby to nebylo stereotypní.“ (I/Marian). Zároveň ovšem tvrdí, že peníze nejsou všechno a v žádném případě nenahradí rodinu, přátele, kamarády, zdraví a štěstí. To uvádí např.: „... peníze nemůžou nahradit přátele, nebo ostatní lidi.“ (I/Júlie). Jsou informováni o světové krizi, globálních problémech a velmi je ovlivňují informace z médií, kde se objevují v poslední době často záležitosti ohledně korupce. To je výrazně ovlivňuje v jejich názorech. Např. „... v tomto kapitalismu peníze v dnešní době představují pro všechny naše státy, eurozónu, úplně všechno a nemyslím si, že by to bez nich nešlo. Je to jenom o těch lidech, o té korupci ...“ (II/Lukáš). Vyplývá z toho, že média mají velmi výrazný vliv na názory informantů. Z toho vyplývá, že je dobré mít peníze a majetek na zabezpečení svých životních potřeb, ale lze z odpovědí postřehnout, že jsou pod vlivem médií a nedovedou si vlastně vysvětlit hodnotu peněz. Často tuto položku mají spojenou s užíváním si svých volnočasových aktivit.

subkategorie: působí formou charity

vlastnost	dimenzionální rozsah
pomoc	oceňovaný

Informanti dle jejich výpovědí si uvědomují i druhou dimenzi finančního a hmotného zabezpečení a to jako projev charity a pomoci druhým lidem. Uvádí, že někteří lidé si to dobře uvědomují, ale někteří ne jako např.: „*Někteří ale přispívají na ty lidi, kteří to potřebují. Je smutné, že ostatní lidi to nevidí.*“ (I/Karolína), „*Ale někdo může dát peníze na charitu. Nebo jim kupuje jako věci, léky. Raději ale dají peníze na charitu, protože se v tom vyznají líp.*“ (II/Adéla). Spojují ji s finančním příspěvkem na různá potřebná místa. Nejsou ještě dobře obeznámeni s různými formami charity, ale dovedou je správně definovat. Jsou ovšem ovlivněni médii v názorech na lidi, kteří pomáhají a podporují charitativní akce. Proto mají i takové názory: „*Já si myslím, že všichni tito miliardáři to dělají jenom proto, aby se na ně nepohlíželo že jsou špatní.*“ (II/Lukáš) a „*Že si to nenechají pro sebe.*“ (II/Lýdie). Mají také představu o globálních problémech a životě v zaostalých a méně rozvinutých zemích tzv. třetího světa.

Kategorie: HODNOTA - NÁBOŽENSTVÍ

kódy - pojmy: komunikace s Bohem, víra, fanatická víra, souvislosti s historií lidstva, netolerance, nevíra, umírněnost, extrémismus, sektářství

Hodnota náboženství se objevila pouze v jedné ohniskové skupině jako téma rozhovoru. Ohnisková skupina probíhala na vesnické škole, kde je náboženství na vyšší úrovni než na jiných školách, protože se jedná o obec Velehrad, kde je umístěna bazilika. Tradice vyučování náboženství má tradici a je na vysoké profesionální úrovni.

subkategorie: vlastní víra

vlastnost	dimenzionální rozsah
vnitřní pocit	očekávaný

Informanti si uvědomují víru jako součást svého vlastního života. Uvádí, že víra jim dává naději, dává jim odpovědi na různé otázky. Např. uvádí: „... že si mohu s Bohem promluvit ...“ (II/Lukáš), „Někdo může věřit v Boha, nebo ve svého strážného anděla nebo v nějaké bytosti...“ (II/Adéla), „Víru má člověk v sobě a nemusí to všem říkat dokola, že věří.“ (II/Lýdie). Výrazně se zde projevuje velký vliv přirozeného venkovského prostředí, ve kterém žijí, oproti druhé skupině, která probíhala ve městě.

subkategorie: globální náhled na náboženství

vlastnost	dimenzionální rozsah
tolerance církví	požadovaný
extremismus	nežádoucí

Na informanty ve skupině velmi výrazně působí média, která přináší nové informace ohledně různých teroristických útoků ve světě, ve spojení s muslimským náboženstvím. Např.: „Jsou taky ostatní náboženství a myslím si, že zrovna muslimové nebo muslimská víra to není to pravé, že se to tady rozmohlo a bude se to rozmáhat ještě víc, ale to jsou někdy fakt fanatici, třeba když je podvede manželka tak ju polejou kyselinou. Myslím, že toto v křesťanství nehrozí.“ (II/Lukáš), „Jo, že by po nich chtěl aby někoho zabíjeli, protože nevěří, protože jen tak.“ (II/Adéla). Děti se v této problematice orientují a mají svůj názor na věc. Uvádí: Dokáží porovnat rozdíly mezi muslimskou a křesťanskou vírou . Nedokáží pochopit některé projevy náboženství v návaznosti na zabíjení, mučení lidí. Např. „Ti muslimové jsou zvláštní, když můžou mít pět manželek, jedna ho podvede tak ji něco udělá.“ (II/Barbora) a „Já bych chtěl říct, že všichni nejsou extrémisté, někteří jsou úplně v pohodě, ale extrémistů je třeba pár, kteří v tom roce 2001 shodili ty dvojčata v Americe nebo tady páchají ty atentáty všelijaké.“ (II/Lukáš). Jak vyplývá z odpovědí odsuzují jakékoliv týrání, mučení, zabíjení lidí, kteří netolerují náboženství .

Kategorie: HODNOTA – ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

kódy - pojmy: dlouhý život, čistota, spektrum potravin, zdraví, styl stravování se, vlastní produkce, globální problémy, vlastní práce, netolerance

Také následující kategorie se objevila v rozhovoru pouze se druhou skupinou.

subkategorie: pozitivní působení na zdraví

vlastnost	dimenzionální rozsah
dlohověkost	preferovaný
import potravin	nežádoucí

Informanti ze druhé skupiny si dobře uvědomují jak je důležité pro lidi zdravé životní prostředí. Uvádí: „*Je to jedna z podmínek dlouhého života*“ (II/Lukáš). Chápu, že bez něj bychom nemohli dlouho existovat na Zemi. Uvědomují si provázanou spojitost mezi zdravím člověka a prostředím, ve kterém žije, kde pracuje, kde se pohybuje. Např.: „*Když budete žít někde, kde jde dým z kanálů a kouř, tak tady asi moc šťastni nebudete a zdraví už vůbec ne. Takže všechno je s tím spojeno.*“ (II/Lýdie). Pokud chtějí lidé žít dlouhý život je zdravé životní prostředí to nejdůležitější. Na zdraví lidí působí také to čím a jak se stravují. V této oblasti jsou přesvědčeni o tom, že potraviny, které se vyprodukuje v naší republice jsou kvalitnější, zdravější a nenahraditelné oproti importovaným ze zahraničí. Jak uvádí ve svých odpovědích: „*Já bych řekl, že máme jíst to co vyprodukuje tedy, že je to pro nás to nejlepší, jsme na to zvyklí, nemůže se nám ni stát a když sníme co je dovezené z daleka tak, viz ta bakterie ebola, nás to může zahubit celou populaci lidstva.*“ (II/Lukáš), „*... tady na vesnici máme úplně všechno...*“ (II/Lukáš), „*... se pěstovat zeleninu, ovoce na zahradě a nemusíme to kupovat v obchodě ...*“ (II/Martina). Uvědomují si také hodnotu práce, která stojí za vypěstováním zeleniny či ovoce na vlastních zahradách. Např.: „*Taky tady když si něco vypěstujeme a víte, že jste se o to staraly, o hrášek do rizota, tak vám to chutná ještě víc, protože je tam vaše práce.*“ (II/Lýdie). Z uvedených informací lze konstatovat, že informanti zdravé životní prostředí s jeho environmentálními faktory velmi preferují. Jistě k tomu pomáhá i ekologická výchova, která je součástí školních vzdělávacích programů.

subkategorie: globální pohled

vlastnost	dimenzionální rozsah
důležitost	zásadní
vzájemná provázanost	důležitý

Globální problémy se životním prostředím na celé planetě si informanti velmi uvědomují, mají přehled o celosvětových problémech. Výrazně se ztotožňují se zákazem kácení pralesů v souvislosti s kyslíkem vyprodukovaným právě ze stromů v těchto místech. Uvádí: „*Životní prostředí jako pro celou planetu jsou důležití pralesy ...*“ (II/Lýdie), „*... místa je dost a vykácet zrovna jako plíce planety je teda jako – no na ně ten strom musel asi spadnout, protože ti lidé nejsou asi normální.*“ (II/Lýdie). Zastávají názor, že vše souvisí se vším a zdravé životní prostředí je nezbytné pro další život na Zemi. Např.: „*... všechno se vším úzce souvisí ...*“ (II/Lukáš).

6.2.2 Shrnutí výsledků otevřeného kódování

Druhá část empirického výzkumu, z kvalitativního hlediska, předkládám jako vyhodnocení otevřeného kódování. Zjišťovala jsem ve dvou ohniskových skupinách co si pod pojmy uznávané hodnoty představují děti ve věku 13 – 15 let a jaký si představují jejich obsah. Hodnoty si všichni informanti uvědomují velmi dobře, dokáží je popsat a vysvětlit. Často jsou ovšem ovlivněni médii a také to tímto způsobem interpretují. Je evidentní, že všeobecný přehled mají všichni účastníci a dokáží si jej také mezi sebou interpretovat.

Jako velmi důležité se ukázalo to, že rodina má zásadní podíl na vývoji a formování osobnosti dětí. Především pocit bezpečí, důvěry, podpory, tolerance a lásky je nezastupitelný, velmi ceněný a uznávaný dětmi. Potvrdilo se, že očekávané otevřené jednání v rodinách je pro děti preferující. Vliv rodičů na děti se s jejich věkem mění. Čím starší dítě, tím menší vliv rodičů. Ovšem pořád jsou pro ně důležití a mnohdy také jejich vzory. Další velmi významné zjištění je, že pro tuto věkovou skupinu dětí jsou nezastupitelní jejich vrstevníci, kamarádi, přátelé. Je všeobecně známé, že vrstevnické skupiny hrají v jejich životě nezastupitelnou roli. To se potvrdilo i v mém výzkumu. Děti uváděly, že kamarádi jsou pro ně někdy důvěrnějšími osobami než jejich vlastní rodiče. Často se jim svěřují s velmi osobními problémy a starostmi. Preferují také to, že svůj volný

čas tráví společně se svými kamarády, spolužáky. Více se navzájem chápou, dokáží si důvěřovat a jsou k sobě pravdomluvní. Považují kamarády, které získali na základní škole za ty, které mají na celý život. Někteří z nich ovšem říkají, že další studium jim přinese také další kamarády. Je prokazatelné, že vrstevnické skupiny a rodina jsou ty nejdůležitější hodnoty, které děti uznávají. Volný čas, jenž tráví se svými vrstevníky je mnohdy tvořen aktivitami v různých kroužcích, ale také jenom jako volná zábava, povídání, atd. Zatím je zajímavá více méně zájmová činnost, která se týká pouze jejich osoby. Další hodnotu, kterou uvádí, je vzdělání, tedy spíše škola, kde probíhá. Školu považují za místo, kde se připravují na svůj budoucí život, a které je bezpečné pro ně samotné. Chápou ji jako instituci, kde se naučí nové věci, naučí se správnému chování, najdou kamarády, ale také jako bezpečné prostředí. Svých učitelů si váží za jejich trpělivost a toleranci. Ovšem některé spolužáky odsuzují, nemají je rádi. Děti také někdy pociťují, že ve škole je volná zábava, ale vždy záleží na nich samotných, zda se chtějí či nechtějí učit. Uvědomují si, že jejich zdraví či zdraví jejich příbuzných je velmi důležité pro celý život. Zdraví si sice představují jen jako život bez fyzických nemocí, ale přesto je pro ně velmi zásadní. Ještě nedokáží specifikovat další zdravotní problémy, ale to nebyl ani účel diskuse. Jednoznačně preferují dobré zdraví pro sebe, své rodiče, kamarády a přátele. Další hodnotu, o které se vedla interakce byla svoboda a mír. Děti jednoznačně uznávají to, že mohou žít v demokratické zemi, i když mají i k tomuto uspořádání výhrady. Z uvedeného lze vyvodit, že jsou opět velmi ovlivněni médii nebo svými rodiči. Dokáží uznat hodnotu míru jako globální problém, ale převažuje názor na mír v rámci kamarádství, přátelství. Jednoznačně zde hraje roli rodina, škola, vzdělání. Z daného vyplývá také další uznávaná hodnota, která ovšem není na předních místech pomyslného žebříčku a tou je hmotné zabezpečení a peníze. Děti si uvědomují, že bez tohoto zajištění není život plnohodnotný, že by si nemohli dovolit chodit do kina, divadla, s kamarády do kroužků atd. Ale považují tuto hodnotu za méně důležitou a velmi dobře si vysvětlují také pojem charity, který je s ním úzce spojen. V této oblasti nemají ještě plné povědomí o různých způsobech pomoci, charity, ale vzhledem ke svému věku je to zcela pochopitelné. Zatím hmotné zabezpečení chápou jako to, co je jimi přijímáno.

Poslední dvě hodnoty, o kterých se vedla diskuse, je náboženství a zdravé životní prostředí. Tyto hodnoty se rozebíraly pouze ve druhé ohniskové skupině, ve vesnické škole. V první skupině toto téma nepadlo. Náboženství a víru uznávají děti jako svůj vlastní názor, nikomu jej nenutili a spíše šlo o vliv venkovského prostředí (obec Velehrad), kde

náboženství má svou hlubokou tradici. Děti navštěvují náboženství v rámci svých volnočasových aktivit, dovedou diskutovat i o globálních problémech. Tuto hodnotu uznávají i když nepatří mezi nejdůležitější. Totéž se dá sdělit o zdravém životním prostředí, které není nijak výrazně preferováno a patří k méně uznávaným hodnotám. I když problémy se zdravým životním stylem, enviromentálními problémy si dobře uvědomují. Ovšem v jejich věku nehrají důležitou roli.

Analýza získaných dat mi umožnila porozumět uznávaným hodnotám dětí, které následně přispívají k rozvoji jejich postojů a názorů v životě. Výsledky otevřeného kódování poskytují zajímavé informace a závěry, které dostačují k tomu, abychom pochopili jaké uznávané hodnoty děti ctí a co si pod nimi dokáží představit.

6.3 Shrnutí výzkumného šetření

Celkové shrnutí výzkumného šetření uvádím pomocí techniky vyložení karet, která je nadstavba otevřeného kódování, jenž jsem provedla ve dvou ohniskových skupinách. Vypsala jsem si vzniklé kategorie na papír, abych mohla dále s nimi pracovat, porovnávat je a hledat mezi nimi vzájemné souvislosti. Rozhodla jsem se nepoužít všechny kategorie, ale jen ty, které jsou významné i z výsledků analýzy dotazníků. Použila jsem jako nejdůležitější kategorie: hodnota rodina, přátelství a kamarádství, zdraví, vzdělání a škola a jako poslední volný čas. Uvnitř každé kategorie lze pozorovat pozitivní i negativní pojetí, jejich míru jsem si zvolila jako vodítko pro vytvoření základní analytické linky.

Vyložení karet:

Rozhovory v ohniskových skupinách s dětmi ve věku 13 – 15 let jsem použila na rozkrytí uznávaných hodnot a jejich hierarchii.

Mezi nejdůležitější hodnoty dětí, které ve svém životě uznávají patří rodina, přátelství a kamarádi, škola a vzdělání, zdraví a volný čas. První z nich je rodina. Do této kategorie spadá pozitivní vnímání jako podpora, bezpečné místo, trpělivost, láska a důvěra rodičů, vzor v rodičích. Na druhé straně je také vnímání dětí, kde se objevila nedostatek času rodičů a časté jejich nepochopení. Rodina jako uznávaná hodnota je nezastupitelná v životě dětí ve věku 13 – 15 let. Je považována za nejdůležitější v žebříčku uznávaných hodnot. Druhou kategorií tvoří přátelé a kamarádi. Jejich pozitivní pojetí převažuje nad negativním. Jejich nezastupitelnost, důvěrnost, vzájemné chápání a společné trávení volného času

převyšuje negativní pojetí a to v případě netolerance některých spolužáků. Třetí hodnota zdraví je považováno za něco samozřejmého, a proto také pozitivní pojetí je považováno za podmíněné v životě a negativní spojováno s nemocí a handicapem. V tomto případě si děti významně uvědomují a preferují svůj dobrý zdravotní stav. Zejména jako možnost vést šťastný život, možnosti v realizaci svých zájmů a koníčků. Čtvrtá hodnota vzdělání a škola v sobě obsahuje jak pozitivní (znalosti, tolerance učitelů, rozvoj osobnosti, bezpečné prostředí), tak i negativní (nedobrovolné vězení, šikana) pojetí. Ovšem pozitivní pojetí převyšuje a děti tuto hodnotu uznávají. Jako poslední hodnota volný čas je velmi preferována již tím, že neobsahuje žádné negativní pojetí. Obsahuje jen pozitiva. V rámci pozitiv děti uvádí zábavu, kamarády, volnost, uspokojení, komunikaci. Volný čas, kamarádi, rodina patří nezastupitelně k sobě, protože se vzájemně prolínají a doplňují.

Děti během rozhovorů pracovaly aktivně, celkem s chutí vedly vzájemnou interakci. Rozhovory mi daly mnoho různých poznatků, zkušeností, ale i dalších podnětů k přemýšlení. Získala jsem mnoho dat, které jsem se snažila maximálně ve výzkumné části využít a analyzovat.

ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývá uznávanými hodnotami a jejich hierarchií v životě dětí ve věku 13 – 15 let. Životní hodnoty, všeobecně uznávané lidmi, jsou základními principy, na níž je tato práce postavená.

Cílem diplomové práce bylo zjistit jaké hodnoty uznávají dnešní děti a jaká je jejich hierarchie. Cíl se podařilo naplnit. Z výsledků výzkumu lze konstatovat, že dnešní mladí lidé mají své uznávané hodnoty, znají jejich obsah a některé hodnoty preferují více, jiné zase méně. Z jejich pohledu lze hodnoty rozdělit na ty, které jsou pro ně nejvíce preferované, hodnoty neutrálně preferované a hodnoty s nízkou preferencí. Na základě kvantitativní části výzkumu lze stanovit hodnotový žebříček dnešní mladé generace. K nejvíce uznávaným hodnotám patří rodina, tu uvádí jako nejdůležitější 85 % dětí. Zdraví, které se umístilo na 2. místě pomyslného žebříčku hodnot preferuje 79 % dotazovaných. Lásku 72 % a přátelství 71% respondentů. Na pátém místě se umístila hodnota volný čas s 57% respondenty. Mezi hodnoty, které jsou na pomyslném středu patří být užitečný druhým lidem, vzdělání, mír a čestnost, které získaly 14% respondentů. Nejméně důležité jsou hodnoty hmotné zabezpečení a finance, demokracie, náboženství a zdravé životní prostředí (7%). Z uvedeného vyplývá, že uznávané hodnoty jsou ty, které hrají v současném jejich životě nezastupitelnou roli. V mnohých případech jsou velmi výrazně ovlivněni médii, především informacemi, které získávají z internetu a facebooku. V rámci kvalitativního šetření se potvrdilo to, že děti znají, rozumí obsahu hodnot a dovedou je definovat jako své uznávané hodnoty. Jednoznačně z odpovědí vyplynulo, že zásadní význam má rodina. A to jak na formování, tak i na vývoji osobnosti dětí. Uvědomují si rodinu jako bezpečné prostředí, kde panuje důvěra, tolerance, láska a otevřené vztahy. Dále z rozhovorů vyplynulo, že přátelství a kamarádství hraje velmi významnou roli v životě dětí. Je to nezastupitelný fenomén v jejich životě. Mezi ostatní významné hodnoty uvádí volný čas a školu, které úzce souvisí právě s přátelstvím. Zdraví je hodnota, která pro děti znamená něco samozřejmého, s čím počítají a co si uvědomují jen tehdy když to ztratí. Financí chápou zatím jako něco co je důležité pro jejich zajištění, především v rámci využívání volného času. Nedokáží ještě dostatečně diferencovat důležitost této hodnoty, a proto ji nijak výrazně nepreferují. Ostatní dvě hodnoty, náboženství a zdravé životní prostředí, jsou na nižším stupni důležitosti, což vyplývá z analýzy výsledků rozhovorů. Dokonce v jedné ohniskové skupině toto téma vůbec nebylo diskutováno.

Lze konstatovat, že hodnotová orientace významně determinuje určité chování dětí. Pro výše uvedenou skupinu je tedy velmi důležité, aby hodnoty byly považovány jako velmi významný prvek ve výchově i vzdělávání. Musím uvést, že pozitivní působení rodiny, školy, vrstevníků se jeví jako účinné opatření, které následně směřuje k rozvoji pozitivních hodnotových orientací. Hodnotová orientace se jeví jako velmi důležitý vztah lidí a to nejen k okolnímu prostředí. Jeví se tak jako důležitý prvek v seberozvoji a sebevýchově jedinců během celého života. Každý člověk má svůj pomyslný žebříček hodnot, také ho mají naše děti. Tato práce ukázala, že hodnotová orientace dětí od 13 do 15 let je v podstatě stejná jako byla u minulé generace.

Pokud srovnáme výsledky mého výzkumu s výzkumem prováděným NIDM v roce 2011 mohu konstatovat, že i v tomto šetření rodina, kamarádi, přátelé si připisují nejvyšší význam v uznávaných hodnotách. Také výzkum, který prováděl Petr Sak v roce 1996 a 2004 se řadí zdraví, rodina, přátelé a láska mezi nejvíce uznávané hodnoty u mladé generace. Mezi čtyřmi nejvíce uznávanými hodnotami je tedy změna pouze v pořadí prvních dvou hodnot, kdy v mém výzkumu byla důležitější rodina než zdraví.

O dnešní mladé generaci ve věku od 13 – 15 let lze tedy říci, že je jako celá naše společnost tak trochu rozporuplná. Na jedné straně silně preferuje hodnoty rodiny, zdraví, přátelství, láska, které jsou jednoznačně pozitivní. A to proto, že se nejedná vždy jen o ně samotné, ale i o jim blízké osoby. Kladně také vyplývají vzájemné vztahy mezi lidmi, kvalita života, empatie. Na druhé straně nejméně preferované hodnoty jako demokracie, náboženství, zdravý životní styl či být užitečný druhým lidem nemůže vzbuzovat pocit optimismu či jakési spokojenosti. Pozitivní je, že děti, které se účastnily výzkumu, považují hmotné zabezpečení a finance za nejméně důležité ve svém životě.

Při rozhovorech s dětmi i při zpracovávání dotazníků jsem často měla pocit, že vlastně dnešní mládež nemůže být až tak špatná jak se na první pohled zdá. Vždyť jejich názory, jejich hodnoty a postoje, které jsem se od nich dověděla jsou v celkovém pohledu pozitivní. Z celkových výsledků i s porovnáním s ostatními výzkumy, které byly prováděny v posledních 20 letech, se obecný hodnotový profil dnešních mladých lidí nijak výrazně nezměnil. Z toho vyplývá, že uznávané hodnoty a jejich žebříček jsou v současné době relativně stabilní a pozitivní.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BROŽÍK, Vladimír, 1985. *Hodnoty a významy*. Bratislava: Pravda. ISBN 75-025-85.
2. CAKIRPALOGLU, Panajotis, 2004. *Psychologie hodnot*. Praha: Votobia. ISBN 80-7220-195-6.
3. CARR-CREGG, Michael, 2010. *Pubertáči a adolescenti: průvodce výchovou dospívajících*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-662-9.
4. ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ, 2001. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-463-X.
5. DOROTÍKOVÁ, Soňa, 2003. *Profesní etika učitelství*. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 80-7290-102-8.
6. DVOŘÁKOVÁ, Jana, 2008. *Morální usuzování. Vliv hodnot, osobnosti a morální identity*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4751-8.
7. EYRE, Linda, 2007. *Jak naučit děti hodnotám*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-275-1.
8. *Filosofický slovník*, 1976. Praha: Nakladatelství Svoboda. ISBN 25-048-76.
9. *Filosofický slovník*, 1998. 2. rozšířené vydání. Olomouc: nakladatelství Olomouc. ISBN 80-7182-064-4.
10. FÜRST, Maria, 1997. *Psychologie*. Olomouc: Votobia. ISBN 80-7198-199-0.
11. GERLOCH, Aleš, 2009. *Teorie práva*. 5. aktualizované vydání. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-233-2.
12. HAHNE, Peter, 2007. *Konec legrace Německo na kolenou! A co my? "* Praha: Návrat domů. ISBN 978-80-7255-160-6.
13. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ, 2010. *Velký psychologický slovník*. Vyd. 4. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-686-5.
14. HELUS, Zdeněk, 2004. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-888-0.

15. HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.
16. CHRÁSTKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
17. JANDOUREK, Jan, 2007. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-269-0.
18. KEOGH, Barbara K., 2007. *Temperament ve třídě*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1504-9.
19. KOHOUTEK, Rudolf, 1998. *Základy sociální psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o.. ISBN 80-7204-064-2.
20. KOHOUTEK, Rudolf a kol., 1998. *Základy sociální psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm. ISBN 80-7204-064-2.
21. KOHOUTEK, Rudolf, 2000. *Základy psychologie osobnosti*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm. ISBN 80-7204-156-8.
22. KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ, et al., 2001. *Člověk prostředí výchova – k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
23. KRAUS, Blahoslav et al., 2006. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-125-1.
24. KUČEROVÁ, Stanislava, 1996. *Člověk • Hodnoty • Výchova*. Prešov: ManaCon. ISBN 80-85668-34-3.
25. KURIC, Jozef, 2001. *Ontogenetická psychologie*. Brno: Cerm. ISBN 80-214-1844-3.
26. MACEK, Petr, 2003. *Adolescence*. 2. , upr. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-747-7.
27. MAŇÁK, J., ŠVEC, V., 2004. *Cesty pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-078-6.
28. MIKŠÍK, Oldřich, 2001. *Psychologická charakteristika osobnosti*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0240-7.

29. MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4.
30. MORGAN, L. David, 2001. *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert. ISBN 80-85834-77-4.
31. MOŽNÝ, Ivo, 2002. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-624-1.
32. MUSIL, Jiří V., 1996. *Úvod do sociální psychologie*. Olomouc: Vydavatelství univerzity Palackého. ISBN 80-7067-647-7.
33. NAKONEČNÝ, Milan, 1998. *Základy psychologie*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0689-3.
34. NAKONEČNÝ, Milan, 1999. *Sociální psychologie*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0690-7.
35. PÁVKOVÁ, Jiřina a kol., 2008. *Pedagogika volného času*. 3., aktualizované vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-423-6.
36. PRUDKÝ, Libor et al., 2009. *Studie o hodnotách*. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-266-0.
37. PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ, 2009. *Pedagogický slovník*. 6. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-647-6.
38. PRŮCHA, Jan., et al., 2009. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-546-2.
39. ROSENZWEIG, Milan, 1991. *Životní hodnoty: Příručka pro učitele občanské výchovy*. Praha: Komenia. ISBN 80-854-2607-2.
40. ŘEZÁČ, Jaroslav, 1998. *Sociální psychologie*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-48-6.
41. ŘÍČAN, Pavel, 2004. *Cesta životem*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 80-7178-829-5.
42. SAK, Petr, 2000. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč. ISBN 80-7229-042-8.
43. SAK, Petr a Karolína SAKOVÁ, 2004. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis. ISBN 80-86320-33-2.

44. STRAUSS, Anselm a Juliet CORBINOVÁ, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert. ISBN 80-85834-60-X.
45. ŠVAŘÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ Klára a kol., 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
46. ŠVEC, Vlastimil a Karla HRBÁČKOVÁ, 2007. *Průvodce metodologií pedagogického výzkumu*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. ISBN 978-80-7318-547-3.
47. VÁGNEROVÁ, Marie, 2005. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0956-8.
48. VÁŽANSKÝ, Mojmir, 2001. *Základy pedagogiky volného času*. 2. doplněné vydání. Brno: Print Typis. ISBN 80-86384-00-4.

Elektronické dokumenty:

1. ABELS, Heinz, 2009. *Einführung in die Sociologie. Band 2: Die Individuum in ihrer Gesellschaft*. 4. vydání. Wiesbaden: GWV. ISBN 978-3-531-16634-6 [cit. 2011-12-12]. Dostupné z:
<http://www.springerlink.com/content/u44hlt/?p=76d01d44965f47708a460aeb964090ca&pi=23#section=659538&page=4&locus=50>
2. BOCAN, M., H. MAŘÍKOVÁ a A. SPÁLENSKÝ, 2011. *Hodnotová orientace dětí ve věku 6 – 15 let*. Praha: NIDM [cit. 2011-10-11]. Dostupné z:
<http://userfiles.nidm.cz/file/KPZ/KA1-vyzkumy/hodnotove-orientace-deti-ve-veku-6-15-let.pdf>
3. ŠEĐOVÁ, Klára, 2005. *Možnosti uplatnění zakotvené teorie v pedagogickém výzkumu: rodinná socializace dětského televizního diváctví*. In: *Sborník prací filosofické fakulty Brněnské univerzity 2005*. [online]. Brno: Filosofická fakulta, [cit. 2012-01-30]. Dostupné z:
<http://www.phil.muni.cz/ped/kvalita/sources/Clanky/GTukazka.pdf>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

NIDM Národní institut dětí a mládeže .

DDM Dům dětí a mládeže

ZŠ Základní škola

PC Osobní počítač

SMS Textová zpráva v mobilním telefonu

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1	Maslowova hierarchická teorie potřeb	17
Obr. 2	Důležitost hodnoty zdraví.....	51
Obr. 3	Důležitost hodnoty rodina	52
Obr. 4	Důležitost hodnoty přátelství	52
Obr. 5	Důležitost hodnoty financí a majetku	53
Obr. 6	Důležitost hodnoty zdravé životní prostředí	54
Obr. 7	Důležitost hodnoty náboženství, víra	55
Obr. 8	Důležitost hodnoty vzdělání	55
Obr. 9	Důležitost hodnoty mír	56
Obr. 10	Důležitost hodnoty čestnost	57
Obr. 11	Důležitost hodnoty volný čas	58
Obr. 12	Důležitost hodnoty demokracie	58
Obr. 13	Důležitost hodnoty láska	59
Obr. 14	Důležitost hodnoty být užitečný druhým lidem.....	60
Obr. 15	Přehled uznávaných hodnot dle dotazníků	62
Obr. 16	Žebříček uznávaných hodnot	63

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 - Proměna hodnot (Vážanský, 2001).....	20
Tab. 2 - Hodnotové orientace podle Sprangera (Mikšík, 2001).....	26
Tab. 3 - Výhody a limity ohniskové skupiny (Švaříček, 2007)	44
Tab. 4 - Časový plán výzkumu	49

SEZNAM PŘÍLOH

- P I Informovaný souhlas rodičů
- P II Transkripce rozhovoru č. 1
- P III Transkripce rozhovoru č. 2
- P IV Dotazník

PŘÍLOHA P I: INFORMOVANÝ SOUHLAS RODIČŮ

Vážení rodiče, zákonní zástupci,

v rámci své diplomové práce při studiu na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, obor sociální pedagogika, provádím výzkumné šetření v oblasti hodnotové orientace u dětí ve věku 13 –15 let. Šetření probíhá skupinovým pohovorem se 6-8 dětmi. Rozhovory budou nahrávány na diktafon, poté zpracovány do písemné formy a následně vymazány. Budou anonymní, nebude k výsledkům nebude mít přístup žádná třetí osoba . Výsledky budou použity pouze ke zpracování diplomové práce.

Pokud souhlasíte s účastí svého dítěte v tomto šetření, vyslovte prosím svůj písemný souhlas.

Bc. Ivana Zůbková
studentka UTB ve Zlíně

-----Informovaný souhlas -----

S o u h l a s í m s tím, aby můj syn – dcera se zúčastnil-a skupinového rozhovoru na téma hodnotová orientace u dětí ve věku 13 – 15 let.

V dne

.....

podpis rodiče, zákonného zástupce

PŘÍLOHA P II: TRANSKRIPCE ROZHOVORU Č. 1

Jak se teď cítíte, když jste napsali své vlastní pořadí uznávaných hodnot, když jsme začali o hodnotách mluvit? Jaký máš pocit?

Natálie: *„Takový dobrý, že jsem si fakt uvědomila, že co je důležité.“*

Julie: *„Nečekaně, běžně každý den se mě nikdo neptá co je pro mě hodnota a teď když dostanu papír, kde mám vypsát mé nejdůležitější hodnoty a nevím, prostě. Nemůžu si vzpomenout na nic, je to takové nečekané.“*

Marian: *„Nejzajímavější je na tom to, že když člověka někdo požádá, aby si uvědomil ty hodnoty, je to těžké. Ale jakmile se nějaká ujasní, potom si to člověk uvědomí.“*

Hodně jste psali na prvním místě rodinu. Co to pro vás znamená. Rodina?

Karolína: *Vlastně domov, kde když dojdu i když jsou na mě naštvaní, jsou na mě lili, vítají mě s otevřenou náručí, pochopí mě a tak.“*

Lenka: *„Podpora jakoby nebo tak.“*

Marian: *„No zkrátka a dobře, že člověk není sám.“*

Karolína: *„Je to místo, že se mám kde vrátit, kam jít.“*

Takže rodina, souhlasíte s tím, že je pro vás jedna z nejdůležitějších hodnot? Je to i v tomto vašem věku, kdy jste ještě hodně mladí?

Julie: *„To bude pro nás vlastně vždy domov, protože nás to obklopuje celý život.“*

Tereza: *Je to tak.“*

Marian: *„Jo, jo.“*

Čeho si na rodičích vážíte?

Vendula: *„Mají mě rádi taková jaká jsem a to za všech okolností.“*

Karolína: *„Jo, je to tak.“*

Lenka: *„No, jo je to tak“*

Julie: *„No, hm.“*

Rodina je pro všechny asi maminka a tatínek. Vy si již určitě vážíte. Za co si jich vážíte? Proč si jich vážíte?

Kristýna: *„Za to, že nás mají rádi.“*

Karolína: *„Že nás podporují, jako že ne jen finančně, ale jako že nám důvěřují a potom, že nejkrásnější pocit je když něčeho dosáhnete a rodiče jsou na vás pyšní. A od malička vás vzdělávají, ta maminka a tak.“*

Lenka: *„Taky za trpělivost, udělají si na nás čas, třeba a tak.“*

Marian: *„Hlavně protože je tam vypěstovaný celkově velký citový vztah už od malička, prostě od růstu, toho vychovávání. Všechno to má své, je to zahrnuto do všeho. Jak bych to řekl při tom všem.“*

Lenka: *„Hlavně ta trpělivost.“*

Vendula: *„V podstatě co se už řeklo. Tak celkově.“*

Karolína: *„Jo, tolerance.“*

Kristýna: *„/Že mají s námi výdrž.“*

..... všichni se smějí.....

Jsou vám i v něčem příkladem?

Kristýna: *„Jo, to jo.“*

Marian: *„Rozhodně se dědí po rodičích i chování. Dá se říci takové, jak bych to řekl, trpělivost, různé vlastnosti a tak.“*

Natálie: *„Návyky a tak.“*

Důležitou roli hrají kamarádi, přátelé, známí. Co to pro vás znamená?

Marian: *„Tak především nové přátelství je skoro jako rodina a hodně dlouho trvá než se z normálního kamaráda nebo spolužáka stane přítel a potom taky je hodně blbé, špatné, když to tak řeknu, když to přátelství něco naruší. Je to prostě skoro stejné jak v rodině.“*

S o u h l a s n é pokyvování hlavou ostatních členů skupiny.

Lenka: *„Hmm, jo, jo.“*

Natálie: *„Je to spíš když se chci odreagovat, vypovídat se. mamka na mě nemá takový čas. A nemůžu jí říct úplně všechno. Kluci a tak. Můžeme si víc povykládat.*

S m í ch a souhlasné pokyvování hlavou ostatních členů skupiny.

Karolína: *„Je to tak.“*

Júlie: *„když jsou všichni stejně staří, vrstevníci, tak nás víc chápou v některých věcech.“*

Kdybyste měli volný čas nenadále s kým byste ho chtěli strávit ?

Júlie: *„Zase s nějakýma kamarádama.“*

Kristýna: *S někým známým.“*

Karolína: *„V tomto věku ve kterém jsme, jo? Tak s kamarády.“*

Lenka: *„Já nevím.“*

Tereza: *„Možná se starším sourozencem, tak možná se sestrou, ale ona je o hodně starší, takže asi s nějakou kamarádkou. Záleží jak by to bylo, ale jo s kamarádkou spíš.“*

Co byste chtěli dělat ve volném čase, co by vás lákalo?

Marian: *„Hlavně to co nás baví.“*

Karolína: *„To jo, ale když se chceš odpoutat od rodiny a bavíš se, té je to někdy líto. Když já jsem pryč a užívám si a tím, že oni jsou doba a nudí se, je jim to třeba líto.*

Lenka: *„Já jsem často s kamarádama venku. baví mě chodit na plesy.“*

Tereza: *„Chodit a užívat si, různě.“*

Nudíte se někdy?

Marian: *„ V poslední době vůbec.“*

Lenka: *„Někdy.“*

Kristýna: *„Někdy jo.“*

Karolína: *„Jo když jsem bez těch přátel, třeba když jsou dlouhé prázdniny a nemám vážně co dělat. tak jsem ráda když se setkáme.*

Co si na těch kamarádech nejvíc ceníš?

Tereza: *„Důvěry.“*

Marian: „Vzájemné úcty.“

Júlie: „Upřímnosti, že vlastně říkají pravdu. Upřímně mluví. Věřím jí.“

Marian: „O tom se říká kamarádům líp než rodičům, protože vás víc vnímají. Když jde o svěřením, nebo nějakou zajímavou e o novinku tak to jde dobře , atd.“

Co vám dává škola?

Karolína: „Vzdělání, připravují nás na další školu, na práci. Podporují nás.“

Júlie“ A taky nové přátele, které si nacházíme v nové třídě, také nové známosti, nové kontakty. To jsem zažila.“

Karolína: „Jo známosti, to jo.“

Tereza: „Pomůže nám se někam dostat.“

Marian: „Klidný pocit, máme jistotu. Vlastně kdybychom tam nebyli, tak bysme si říkali co se mnou bude, co budu dělat, co po mně bude. Ani pes po mě neštěkne. Škola nám dává sebevědomí.“

Karolína: „Ale podle mě jak která škola.“

Lenka: „No to jasně.“

Marian: „To je jasné, protože člověku na té škole se musí líbit.“

Kristýna: „Rozvíjíme tu svůj talent, na co jsme dobří.“

Lenka:“Také je to ovlivněno tím s jakou jsme skupinou přátel. Se spolužáky.“

Cítíte se dobře ve škole?

Júlie: „Záleží v jakém jsme kolektivu, někdy je dobrý chodí tam každý rád, když se tam hádají je to horší.“

Natálie: „Někdy je to různé.“

Vendula:“Jak kdy, záleží na lidech, ale v celku jo.“

Tereza:“Na škole jsou některé děcka, které to jakoby kazily, tu atmosféru.“

Marian: „Většinou jsou to ti co nejméně dokázali a dělají velké ramena.“

Kristýna:“Ano.“

Marian: „Když se jim to začne připomínat, tak je to někdy ještě horší.“

Tereza: *„Teďka je to u nás dobrý, jame jak velká rodina. Takže se všichni podržíme.“*

Co vám dává volný čas?

Natálie: *„Můžu se odreagovat od školy, že už nemusíme myslet na to co bylo a to co se musím ještě naučit. Prostě se vybít.“*

Karolína: *„Odpočinout si od všeho.“*

Kristýna: *„Dělat to co nás baví. A to většinou v pátek, kdy nemusíme dělat úkoly.“*

Marian: *„I čas kdy jdeme do školy, nebo někam jinam je vlastně volný čas a když někoho potkáte tak si povykládáte. Ten čas pak rychleji uteče a je lepší jít s někým než sám. Už pro ten pocit, že člověk je sám není to prostě ono.“*

Uvádíte zdraví jako velmi důležitou hodnotu pro vás, co si pod tím představujete?

Marian: *„Tak hlavně zdraví nás a zdraví našich blízkých.“*

Vendula: *„Že nejsme omezováni nějakým postižením nebo tak.“*

Marian: *„Nebo že nejsme dlouhodobě nemocní, nemáme rakovinu. No to myslím i u těch našich blízkých, rodina, přátelé a případně i nějakí známí, hlavně všechny lidi co známe.“*

Natálie: *„Nebo těch co si vážíme a máme je rádi.“*

Marian: *„Je to různé, hodnoty by byly takové, ale nevím jestli by byly na stejných pozicích. Vypsané by tam byly na 100%. Alespoň většina.“*

Další hodnotu uvádíte mír, co to pro vás znamená?

Tereza: *„Žádné spory, klid.“*

Karolína: *„Aby byl mír i mezi kamarádama, tak jsem to myslela.“*

Júlie: *„Že nejsem omezována ostatními za své názory, nebo ta co máme říkat.“*

Vendula: *„Demokracií.“*

Marián: *„No to říkám.“*

Pravdomluvnost – co si pod tímto pojmem představujete?

Júlie: *„Takovou celkovou čestnost, žádné pomluvy, bláboly a já nevím co všechno ještě.“*

Natálie: *„Abychom nežili v iluzi, že jsme ale všichni bez chyby.“*

Marian: *Pravda v tomto smyslu je pravda, neměli bychom se jí bránit formou narážek, , využít pravdu proti někomu, ale zase by se s pravdou nemělo šetřit tak kde je jí potřeba. Z toho potom vychází, že člověk který je čestný cí co je slušné, ví kdy se jak zachovat. Takovýto člověk je, který po sobě něco zanechá, zůstane po něm nějaký odkaz. Můžeme si to uvědomit, když umřel náš bývalý prezident Václav Havel, že prostě se mu vystrojil takový pohřeb a byl státní smutek, protože to byl čestný člověk a nechal nějaký odkaz. A tak by to mělo být s každým.*

Vendula: *„S každým asi ne, někdy je čestnosti až mo, nemyslím, že by všichni měli být zloději, ale jako že by to bylo až moc..“*

Júlie: *„ Ve společnosti je určitě čestnost nutná – neslušné chování ke starším lidem, kdy stará paní stojí v autobuse a mladý člověk ji nechce pustit sednout. Nebo si jí nevšimne, ale mělo by jít také o ohleduplnost. Je to důležité. Hlavně ve společnosti, mezi těma lidma.“*

Marian: *„Je to jasné, ta ohleduplnost taky patří ke cti člověka, dá se říci. Jak bych to řekl taková ta loajalita, že člověka neodbudete, že na tebe nemám čas. No a když už nemám čas tak to říct slušně, ale ne jako že někoho pošlete do háje.“*

Vendula: *„Hmm, jasně.“*

Materiální a finanční zabezpečení:

Marian: *„Když už se myslí nějaké peníze, bohatství, tak nikdy ne přehnané, prostě jako peníze takové, ale ne aby si mohl člověk 18 letech dovolit koupit auto za 3 miliony, prostě aby bydlel v baráku za 10 milionů, který má 2 bazény. Myslím peníze jako to nejnужnější, aby se mohl případně vzdělávat, když chodí do školy, aby mohl se stravovat, měl kdy bydlet a žít nějakým slušným civilizovaným životem bez omezení.*

Júlie: *„hlavně ty peníze nemůžou nahradit přátele, nebo ostatní lidi.“*

Natálie: *“hrozné je, že nejmíc peněz mají ti, kteří je nepotřebují nebo si je nezaslouží.“*

Karolína: *„Někteří ale přispívají na ty lidi, kteří to potřebují. Je smutné, že ostatní lidi to nevidí.“*

Vendula: *„Peníze nám dávají i zkušenosti, jako že třeba půjdu do divadla a budu znát nějakou hru a pak napíšu dobře test ve škole. Nebo když jsem na táboře a spolupracuju s kolektivem, budu se umět vyjadřovat mezi lidima.“*

Tereza: „Nabízí to také odreagování v kroužcích, odreagování od školy, od rodičů, od rodiny a tak.“

Marian: „Celkově kultura je velice důležitá. Prostě vyjít si do kina nebo do divadla. Nějak si ten život zpestřit, aby to nebylo stereotypní. Protože stereotyp člověka brzy přestane bavit. Kultura, volnočasové aktivity, výlety, poznávačky to je důležité.“

Karolína: „Jo to nás rozvíjí.“

Jak je pro vás důležité pořadí – hierarchie – uznávaných hodnot?

Karolína: „Pro mě by bylo lepší kdybych na první místo mohla napsat těch věcí víc.“

Natálie: „Jo to já taky.“

Marian: „Pořadí je asi podstatné, ale pro mě je důležitější celý ten pytel hodnot sám o sobě.“

Vendula: „Je to důležité všechno“

Júlie: „Je to tak, jo.“

PŘÍLOHA P III: TRANSKRIPCE ROZHOVORU Č. 2

Co pro vás znamená rodina?

Barbora : *„Pro mě znamená rodina všechno, protože bez ní bych tady nebyla a já si myslím, že mám být za co vděčná, bez nich bych nebyla taková jaká jsem.“*

Lukáš: *„Rodina je vlastně základ celého našeho státu a bez pevných a zdravých rodin bychom prostě tady vymřeli a nastěhovali by se sem nějakí jiní obyvatelé, imigranti třeba a je to důležité pro tu naši společnost.“*

Lýdie: *„Někdo kdysi řekl, že milenka vás může mít ráda pro váš půvab, přítel pro vaši inteligenci a jenom rodina vás bude mít ráda za to jaký jste.“*

Lukáš: *„No ještě, rodina je vlastně místo, kde bychom si měli všichni věřit a mluvit o všem otevřeně, třeba o rodinných financích a podobně.“*

Martina: *„Neměli bychom se bát tam jít , když mám špatnou známku, rodina nás má ráda i tak. Na tom vůbec nezáleží jaké máme známky, hlavně že máme tu rodinu.“*

Adéla: *„No hlavně, že nás vždycky podrží, že?“*

Kdo je pro vás rodina?

Lukáš: *„No hlavně rodiče, kteří nás ve všem podporují, všechno nám platí a tak.“*

Barbora: *„No prostě všichni doma.“*

Adéla: *„Ale i prarodiče a vzdálenější příbuzní, tety, sestřenice, no prostě všichni.“*

Lýdie: *„Ale přece i náš zvířecí mazlíček, možná nás někdy vyslechne i když vám na to nic neřekne.“*

Jsou vám v něčem příkladem rodiče, za co si jich vážíte?

Martina: *„Určitě jsem ráda jak mě vychovali a přála bych si, kdybych měla někdy děti, že bych je taky chtěla tak skvěle vychovat. Moc bych si to přála.“*

Barbora: *„Já jsem zas vděčná tatškovi za to jaký je, vlastně má vztah k mojí kamarádům, protože vlastně jezdíme s nimi na tábory, tak je zná vlastně taky, ne tak někdo jiný. A normálně já mám tatku jako sourozence, mám ho strašně ráda, a myslím si, že jsem mu strašně podobná. A chtěla bych být tady někdy jako on, protože ho mám ráda.“*

Lýdie: „*Já si zas vážím hrozně mojí mamky, protože ona pracuje v mateřské školce a celý den po ní někdo něco chce, děcka jí tam řvou, a ona když přijde domů tak unavená, ale má vždycky na nás čas.*“

Štěpán: „*Pro mě zase jsou rodiče příkladem ve svém chování, jak k nám přistupují, i k ostatním věcem, ke světu a tak.*“

Důležitou roli hrají kamarádi, přátelé, známí. Co to pro vás znamená?

Martina: „*To je ten komu můžu věřit.*“

Barbora: „*Určitě se mu svěřit, můžu mu povykládat o všem, můžu mu brečet na rameni, on mě pomůže.*“

Lýdie: „*Když mě zná taková jaká jsem, s mými přednostmi i chybami.*“

Barbora: „*Když se třeba někdy i pohádáme tak si dokážeme i odpustit.*“

Lukáš: „*No jo, kamarádi nás vždy podpoří.*“

Adéla: „*Já jsem strašně ráda, že mám kamarádky, spolužačky, s nimi trávím hodně času, i v kroužkách. A bude to asi hodně těžké, jak budu na střední, opustit je a už se s nimi tak často nebudu vídat. Bude to těžké, no.*“

Barbora: „*No jo, co jsem našla tady na základce, tak takové kamarádky už nikdy nenajdu.*“

Lukáš: „*Já si zas myslím, že příští rok může začít něco znovu, třeba jestli jsme se v nějakých kamarádech spletli.*“

Adéla: „*Jo, ale někdy nás vyslechnou a pomohou mi.*“

Bára: „*Někdy jim svěřím i to co neřeknu rodičům.*“

Adéla: „*A taky to že máme stejné zájmy, že když jdu třeba se sestřenkou nakupovat, tak si vybíráme stejné věci a tak.*“

Lukáš: „*A dokážeme se o všem bavit otevřeně, o našich problémech, o svých názorech. Hm.*“

Štěpán: „*Hm, to jo.*“

Lýdie: „*Taky vás někdy dokážou vaši přátelé zkritizovat, ale tak, že si uvědomíte si co jste vlastně udělali špatně, a tak.*“

Co si ceníš na kamarádech, dokážeš jim pomoci?

Barbora: „*I když si to neuvědomujeme, ale když jim řekneme jen pár vět k tomu, povzbuzující, že mu to pomůže. Že když v té rodině to není takové, tak že má aspoň toho kamaráda, na kterého se může spolehnout, který mu nějak pomůže.*“

Lýdie: „*Prostě v dnešním světě ti co porušují pravidla, zákony jsou prostě odpad. Ale ti co opustí své přátele, jsou ještě větší, o tom není diskusí.*“

Co pro vás znamená zdraví jako hodnota?

Adéla: „*No bez zdraví bysme si asi těch všech ostatních věcí moc neužili, kdyby někdo pořád ležel, třeba ani neviděl, nebo neslyšel, tak by z toho ostatního moc neměl.*“

Barbora: „*Já si myslím, že by bylo dobré kdyby našli víc těch léků na nevléčitelné nemoci, na rakoviny ať je to čehokoliv. Protože v říjnu nás opustila moje teta, nebyla to příbuzná, ona byla strašně hodná, úplně měla strašně moc zájmů. Vůbec si to nezasloužila, měla nevléčitelnou rakovinu a prostě měla 50 let a nezasloužila si to.*“

Lýdie: „*Zdraví to je pro všechny na kom nám záleží i pro nás nejdůležitější. Protože i když je někdo nemocný může žít šťastný život, ale když je zdravý tak má mnohem víc možností jak prožít prostě hodnotný život.*“

Další hodnotou je pro Vás štěstí jak uvádíte-. co to pro vás znamená, co si pod tímto představujete?

Lukáš: „*Je to hodnota, která se nedá ničím vyjádřit.*“

S m í c h

Lukáš: „*Je to hodně o člověku.*“

Adéla: „*Jo, jako když je člověk šťastný, třeba ani neví proč, je šťastný i když třeba nemá skoro nic, a nemá být ani z čeho šťastný a je.*“

Lýdie: „*Ale můžeme být šťastní kvůli mnoha různým věcem, jak že dostanete dobrou známku a nebo dostanete nového domácího mazlíčka, v seriálu, který sledujete to dopadne dobře, tak můžete být šťastni i kvůli tomu. Je to mnoho podnětů a je důležité, aby byl člověk šťastný.*“

Barbora: „*Je to hodně spojené s těma kamaráda a s rodinou. já jsem šťastná celý svůj život, protože jsem ráda, že mám kamarády, rodinu, to místo kde žiju atd.*“

Martina: „Zjistila jsem, že mám opravdu dobré kamarádky, které mě ve všem podřít a pomůžou.“

Lýdie: „Když já si teď vzpomenu na poslední pocit štěstí tak to bylo když jsem dostala, vlastně dostali psa, to jsme byli s náma sourozencema tak šťastní, nemohli jsme tomu uvěřit a ta fenka nám přináší štěstí dodnes. je to živé štěstí.“

Co vám přináší volný čas jako hodnota?

Lukáš: „Pro mě je to doba, kdy se můžu nad sebou zamyslet co dělám dobře, co dělám špatně, abych to mohl napravit.“

Martina: „Pro mě je to třeba když dělám své oblíbené činnosti, třeba výtvaru, to dělám se svými kamarádkami, při tom si s nima povykládám a dělám si ty svoje činnosti.“

Lýdie: „Já svůj volný čas trávím čtením. třeba by to někomu mohlo připadat jako nudná činnost, ale mě to hrozně baví, já jsem schopná číst do půl noci s baterkou pod peřinou. A jenom abych se dostala prostě na ten konec a taky mě strašně baví psát, ve škole teda ne, ale své vlastní příběhy co si vymyslím. Sice jsem to nikdy nedokázala dovést do konce, a taky jsem nikdy nedokázala vymyslet něco svého originálního, ale vždycky jako nějakou inspiraci, ale vždycky mě to strašně baví. Pustím si k tomu nějakou dobrou hudbu, baví mě to a jsem při tom šťastná.“

Barbora: „Pro mě je volný čas ta doba, kterou můžu strávit s tím co mám ráda a koho mám ráda.“

Adéla: „Třeba mě když se vrátím odpoledne ze školy a jdu ke koním, jdu třeba s mamkou jezdit nebo jen tak vyčistit, nebo potom jedu do výtvarky. Tam mám taky dost kamarádů, máme skvělou paní učitelku. Ta nás nechá dělat skoro všechno, třeba jdeme do obchodu a tak.“

Štěpán: „Když si můžu dělat co chci, co mě baví a užít si to.“

Lukáš: „Já bych chtěl ještě dodat, že když se zamyslíme tak např. měli bysme si toho volného času vážit, protože třeba před 100 lety došly děcka ze školy a prostě šly dělat na pole, s kravama, pást koně a husy, atd.“

Lýdie: „Nevím proč uvádíš dobu před 100 lety, když si vezmeš kolik my máme volného času oproti dospělým, máme vlastně prázdniny v jednom kuse, tak jako před 100 lety měli mají naši taky málo času.“

Lukáš : *„Ale nemusíš už makat na poli.“*

S m í c h

Lukáš: *„No ale po večerech měli volný čas, povídali si pohádky a různé příběhy, neměli televizi, počítač a facebook.“*

Lýdie: *„No, ta technika mě ale dává to, že se můžu dívat na seriály, které v naší televizi neběží, které byť jsou vymyšlené, tak vás přinutí si uvědomit, které věci jsou pro vás důležité. ten můj seriál byl o tom, že přátelství je důležité a rodina taky, takže i to vám může něco dát, že to není jen jak zabíjení času.“*

Martina: *„Umožňuje nám to i komunikovat s přáteli, kteří jsou ode mě hodně vzdálení, se kterými se vidím jednou za rok, někdy ani to ne.“*

Lukáš: *„Taky představuje to určitě jakési možnosti se spojit s přáteli, ale představuje to i riziko, ta technika podle mě a ta anonymita.“*

Co pro vás znamená, vzdělání, škola?

Lukáš: *„Dává nám to , abychom se v příštím životě, no ne v příštím životě, ale v budoucnu, abychom se mohli někde uplatnit.“*

Lýdie: *„Souhlasím s Lukášem, to co se ve škole nenaučíme, to už horko těžko doháníme, když jsme starší.“*

Lukáš: *„Ale jsou to i kamarádi. Ale naše třída je rozdělena na polovičku, lidi kteří se učí a lidi, kteří na to kašlou, tak ti mají ve škole více méně volnou zábavu a neřeší to.“*

Martina: *„Ale my co se učíme taky máme volnou zábavu.“*

Štěpán: *„No, jo.“*

Barbora: *„No já obdivuji učitele, protože s náma mají strašnou trpělivost, protože to co my někdy děláme!“*

Lýdie: *„Můžu upřímně? No takové menší vězení, ale naučíme se tam . To jako něco za něco.“*

Lukáš: *„Já jsem myslel to samé.“*

S m í c h

Barbora: *„Trávíme tu půlku svého dne, máme tu své přátele atd.“*

Lukáš: „*Já si myslím, že na vesnické škole máme možnosti lepší než někde ve městě, tam třeba nemůžou chodit tak často ven a je to tady bezpečnější, není tady takový provoz, nic se prakticky nemůže stát.*“

Adéla: „*Všichni se znají.*“

Martina: „*Máme víc možností na zábavu.*“

Lukáš: „*Individuální přístup.*“

Štěpán: „*Je tady v uvozovkách taková rodina.*“

Adéla: „*No bez některých příbuzných bych se obešla.*“

Barbora: „*Na vesnické škole se můžeme učit i v přírodě, vyjdeme si do lesa hledáme tam stromy.*“

Lukáš: „*A tady taky prakticky není žádná šikana, protože loni sem přišel jeden spolužák a říkal, že je to tady lepší, že ho na minulé škole mlátili víc.*“

Lýdie: „*Tady se nevyplatí šikanovat, protože každý každého zná a o něm víme všechno a na něho by se velice brzo přišlo, to nemá ani cenu.*“

Lukáš: „*Ve velkých školách, kde je tisíc děcek, tam se to ztratí. A mají tam daleko větší možnost dojít k takovým aktivitám, nějakému ponižování, šikaně.*“

Lýdie: „*Někdy je ale důležité, i když se dodatečně třeba po 14 dnech za to omluvíte. No zrovna před 14 dny jsme měli u nás ve třídě případ, že se pohádali, provztekali a oni jim poplivali aktovky. No a oni se pak omluvili, i když to bylo dodatečně. To bylo od nich hezké.*“

Co je pro vás mír, svoboda?

Barbora: „*Tak já si myslím, že by měl být mír ne jako v Japonsku, v Koreji, jak jim tam teďka umřel vůdce a oni je nutí brečet i když necudou. Já si myslím, že by tam měl být takový režim jak máme tady, ta demokracie, protože lidi by se neměli nutit smutnit po tom vůdci, protože oni necítí, že by byl nějaký dobrý. A ještě si myslím, že bysme měli mít světový mír, protože když vypukne 3. světová válka, tak bysme tu skončili všichni.*“

Lýdie: „*Slyšela jsem takový dobrý vtip: Dva se baví, jeden bydlí v Koreji, tak se ho ptá? Jak se tam máš? No, nemůžu si stěžovat.*“

S m í c h

Lukáš: „*No svoboda přinesla mnoho naší republice. To odtržení od totalitního režimu.*“

Adéla: „*No nemusíme stát třeba frontu na mandarinky.*“

Lukáš: „*No ten trh je teď nasycený všelijakým zbožím, máme možnosti. Můžeme mít všechno za celkem přijatelné ceny. A třeba hodně tím trpí i naše zemědělství.*“

Lýdie: „*Třeba mamka to viděla, babička ta dělala strašně dlouhou dobu v obchodě a že prý tak chodili lidé dva týdny dopředu zamlouvat na vánoce veku, protože když přišli tak prostě nebyla. Že oni třeba měli tu výhodu, že babička to oddělala pod pult než někdo přišel. takže oni doma měli, ale ti ostatní na ně nic nezbylo. Dřív třeba byl nanuk, byl jeden nebo dva druhy, člověk si musel něco vybrat.*“

Martina: „*Já si myslím, že bysme měli být rádi, že žijeme vlastně v této době, protože si vůbec nedokážeme uvědomit jako to dřív bylo. Možná jen tak z těch povídaní, ale nedokážeme si to představit, ani to nemůžeme. Fakt jsme si to nezažili.*“

Adéla: „*To je takové divné, že přijdeme do obchodu a nic tam není.*“

Další hodnotu uvádíte peníze, hmotné zabezpečení. Co vám peníze dávají, co vám umožňují?

Lýdie: „*Když máte peníze tak se můžete postarat o svoji rodinu. Může být šťastná, i bez peněz se to dá nějak, ale když máte všechno platit, pak přijde exekuce a nemáte střechu nad hlavou, musíte žít.*“

Martina: „*Hlavně v této době kdy je ta světová krize.*“

Barbora: „*Ale já si nemyslím, že být bohatým je to nejlepší co může být. Protože když se podíváte do Afriky jak tam žijí, stejně nic nemají, jí strašně málo a stejně jsou šťastní. Protože vlastně se tak narodili, vlastně ani tak netouží být naráz bohatí a bydlet neněmých vilách. Já si myslím, že stačí jen pár peněz, abychom byli šťastní. Na jídlo a tak.*“

Lukáš: „*Tak já chci ještě říct, že v tomto kapitalismu peníze v dnešní době představují pro všechny naše státy, eurozónu, úplně všechno a nemyslím si, že by to bez nich nešlo. Je to jenom o těch lidech, o té korupci, právě.*“

Adéla: „*Ona by ani ta korupce nebyla, ale je hodně lidí, kteří si myslí, že mám pohodu, dobrou pozici. Nahrabou nějaké peníze, než je z ní zase odvolají, no a potom jako kde ty peníze mají zrovna vzít.*“

Lukáš: „Třeba v Číně nebo někde v Thajwanu dělají jenom za chleba. Tady máme poměrně slušné platy, kolem 20 tisíc, ale jak jdeme víc na západ, pod 50 tisíc nejdou. Někteří.“

Adéla: „Ale někdo může dát peníze na charitu. Něco jim kupuje jako věci, léky. Raději ale dají peníze na charitu, protože se v tom vyznají líp.“

Lukáš: „Já si myslím, že všichni tito miliardáři to dělají jenom proto, aby se na ně nepohlíželo že jsou špatní.“

Lýdie: „Že si to nenechají pro sebe.“

Lukáš: „Tím se snaží umlčet tu veřejnost, že takto přispívají. My máme peníze na jídlo, a tak . No všechno je za peníze, bez peněz se to nedá přežít.“

Uvádíte hodnotu náboženství. Co to pro vás konkrétně znamená, co si pod tím představujete?

Lukáš: „Je to například, že si mohu s Bohem promluvit. Někteří na něj nevěří, ale myslím si, že je to dobré, jen si tak postesknout, že se mohu zbavit starostí a všeho.“

Adéla: „Někdo může věřit v Boha, nebo ve svého strážného anděla, nebo v nějaké bytosti, ale nemusí kvůli tomu hned chodit do kostela, nebo se stát jeptiškou.“

Lýdie: „Víru má člověk v sobě a nemusí to všem říkat dokola, že věří.“

Lukáš: „Jsou taky ostatní náboženství a myslím si, že zrovna muslimové nebo muslimská víra to není to pravé, že se to tady rozmohlo a bude se to rozmáhat ještě víc, ale to jsou někdy fakt fanatici, třeba když je podvede manželka tak ju polejou kyselinou. Myslím, že toto v křesťanství nehrozí.“

Lýdie: „No kdo to upaloval čarodějnice? Je to taky o kultuře, jak se kdo rozhodne. Viděla jsem jakýsi dokument a tam bylo že Boha nazývají různými jmény a on to ví a pomáhá všem.“

Adéla: „Mě to přijde divné, že ti muslimové věří, nevím koho to mají.“

Lýdie: „Alláha.“

Adéla: „Jo, že by po nich chtěl aby někoho zabíjeli, protože nevěří, protože jenom tak.“

Barbora: „Ti muslimové jsou zvláštní, když můžou mít pět manželek, jedna ho podvede tak jí něco udělá.“

Lýdie: „Tak každá víra asi má takové období, jak už jsem zmínila křesťanství a ty čarodějnice, tak oni zase mají tady tohle. Třeba je to taky přejde, umírní se to a už to bude jinak.“

Lukáš: „Já bych chtěl ještě říct, že všichni třeba nejsou extrémisti, někteří jsou úplně v pohodě. Ale extrémistů je třeba pár, kteří v rom roce 2001 shodili ty dvojčata Americe nebo tady páchají ty atentáty všelijaké.“

Adéla: „Asi když jsou víc vidět tak podle nich si ten obrázek uděláte. Udělali to nějakí muslimové, jo všichni muslimové jsou prostě takoví, ale vůbec to nemusí být pravda.“

Martina: „Ale jsou i takové sekty, já nevím jaké, něco jako křesťané, ale ne úplně jako oni, že třeba mají nějaký svůj domeček, chodí jich tam třeba dvacet a s nikým jiným se nesmí ani bavit. Třeba když od nich odejdou tak na nich ta rodina úplně zapomene, nebaví se s nima nikdo.“

Jako další hodnotu uvádíte zdravé životní prostředí, co tato hodnota pro vás znamená?

Lukáš: „Je to jedna z podmínek dlouhého života.“

Lýdie: „Když budete žít někde, kde jde dým z kanálů a kouř, tak tady asi moc šťastni nebudete a zdraví už vůbec ne. Takže všechno je s tím spojené.“

Adéla: „To muselo být dřív dost nechutné, třeba když někoho zabili na náměstí a tu krev tam nechali. Nebyly kanály, tak to vylili z okna na ulici, na dlažbu, na někoho.“

Martina: „Dřív taky nebylo tolik možností, třeba tolik druhů zeleniny jako dnes.“

Adéla: „Maso nebylo, 4x do týdne byly brambory s něčím nebo bez něčeho. A jednou třeba nějaké pořádné jídlo.“

Barbora: „No třeba mě taťka vykládal, že na vojně tam museli jíst furt něco z konzervy a ještě to bylo prošlé, nezdravé. Z toho má vypadané vlasy. Teďka už máme jinší dobu, máme svobodu, můžeme jíst co chceme a můžeme se rozhodnout jakým stylem půjdeme.“

Lukáš: „Já bych řekl, že bysme měli jíst co se vyprodukuje tady, že je to pro nás to nejlepší, jsme na to zvyklí, nemůže se nám nic stát a když sníme co je dovezené z daleka tak viz ta bakterie ekoly, nás to může zahubit celou populaci lidstva.“

Lýdie: „Životní prostředí jako pro celou planetu jsou důležité pralesy a to, že prostě sobečtí lidé jenom kvůli tomu, aby měli dřevo a další místo je kácí. Tak já si myslím, že toho místa je

dost a vykácet zrovna jako plíce planety je teda jako – no na ně ten strom musel asi spadnout, protože ti lidé nejsou asi normální.“

Lukáš: „Já bych chtěl říct, že tady na té vesnici máme úplně všechno. Máme tady rybníky, pole, louky, lesy.“

Martina: „Naučíme se pěstovat zeleninu, ovoce na zahradě a nemusíme to kupovat v obchodě, kdoví kde to tam je v tom skladě.“

Lukáš: „A třeba babička má slepice, krmí je zbytkama a ví co jim dává, tak potom i ty vajíčka nemůžou být zaručeně špatné.“

Lýdie: „Taky tady když si něco vypěstujeme a víte, že jste se o to staraly, o hrášek do rizota, tak vám to chutná ještě víc, protože je tam vaše práce.“

Barbora: „Mě by zajímalo jak oni žijí ve městě, když tady máme zahrady a tak. Tak jako, že mamka v létě stráví půlku dne na zahradě a stará se tam o tu zeleninu, kope, oni v tom městě si zajdou do obchodu, sednou si k televizi a už to jí.“

Adéla: „A pak se diví, že jim to nechutná. Když kdo ví odkud to je, třeba v zimě rajčata, jahody nemají žádnou chuť. To jenom vypadá jak rajče.“

Lukáš: „No na závěr bych chtěl říct, že všechno se vším úzce souvisí a ty hodnoty se můžou vlastně doplňovat.“

Jak je pro vás důležité pořadí – hierarchie – hodnot?

Lýdie: „U většiny ani ne, jak řekl Lukáš úzce to spolu souvisí a já bych to dala všechno na první místo a hotovo.“

Ostatní souhlasně pokyvují.

PŘÍLOHA P IV: DOTAZNÍK

Dotazník

Ahoj, jsem studentka Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a v rámci své diplomové práce zjišťuji, jaké hodnoty uznáváš, co je pro tebe nejdůležitější a na čem ti v životě nejvíce záleží.

Dotazník je anonymní, proto prosím o co nejupřímnější vyplnění všech otázek. Získané informace budou použity pouze pro účely zpracování diplomové práce.

Označ, prosím, křížkem odpovídající variantu tvé odpovědi.

Jsem : dívka chlapec

Je mi: 13 let 14 let 15 let

Ve svém životě jsou pro mě následující hodnoty:

	zcela nedůležité	spíše nedůležité	neutrální	spíše důležité	velmi důležité
1. zdraví	☐	☐	☐	☐	☐
2. rodina	☐	☐	☐	☐	☐
3. přátelství	☐	☐	☐	☐	☐
4. finance a majetek	☐	☐	☐	☐	☐
5. zdravé životní prostředí	☐	☐	☐	☐	☐
6. náboženství, víra	☐	☐	☐	☐	☐
7. vzdělání	☐	☐	☐	☐	☐
8. mír	☐	☐	☐	☐	☐
9. čestnost	☐	☐	☐	☐	☐
10. volný čas	☐	☐	☐	☐	☐
11. demokracie	☐	☐	☐	☐	☐
12. láska	☐	☐	☐	☐	☐
13. být užitečný druhým lidem	☐	☐	☐	☐	☐

Děkuji za tvůj čas, který jsi věnoval vyplnění tohoto dotazníku. Ivana Zůbková.